

Družina Alvaredova.

Povest iz kmečkega življenja.

Spisal

FERNAN CABALLERO.

Iz španskega poslovenil

Janez Parapat.

V CELOVCU.

Na svetlo dalo vredništvo slovenskega Glasnika.

1864.

+ č 55870

Natisnil Jožef Blaznik v Ljubljani.

55870

IN=30002097

Pervi del.

Pervo poglavje.

 Ce jo kreneš poleg starega ozidja, ki objema kakor kamnén pas mesto Seviljo, pustivši reko in „las Delicias“ na desni, pokažejo se ti vrata sv. Ferdinanda.

Od teh vrat derži na ravnost po planem tje do homea Buena-Vista pôt, ki pelje po kamenem mostu čez rečico Tagareto in po precej stermi brežini na homec, verh kterega stojé razvaline neke kapelice.

Ako se z višine pogleda doli na cesto, viditi je, kakor bi stegala Sevilja roko proti razvalinam in je kviško držala, češ da bi klicale pozornost ná-se; zakaj te razvaline, akoravno majhne in brez sledú umetniške vrednosti, so verski in zgodovinski spominek, zapuščina so velicega kralja Ferdinanda III. kterega spomin je tako splošen, da se mu čudijo kot junaku,

časté ga kakor svetnika, ljubijo kot kralja, da je tedaj ta veličastna zgodovinska oseba uzor vsega ljudstva španskega.

Ko dospé cesta do verha, spušča se na nasprotni strani navzdol in pripelje v dolinico, skoz katero šumljá majhen potok. Tako popolnoma je izpral svojo strugo, da se iz nje blišči samo kremenje in zlato-rumen pesek.

Ko te pripelje pot čez potok, smehljá se ti na desni prijazna, gostoljubna kerčmica nasproti, na levi pa te pozdravlja mavriški grad, ki je posedel visočino, kakor bi si bil vzdignil tla, da so mu podnožje. Ta grad je Peter kastiljski podaril lepi in slavni Mariji de Padilja, po kateri se še imenuje.

Grajsina in drugo posestvo doñe Marije prišlo je s časom, berž ko ne po kaki pobožni daritvi, stolni cerkvi seviljski v oblast; kapitel je pa vse prodal nekemu zasebniku. Le-tá je plačal dobre paše in lepe, rodovitne oljske vertove ali oljnice doñe Marije; spomini se niso vzeli v pogodbo, ker kmalo po tem se je stara, gerbančasta in otožna doña Marija pokazovala oblečena v najbelšem apnu, kinčana s pletami in trakmi, zelenimi in leskečimi ko kristal, nališpana in gizdava kakor prevzetna deklica, da se je precej glasilo med radostnimi prebivavci: gotovo se je lepa grešnica, krasna nezakonska žena po 500letnem bivanji v vicah spokorila za

pregrešno življenje in milost zadobila. Tisti pa, ki so ljubili stare spominke in lepo, zalo opravo onega časa, zdihovali so in kričali, kakor da bi se bila raka oskrunila.

Pa pojdimo dalje po poti, ki pelje skozi palmovje in borovje necega pašnika do kraja Dos-Hermanas*), ki stoji na peščeni ravnini dve milj od Sevilje.

Iz te vasi, o kateri pravijo, da je najgerša, narediti prijeten in krasen kraj, treba bi bilo lažnjive domišljije; ali oseba, ki to piše, le mala.

Tukaj ni reke, ne jezera, ne senčnatih drevov, tudi ne kmečkih hišic z zelenimi okenci, ne z beršlinom prepreženih lop, ne kraljevih pavov in guinejskih kokoši, da bi zeleno travo kavsale; tu ni krasnih drevoredov, ki enaki senčnike deržečim sužnjim v verstah stojé, da senco delajo šetavcem. Vsemu temu ni duha ne sluha. Žalostno, da se mora kaj takega reči: tu je vse kmečko, sirovo in neotesano. Nasproti pa bodeš našel zadovoljne in vesele obraze, ki kažejo, da je tudi brez vseh teh stvari sreča mogoča. Našel bodeš poleg tega po hišnih oknih cvetlice in na pragih krepke in radostne otroke, še več, ko cvetic; našel bodeš sladki pokoj, ki je na deželi doma in izvira iz tihote in sa-

*) Pomenja prav za prav: dve sestri.

mote, rajski zrak in rajsko nebó. To so prednosti, s katerimi se odlikuje ta kraj; dobro namestujejo vse druge.

Vás ima nekaj širokih ulic, kjer so po eno nadstropje visoke hiše, ki so zidane v dolgočasno ravnih verstah, ki si niso vžtric in se snidejo v velik peščen prostor, razgernjen pred lepo cerkvijo, ktera kviško molí visoki zvonik s križem, kakor vojak svojo zastavo.

Za cerkvijo je oaza le-te puščave. Precej za cerkvenim zidom se vidijo velika vrata, ki peljejo na prostorno in široko dvorišče, ki se razprostira pred kapelico sv. Ane, patrone tega kraja. Tik kapelice je naslonjena mala borna kočja njenega varha, ki je ob enem cerkven pevec in mežnar. Na dvorišču zagledaš sto let stare, temne in zamišljene ciprese; veselo in poredno drevo življenja,^{*)} ki ima tako lahke les in tako naglo raste, ki perje, cvetje in dišavo obilno prepušča vetru, kajti dobro vé, da življenje njegovo je kratko; vidiš tudi pomarančno drevo, tega mogočnega gospoda, ljubčika zemlje andaluške, ki jej življenje tako slajša in daljša. Opazil bodeš vinsko terto, ki podobna detetu potrebuje podpore človeške, da raste in obrodi, ter dolge veje steguje, kakor bi poljubovala brajdo, ki jo derži, ker gotovo je, da imajo

^{*)} El paraíso : Thuja : Lebensbaum, drevo življenja.

tudi rastline značaj, ki izbuja v nas razna čutila. Ali mar moremo gledati cipreso, da bi je ne spoštovali, drevo življenja, da bi ga ne ljubili, pomarančo, da bi se jej ne čudili? Ne izbuja timijan misli in želje po notranjem miru in čistosti? In rožmarin, ta dišava iz svetega večera, ne rodi morda dobrih in svetih občutkov?

Ob desni in levi strani vasi se raztezajo neizmerni oljniki, ki so velik oddelek kmetijstva andaluškega. Vsajena so le-ta drevesa nekoliko narazen, kar nareja prijetne gozde; pa ravna in orana zemlja je dela dolgočasno enolične. Sem ter tje se nahaja pristava dotičnega posestva. Zidane so brez okusa in simetrije in da si tudi krog njih koračiš, ne najdeš skor sprednje strani. Le-ta zidovja ali delavnice nimajo nič mogočnega v sebi razun visocih mlinov, ki molé nad oljkami, kakor bi je preštevali. Posestva ta so sploh lastnina plemstva sevilskega; navadno pa ne prebivajo v njih, ker gospé nočejo živeti na deželi; zato stojé zane-marjena in prazna kakor žitnice. More se torej zgoditi, da v le-téh samotnih in zapuščenih krajih nobeden ne predrami tihote, kakor k večemu petelinovo petje, ki varuje svojo družino, ali riganje kacega starega osla, ki ga ženó na sprehod, pa se dolgočasi v tej samoti.

Vendar bi bil proti večeru nekega dne mesca

prosenca v letu 1810 slišal krepek in živ glas kacihi 20 let starega mladenčca, ki je s puško na rami korakal moško in lahko po eni onih izrisanih stez skozi oljnice. Njegov ravni život je bil visoke in berhke rasti; oseba, obnašanje in hoja njegova so imele nekako prostost, prijetnost in ličnost, ki si je umetnost zastonj umišlja, narava pa z obilnimi rokami Andaluzom deli. Visoko in ponosno je nosil črno-kodrasto glavo, kar je pravi značaj krasnega obraza španskega. Njegove velike, črne oči so bile žive, njegov pogled terden in pogumen; njegova lepa zgornja ustnica se je premikala nekako zasmehljivo, kazaje bele in krasne zobé. Cela spodbadljiva oseba je kipela življenja, kreposti in serčnosti. S srebrnim gumbom je imel srajco pripeto okoli črno-rujavega vrata. Imel je tesen jopič iz sivga sukna, kratke hlače iz ravno tiste robe, ki so bile privezane krog nog s svilnatim trakom in čopkom; rumen, svilnat pas se je v mnogih gubah vil okoli njegovega tankega života. Črevlje iz kravje kože in ravno take dokolenčice, prav lično ošivane, pokrivalo so lepo rasle noge in pišali. Klobuk s širokimi kraji, tako zvani kalanjéz ali portugéz, obšit in okinčan z žametom in svilnatimi trakovi, mično na levo nagnjen, doveršil je zalo nošo andaluško.

Ta mladenič, znan po svojem djavnem zna-

čaju, po živem in krepkem umu, bil je poklican po oskerbniku enega omenjenih posestev za varha o nabiri olivk. Korakal je prepevaje:

Kedar idem na dom
Svoje ljubljene Mine,
Klanec precej mi zgine:
Zdi se mi, da grem le navzdol;
Kedar se vračam od nje,
Vidim le klanec stermé.

Ko pride do kolov, ki ograjajo oljske vertove, ne išče še le duric, ampak skoči čez ograjo in sebi nasproti zagleda na cesti družega mladenča, nekaj staršega od sebe, ki je tudi tje namenjen, kamor on. Oblečen je bil ravno tako, pa manjše in manj strunaste postave je bil. Njegove sive oči niso bile tako žive in bolj miren njegov pogled; usta njegova so bila bolj resnobra in smehljeji bolj mili. Mesto puške imel je motiko na rami, pred njim je šla oslica, ktere ni bilo treba naganjati, in za njim je stopal velikansk pes gostih pa kodrastih belo-rumenkastih dlak iz lepega plemena estremadurskih pastirskih psov.

„Hola! ali si ti, Peterček? Bog te sprimi,“ reče prihodnji varh.

„Tudi tebe, Ventura,“ odgovori drugi, „mar prideš na delopust?“

„Ne,“ odverne Ventura, „pridem v opravkih. — Sicer je že osem dni — — —“

„Od kar nisi vidil moje sestre Elvire?“ seže mu Peterček v besedo z milim smehljejem.

„Tiho bodi in tudi jaz hočem molčati; kajti kdor ima sam streho iz stekla, ne meče kamnov na sosedovo“ odverne varh.

„Blagor tebi, Ventura,“ nadaljuje Peterček in zdihne, „ki se moreš oženiti, kedar hočeš, in nihče se ti ne zoperstavlja.“

„Kaj?“ vpraša Ventura, „kdo ali kaj te more ovirati, da se ne oženiš?“

„Volja moje matere,“ odgovori Peterček.

„Kaj mi poveš?“ zavzame se Ventura, „in zakaj to? Kaj pa ima zoper Marjeto, ki je mlada, zala in dobrih staršev, saj je tvoja sestričina?“

„Saj ravno to je vzrok, da njim ni všeč.“

„Muhe stare ženice. Ali mar hoče popraviti, kar cerkev očitno dopušča!“

„Niso verske spotike, ki je imajo mati,“ odgovori Peterček; „oni pravijo, da so zveze tako bližnje žlahte naravi nasprotne; da se tista kri ne vjema, ampak nasprotuje, ker prej ali poznej prihajajo in zadevajo je nezgode, zla in nesreče. Naštevajo sto taci izgledov.“

„Nič si iz tega ne stori,“ reče Ventura, „pusti jo kukati in nesrečo prorokovati kakor sova. Zmiraj imajo matere kaj zoper ženitev svojih sinov.“

„Ne, ne“ odgovori Peterček resno, „brez dovoljenja maternega se nikdar ne oženim.“

Molčé korakata nekoliko trenutkov dalje, poslednjič spregovori Ventura: „Delam res, kakor ladjin lastnik, ki je svoje na morje poslal, sam pa doma ostal, ali kakor pridigar, ki je rekel: storite, kar vam ukazujem, pa ne, kar počenjam. Pa kaj, ali me morebiti ne derži tudi volja očetova, kakor leva konopna verv? Verjemi mi, Peterček! Ko ne bi bilo zavoljo očeta, ki s tém ni zadovoljen, zdaj že bi bil v Utreri, kjer nabirajo prostovoljcev, da gredó na malopridne izdajavce, ki se kot prijatli na vratih muzajo, da bi zadobili gospodarstvo naše dežele in nam naložili tuj jarem. Veš, Peterček, da sva slaba Španjolca in babe, če domá ostaneva, druge pa vidiva iti v boj?“

„Tako tudi jaz mislim,“ odgovori Peterček, „pa kako morem zapustiti mater in sestro, ki razun mene nimate nobenega, h kateremu bi se obernile? Pa zagotovljen bodi, če moja mati termasti ostanejo in se mi ženiti ne pusté, tedaj mi ni dalje obstati in šel bodem z onimi mladenci. To je moj sklep.“

„Prav imaš,“ poverdi Ventura živahno. „Kar se mene tiče, kar na enkrat bodem obmolknil in nič odgovarjal, naj me kličejo, kakor me hočejo. Tisti dan, verjemi mi Peterček, bode nekaj Francozov manj na španski zemlji.“

„In Elvira?“ vpraša Peterček.

„Storila bode, kakor druge. Pričakovala me bode — — — ali žalovala.“

Prišla sta ravno v vas.

Drugo poglavje.

Hiša Peterčkove družine je prostorna in od zunaj in znotraj lepo pobeljena; na obéh durnih stranéh ste k zidu naslonjeni kamniti klopi. V veži visi svetilnica pred podobo Gospodovo, ki stoji nad durmi, kakor vелеva katoliška navada, da vsako reč prešinja pobožna misel in se vse stavi pod sveto varstvo. Sred prostornega dvorišča šopiri se s korenjaškim in oglajenim deblom silna pomeranča. Obnožje njeno obdaja kakor oklep ograja. Od zdavnaj že je bilo lepo drevó za družino vir mnogega veselja. Ranjki Janez Alvareda, Peterčkov oče, podedoval je staro vero, da njegov začetek sega v čase mavriškega preganjanja, po katerem ga je, kakor je terdil, vsadil neki Alvareda, vojak sv. kralja Ferdinanda. Ko je jel fajmošter, brat njegove žene, dvomiti o starosti in rodu njegovem in ga hotel preveriti, nikakor se ni dal premotiti in ne za trenutek se ni omajalo njegovo prepričanje, da so vsi rodovi svetá stari in da pač ugasne neposredni zarod bogatinov, da se pa kaj tacega revežem nikoli ne pripeti.

Gospodinje naše družine so delale iz perja pomerančnega drevesa tečno in zdravo pijačo. Dekleta so se lišpale ž njegovim cvetjem in ga v cukru kuhale. Otroci so se gostili in kri oživljali ž njegovim sadom. Tički so imeli v vejah njegovih glavno stanovanje, ter žvergolesi so sto veselih pesmic, med tém ko so mu gospodarji, ki so zrastle pod njegovo senco, neutrudoma prilivali, ter mu po letu in po zimi suhe vejice sekali, kakor se rujejo sivi lasje iz glave ljubljenu očetu, ki ne vidi rad, da stara.

Na desni in na levi hišnih vrat ste dve enaki stanovališči, ki imate sobo z dvema oknicama z mrežami na ulice in dve pregrajeni spavnici, ki ste se v voglu stikale s sobo in luč dobivale iz dvorišča. Na zadnjem koncu so duri, ki peljejo na zelo veliko živinsko dvorišče, kjer je kuhinja, prališče in hlevi, v sredi pa stoji velika maslina (figovo drevo), ki je tako ponižna in nesebična, da brez mermranja prepušča po noči kokošem svoje veje za spavnico, in še nikoli se ni šibila pod nadležno težo, še manj pa, da bi jim bila kdaj nalašč kaj napredla.

Tri leta so pretekla, od kar je umerl gospodar le-tej hiši. Ko vidi, da se koncu bliža, pokliče svojega sina Peterčka pred sé in pravi: Tebi izročam mater in sestro, varuj eno in vodi jo, druga naj tebe vodi. Vedno sem živel v

svetem božjem strahu in mislil na smert, zato jej zrem brez strahu v obličje. Spominjaj se moje smerti, da se je ne bodeš bal; vsi Alvaredi so bili pošteni; v tvojih žilah se pretaka ista španska kri in v tvojem sercu živé ista vodila keršanska, ki so osrečila one. Bodi, kakor so bili oni, in srečno bodeš živel in mirno umerl.

Ana, njegova vdova, bila je izverstna v svojem stanu in bila bi ravno tako v kadem drugem višem. Izrasla je pri bratu, ki je bil fajmošter; bila je izobraženega uma, resnobnega značaja, častitljivega obnašanja in prirojene čednosti. Le-te lastnosti, združene in vravnane po njenem stanu, dajale so jej neko prednost čez vse, ki so jo obdajali, ktere se pa ni nikoli pokrivila posluževala. Nje sin Peterček je bil pokoren, pohleven, delaven in njena tolažba; nobene sitnosti jej še ni prizadjal, samo da je ljubil sestričino Marjeto.

Elvira, njena hči, tri leta mlajša od brata, bila je mila kakor slezina (malva), ponižna ko vijolica, čista ko bela lilija. V otročjih letih bila je bolehná, kar je zapustilo v njenem obrazu, ki je bil jako podoben bratovemu, neko bledobo in znamenje udane duše. To jo je delalo posebno mikavno. Od mladih nog se je nagnila k Venturi, lepemu in čverstemu sinu soseda Petra, ki je bil prijatelj in boter rajnkega Janeza Alvareda.

Petrova žena je umerla pri porodu hčerke,

ktero je oče precej izročil neki nuni v Alkali, sestri ranjce. Odločen od hčere, zedinil je Peter vso ljubezen v sinu Venturi in z veseljem in ponosom je gledal, kako se je razcvetal lepše, krepkejše in berhkejše kot drugi mladenči tistega kraja.

Alvaredovi hiši nasproti stoji hišica Marije, Marjetine matere. Marija je bila vdova enega Aninih bratov, ki je bil oskerbnik bližnje pristave Quintos. Bila je žena tako dobra, tako blaga, tako poštena in priprosta dušica, da nikoli ni imela dovolj moči, da bi bila ukrotila že od mladosti ošabno, zarobljeno in ostro Marjeto: le-te slabe lastnosti so se tedaj razvile brez ovire. Njen značaj je bil žaljiv, goreče njeno čutje in merzlo njeno serce. Obličje jej je bilo nenavadno lepo in zapeljivo, mikavno, živo, smehljajoče in šaljivo, ravno nasprotno obrazu setričine Elvire; primeril bi prvo roži med ternjem, drugo eni onih mučenic, ki iznad bledega perja molé ternjevo krono v znamenje terpljenja, v dnu cvetne kupice pa skrivajo tako sladek med.

Popisovaje in naštevaje vse ude naše družine in njene žlahte, ne smemo pozabiti Melampa, psa, ktereга smo že vidili Peterčku slediti, ko se je vračal domú. Dati mu moramo mesto tukaj, ker vsi psi niso enaki, še pred postavo ne. Melampo bil je častitljiv in resen pes, ki ni nič tirjal za se, še tega ne, da bi bil Herkul ali Alcíd med psi, akoravno je bil grozno močen.

Lajal je malokdaj in nikoli brez gotovega vzroka: bil je zméren in kar nič požrešen. Na gospodarje svoje sicer ni skakal, pa nikdar se ni ločil iz ktereга koli nagiba od njih. Vse žive dni še ni nikogar popadel. Zató je zaničeval napade psičkov, ki so z neizrekljivo sovražnostjo lajali za njim; zató je pa Melampo zadavil šest lesic, tri volke in nečega dne se verže na bika, ki je bil napadel svojega gospodarja, ustavi ga ter ga za uho popade kakor prederznega fantalina. S tacimi junaškimi zaslugami je spal Melampo mirno na svojih lavorikah.

Tretje poglavje.

Ko dospeta mladenča do hiše, vidita Elviro in Marjeto sloneti na pragu. Zavite ste v rumenih mantilah, ki ste s črnim žametom obšiti, kakor so je tačas nosile kmetice mesto plašča, ki je zdaj v navadi. Obraz je zakrit, da se le oči vidijo.

Po vošilu: dober večer! pravi Peterček sestri: „Elvira, glej, ta tiček bi rad ušel, zapri dobro gajbico — — glej, kako hrepení zleteti nasproti ostudnežem, ki se hočejo kakor po noči tatovi k nam prikrasti.“

„Pravijo,“ pristavi Ventura, „da se neki že bližajo Sevilji. Mar jih hočemo križem rok čakati?“

„Oh Jezus!“ klikne Elvira. „Zaupam v Boga, da se to ne bode zgodilo. Le tega mi nikar ne govóri! Oj patrona moja, ti sv. Ana, ako nas obvaruješ te nesreče, obljubim ti, kar mi je najdraže, svoje lasé; v kito spletene hočem ti je z višnjevo vervico obesiti na tvoj oltar.“

„Jaz pa,“ pravi Marjeta „obljubim svetnici dva nageljnova venca za ozaljšanje kapelice o nje godu, da take nezgode pritisnejo, da se hitro proč pobereta in prenaglo ne verneta.“

„Ne govóri kaj tacega, tudi v šali ne,“ zavpije ježno Elvira.

„I pusti jo govoriti. Dobro, da imá svetnica na zbero krasno kito tvojih las in njena venca,“ opominja Ventura.

V tem hipu pristopi dobra, stara ženica Marija. Marija je bila starejša od svakinje in da-si je štela komaj 60 let, vendar se jej je bralo na obrazu veliko več let že zavolj majhne in drobne postave, kakor tudi zavoljo tega, ker kmečke ženske naglo starajo. Ogernjena je bila mala osebnica z volnato mantiljo kostanjeve barve in trepetala je od mraza.

„Otroci“ zavpije, ugledavši je v lahni obleki na pragu, „že se mrači, kaj delate tukaj, kaj zmerzujete?“

„Kaj zmerzujemo!“ odgovori Ventura ter odpenja srajco. „Meni je gorko, mraz je le v vaših kostéh, teta Marija.“

„Nikar ne igraj z zdravjem, moj sin,“ za-
verne dobra žena, „in ne zanašaj se na mlada
leta, kajti smert ne vpraša po kerstnem spri-
čalu. Hej, ta sever je oster ko nož in povem
vam, pred si bote tu našli plućnico kakor ded-
šino iz Indije.“

To reče in stopi v hišo, uni pa za njo razun
Venture, ki je šel po svojih opravkih.

Ana je sedela pri ognjišču, kjer se po zimi
navadno družina zbira. Veliki kupreni kotel na
nizki leseni kozici se blišči kakor zlato. Soba
je prostorna, tla so pokrita s štorijo in volna-
timi plachtami. Poleg stene so razpostavljeni ne-
ukretni, z ločjem spleteni stoli nizkega sedeža
in visocega slona. Nizka smrekova miza, na
kteri berli velika svetilnica iz kovine, in usnjat
naslanjač, kakor se vidijo po kmečkih brivnicah,
bila je revna oprava tej sobi. V pregrajeni spav-
nici stoji jako visoka postelja; pokrita je z belo
štepiano odejo, ki ima šterkane robke, dalje zelo
velika cederna omara, ki je podložena, da se ob-
varuje talne mokrote, in majhna mizica iz tistega
lesa, na kateri stoji pod poveznikom iz maha-
gonovega lesa in iz stekla krasna podoba naše
žalostne matere Božje. Zraven leži nekaj po-
božnih in molitevnihi bukev in „Venec skrivnost“
ali „Življenje svetnikov,“ ki ga je spisal oče
Baltažar Boš Centeljas.

Kmaló ko so bili vsi skupaj in tudi Anin

boter Peter, začnó roženkranec moliti. Po končani molitvi vzame Ana kolovrat in jame presti; Elvira začne nogovice plesti; Peter sede na stol in zapali smodko; Peterček peče kostanje in želod, ter pečene daje Marjeti, ki je pojedla, Marija pa dalje žebra v globocem glasu in dremljé kinka z glavo.

„Glejte,“ spregovori Peterček, „kako se je voda izgubila; zemlja je kakor skala, nebo kakor bron. Lani o tem času je tako deževalo, da ni bilo zemlje viditi, taka je bila trava, ki jo je pokrivala.“

„Taka je,“ odgovori Peter, „živina lakote umira; lani jej je bila povsod miza pogernjena.“

„Meni se dozdeva,“ pristavi Elvira z milim glasom, „da bo jelo kmalo deževati. Danes so robile reko černe meglice in te meglice so, kakor pravijo stari ljudjé, spijoče nevihte, in ako je vetrovi zbudé, zatopijo svet.“

„Deževalo bode res,“ pravi Marjeta. „Preteklo noč sem vidila deževno zvezdo, njena luč pomeni hudo uro.“

„Da, da, deževalo bode,“ poterdi Marija, ktero je zvoneči in močni glas njene hčere iz spanja prebudil, „terganje po mojih udih mi to pravi. Da! vetrovi in voda so sad časa in teh pogrešamo. Le čedniki in pastirji so reveži, ki hodijo v tacih nočéh po gorah estreljskih.“

„Nikar ne skerbite za-nje, Marija,“ odgo-

vori šaljivi stric Peter, ki je imel pri vsaki priložnosti kak izrek ali pregovor, kako povestico ali burko pripravljeno, da je ž njo podpiral, kar se je bilo reklo, „na tem svetu je vse navada in kar se enemu slabo, zdi se drugemu dobro. Navada vse poravná kakor morje in pozlati kakor solnce. Neki pastir se oženi z dekletom, lepim kakor roža; pripeti se pa, da nastane tisto noč po ženitvi hud vihar: germelo in bliskalo se je, treskalo in lilo je, bilo je, kakor bi bil vse vrage izpustil. Pastirju ni bilo mogoče od veselja sterpeti, pusti nevesto, skoči k oknu, odpre ga in upije na vse gerlo: „Oj prekrasna noč! Da te ne morem uživati!“

„No, ta je lepo izpodrivala nevesto,“ smeje se glasno Marjeta. Zdaj udari osem; molijo za duše v vicah in kmalo potem se razidejo.

Ko sami ostanejo mati in otroka, pogerne Elvira na mizo prav snažen pertič in postavi na-njo skledo solate.

Ana in hči se vsedete za mizo; Peterček pa obsedi, pripogne se čez žerjavico in zamišljeno z lopato berska po oglih, ki so še tleli pod pepelom.

„Ali nočeš večerjati?“ vpraša ga sestra, ter mu ponudi lep bel kruh, katerega je bila ona sama omesila.

„Nisem lačen“ odgovori in ne pogleda kviško.

„Si li bolan?“ vpraša Ana.

„Nisem ne, mati,“ odgovori.

Večerja je tiho končala in ko Elvira krožnike pobere in odide, reče Peterček nenadama materi:

„Mati, jutri grem v Utrero med prostovoljce španjolske, ki hočejo braniti svojo domovino.“

Ana ostermi. Navajena voljne pokorščine svojega sina, ki se nikoli ni zatajal, reče:

„V vojsko? To se pravi: ti nas hočeš zapustiti. Ali to ne more biti, ti ne moreš, ti ne smeš oddaljiti se od matere in sestre. V to ne privolim.“

„Mati,“ pravi razdraženi mladenič, kakor se vidi, „zmiraj imate kaj zoper moje naklepe. Uklenili ste mojo voljo, tedaj zavežite še moje rokē. Vedno le zapregate in ovirate mojo pot, ali mati,“ nadaljuje in dva velika nagiba, ki prevzameta človeka, navdušita ga namreč: čisto domoljubje in strastna ljubezen, „mati štejem 22 let, torej imam dovelj moči in volje, da poderem vse overe, ako me tako daleč silite.“

Ana uterpne in plaho se prekriža z merzlo in trepetajočo roko in izdihne:

„Kaj! ali ni nič družega mogoče kakor ženitev, ki te bode nesrečnega storila in vojska, kjer bodeš poginil?“

„Nič družega, mati,“ odgovori Peterček, ki se je bal, da bi ne bil zmagan v bitvi, ki jo je sam začel, ter proti značaju postane terdoglaven.

„Ali ostanem in se oženim, ali grem spolnit dolžnost vsacega mladega Španjola.“

„Vzemi jo tedaj,“ reče mati s slovesnim glasom, „izmed dveh zlegov si daljšega odberem, pa spominjaj se Peterček, kar ti pravi danes tvoja mati: Marjeta je nečimerna, lahka, merzla kristjana in nehvaležna hči. Slaba hči, slaba žena. Vajina kri se ne ujema. Spominjal se bodeš, kar je govorila tvoja mati, ali prepozno bo.“

Pri teh besedah se ponosni ženi vderó solze iz oči in naglo stopi v spavnico, da je skrije pred sinom.

Peterček, ki je z nežnim spoštovanjem ljubil svojo mater, oberne se, kakor da bi jej to hotel braniti. Hotel je govoriti, ali plašen in ginjen postane, moči mu odrekó, ne najde besedi, in za trenutek ne vé kaj storiti. Slednjič divje poskoči, obriše si pot s čela in odide.

Med tém pričakuje Marjeta pri oknu Peterčka; ker ga le ni, postaja nepokojna in nepoterpežljiva.

„Taka je tedaj?“ poslednjič pravi in jezna zaloputne lesena vrata; „zdaj pridi, če hočeš; čakal bodeš, pri moji veri, dalje ko jaz.“

V tem hipu zaterkljá kamen po steni. To je bilo izgovorjeno znamenje, da je prišel Peterček.

„Pomeči vse kamne, kolikor jih je v Dos-Hermanas, vrata se le odperla ne bodo,“ Marjeta sama pri sebi misli, „meniš, da smeš delati

z menoj, kakor svinja z mehom? Ne bo dal, sinček moj!“

Drugi kamen zaropoče na zidu bolj močno, kakor po navadi.

„Hola,“ pravi Marjeta, „to je sila! Dobro, če zvé, da čakati se ne pravi méd lizati — — — Le škoda, da iz škafa ne lije.“ Zdaj nekoliko premišluje, potem dalje govori: „Ako se skregava, plavala bode v veselji stara mačka, moja teta! Potem pa pride na versto sveta Marcela, strica Petra hči, ki jo stara lesica v samostanu tišči kakor sardeljo v sodu, da jo verže o prvi priliki kerščeniku svojemu Peterčku. Ali preverili se bodo, ker eno jim bodem zagodla, da — — —.“

Zdaj ročno odpre okno in reče:

„Tukaj sem — — Čuj,“ veli proti Peterčku s terdim glasom, „ali si sklenil zid podreti? Kaj me budiš! Če prežím, koj zaspim in če spim, naj ga kukavica vzame, ki me budi. Pojdi tedaj, od koder si prišel ali kam drugam, meni je vse eno.“

Dela se, kakor da hoče zapreti okno.

„Marjeta, Marjeta!“ Peterček živo začne, „z materjo sem govoril — — —“

„Ti!“ zavzame se Marjeta in odpre na pol zaperto oknice. „Kaj praviš? To je čudež, kakor oni od osla Bileamovega. I kaj ti je rekla ta mati neljubeznjiva?“

„Rekla je, da se smem oženiti,“ Peterček veselo zauka.

„Kaj še?“ vpraša Marjeta. „Bog pomози, kako hitro se vendar ključ oberne! Saj je modro, spremeniti svoje misli. No, jutro jo grem milovat. Kaj pa, ako po lepem zgledu tvoje matere, kakor so mi moja naročili, tudi jaz si premislim, in rečem, da ne?“

„Marjeta, Marjeta,“ ves zamaknjen Peterček vsklikne, „ti bodeš moja žena!“

„Bomo vidili,“ odgovori Marjeta. Sicer s tém: „ne“ godí se kakor s petico, če bolj jo obračam, gorja se mi dozdeva.

S tacimi in enacimi šalami izbrisala je Marjeta Peterčku resne občutke, ki so mu je bile vtisnile matrne besede.

Četerto poglavje.

Drugo jutro sedi Ana žalostna in vsa pobita, ko stopi pred njo stric Peter.

„Botra,“ začne „tukaj sem, zató sem prišel.“

„Naj bode k dobremu, boter!“

„Prišel sem pa, ker imam z vami govoriti.“

„Le govorite, boter!“

„Znano vam je, da si je veternejak Ventura v butico vtepel, da gre nad malopridne Francoze, da mu puščajo, vrag je vzemi!“

„Jezus, Jezus, boter! umorite sovražnika v

poštenem boju, le preklinajte ga ne! Peterček je ravno to namerjal. Grenko, boter, grozovito je za nas, pa naravno je.“

„Ne rečem, da ne, botra — vrag naj je razterga te izdajavce domovine! — moj edini sin vendar le je in ne bi ga hotel izgubiti, tudi za celo Špansko ne. Samo eno sem iztuhtal, kako si ga domá prideržim, in to sem vam prišel naznanit.“

Ko to izreče, sede Peter na velik usnjat stol, zbere konce svojega plašča, dene noge k ognju in se stegne na stolu prav po domače.

„Botra!“ povzame slednjič in s praznimi čenčarijami in besedovanjem jame tako-le govoriti: „Sovražim vse vvode, ki nič ne veljajo, ampak pluća posušé. Malo se mora govoriti, pa to jasno in jederno. Znotraj ali zunaj*) to je moje geslo: kar se lahko pové v petih minutah, čemú blebetati celo uro? Kar se danes lahko stori, čemú odlašati na jutro? Izmed vseh potov je najkrajša najboljša; pa vernimo se k glavni reči, kajti ne dopadajo mi ne vvodi, ne — — —“

„Resnično, boter,“ seže mu Ana v besedo, „ko vas poslušam, skoraj bi verjela nasprotno. Lotiva se glavne stvari, ki mi jo že prikrivate, od kar ste tukaj.“

*) Od besede do besede. Pomen je pa menda: Ob kratkem.

„Počasi, saj nisem puška,“ zaverne Peter, „z govorjenjem se razumevajo ljudje, saj naju nihče ne podi. Presneto, botra, živi ste ko iskra in urni ko sapa! Djal sem, gospa Huda-ura, da sem edino pomoč našel, kako ukrotim le-to raketo, ki bi se rada razletela; z eno besedo, da bode vsega konec: prišel sem snubit vašo Elviro za svojega Venturo in se nadjam, da vam je zet, ki ga vam ponujam, tako všeč kakor meni sinovlja, ki jo snubim.“

Ana ni skrivala zadovoljnosti z zvezo, ki je bila tako primerna in se je skozi in skozi vjemala z željami in voljo staršev in otrôk.

Začela sta pogoje delati, kakor sploh premožni ljudje.

„Boter,“ pravi Ana, „vi veste ravno tako dobro, kaj da imamo, kakor jaz; samo zato gre, kako da se delitve storé: hiša, zmiraj jo je podedoval naj starejši sin; vinograd spada v Peterčkovo pravico, kajti on ga je popravil in večidel v novič zasadil. Krave bodem njemu dala, da me pri sebi ima, dokler živim; oslico, to potrebuje — — —

„Hej, ljuba botra, hočete li povedati,“ preseka jej Peter besedo, „kaj ostane Elviri? Po tem takem se mi zdi, bode iz vaših rok prišla, kakor naša mati Eva — Bog jej daj mir in pokoj! — iz rok stvarnikovih.“

„Elvira dobi oljnik“ povzame Ana.

„Za res dota za kraljičino,“ upije Peter. „Šmencaj! oljnik velik kakor ruta, ki ne daje toliko olja, da bi svetilnico pred rešnjim Telecom napolnil!“

„Dajal je pred 20 leti več ko 25 centov“ opomni Ana.

„Botra! kar je bilo in ni več, to je toliko, kakor da ni bilo nikoli. Pred 20 leti so vse dekleta v mé zijale.“

„Pred 40 leti, hočete reči,“ popravi Ana.

„Kako ste natanki, botra!“ nadaljuje Peter. „Verniva se k jedru. Oljniku manjka več oliv, kakor sv. Petru las, in tiste, ki še stojé, deržé se žalostno, kakor svečniki v velikem tednu.“

„Pozna se, da jih že davnej niste vidili. Od kar Peterček vé, da je oljnik sestri namenjen, oskerbljena so drevesa ko rože na oknu; sleherna oliva ima krog sebe velik prostor. Dobila bode Elvira tudi ves bližnji svet, skozi kterega teče potok, ki ga namaka.“

„Glejte, botra, ravno zató je svet tako suh in pust; pol leta je potok suh, drugega pol leta pa vode nima. Da umevno govorim: meni je všeč, če je kruh kruh, vino vino. Ne maram v prvem otrobi, ne vode v drugem. Oni svet, botra, je reven in slab in ni za drugo rabo, kakor k večemu, da se osel valja po njem. Pa ker naju zdaj nihče ne sliši: ali niste lani prodali dveh rejenih prešičev, kterih vsak 15 aro-

bas*) tehta? Štejte tedaj po dva reala funt, 100 korcev ječmena po 15 realov, 100 mehov vina in 50 jesiha. Čemù deržati tega mačka v skrinji zapertega, da ne more dihati? Ali more biti lepša priložnost, da ga privlečete na dan? Ko njih veličanstvo Korel IV. v Jerez pride, da vam kak izgled povém, postregli so mu z žlahno kapljico. Ali botra, s kakšno kapljico! Nekaj bolja je bila pa kakor iz vašega vinograda. Njih veličanstvo, ki je menda tudi vina poznalo, močno hvali vino. „Gospod,“ reče župan, ki je bil ošabnosti napihnjén, da je skoraj počil, zakaj vediti morate, da so Jerezanje v svoje vino bolj zaljubljeni kakor jaz v sina, „gospod! še boljšega premoremo.“ „Tako? odverne kralj, tedaj ga le hranite za boljšo priliko.“ Tako botra, to sem vam htel samo povedati. Obernite ná-se.

„No, to je gotovo, boter, ves omenjeni denar in še nekaj več sem ga prihranila in nabrala za hčerko svojega serca,“ odgovori Ana.

„To se dá slišati, kakor se spodobi,“ zapuje Peter vesel. „Botra! pri moji veri, vi ste zlata vredni! Kar se tiče mojega Venture, je vse njegovo, kar imam, ker hoče Marcela k nunam. Glejte, da tudi ne bo nag; dobil bode hišo —“

„To je bajta,“ odverne Ana.

*) Arobas znaša 25 funtov.

„Moje oslice.“

„Te so stare“ reče Ana.

„Moje kozé.“

„Ki so tako ropárske, da vam prizadevajo več stroškov v kazni, nego vam dadó mleka, sira in kozličkov.“

„In moj vert“ pripoveduje na dalje Peter in se nič ne zmeni za šale, s katerimi mu je vračala njegove.

Tako norčevaje se sta sestavila pogoje za ženitno pismo in ostala sta kakor poprej največa prijatla na svetu.

Ko Peter odide, ogerne Ana mantiljo, skrije žalost svojo, premaga silno nevoljo in gre v Marijino hišo.

Marija je svakinjo, ki jej je veliko dobrega storila, ravno tako ljubila kakor častila, da ne rečem občudovala. Torej jo sprejme z neizmer-
nim veseljem:

„Srečne oči, ki te vidijo v tej hiši,“ vsklikne, ko jo zagleda. „Sestra, ktera dobra misel te je le-sem pripeljala?“

Urno ponudi gostu stol.

Ana sede in pové, zakaj je prišla.

To naznanilo navdá ubogo vdovo s takošno radostjo, da je ne more izreči.

„Ój, sestra moja,“ govori v preterganih stavkih, „kakošna sreča! Peterček moj serček! sv. Antonu imam zahvaliti to srečo! in ti Ana,

si li zadovoljna? Lej sestra! Marjeta, da si porredna, je vendar le dobro dekle, svojeglavna sicer, pa lej, sestra, tega sem jaz kriva. Če bi jo bila jaz tako dobro gojila, kakor ti Elviro, kaj družega bi bila. Bodeš že vidila. Na lahko stran je, pa ko v leta pride in v zakon stopi, bode se vdala. Vse to so nasledki mojega božanja in glajenja in njenih mladih let. Marjeta, Marjeta!“ jame klicati, „podvizaj se, teci sem-kaj, tu je tvoja teta, kaj pravim? tvoja mati, kajti svojega sina ti ponuja za moža.“

Marjeta pride mogočna ko bankir in mirna ko diplomat.

„Kaj bodeš rekla, hči?“ veli prevesela mati.

„Sem že vedela,“ odgovori Marjeta.

„Pojdi,“ pravi jej na uho, „ošabna si bolj ko kraljica in bolj merzla ko led.“

„I kaj hočete, da morda plešem Fandango,*) zato ker se bodem možila?“ odgovori Marjeta glasno.

Ana vstane in gre.

Marija smertno ranjena zaradi neotesanega obnašanja svoje hčere, spremi svakinjo do ulic in sto in stokrat ponavlja hvaležnost in ljubezen do nje.

*) Tako imenujejo narodni ples.

Peto poglavje.

Priprave za ženitvi so se delale. Elvirina in Venturova ženitev se ima prej obhajati ko Marjetina in Peterčkova, ki sta morala čakati privoljenja iz Rima.

Peter je želel Marcelino pričujočnost pri piru njenega brata, preden obljubo stori, in sklene po-njo iti v Alkaló. Marija je imela ondi dolgove iztirjati in ker je zdaj potrebovala vse premoženje, posluži se te priložnosti in spremi starega prijatla, da v njegovi družini to svoje opravi.

Vsak svojo oslico zasede in odrineta. Žena se kakor dobra kristjanka prekriža in zmoli očenaš k sv. arhangelju Rafaelu, patronu vseh potnikov od Tobija do Marije.

Marija sedi na mehkem sedlu; ima široko katunasto, okoli pasa nabrano kitljo in černo volnato jopico; njene ozke rokave na roki zapenja versta srebernih gumbic. Krog vratú nosi belo mušelinasto ruto, ki je pri zatilniku z iglico pripeta, da lasje ne krešejo. Bila je tedaj podobna tiste noše, ki je imela gospodovati 30 let pozneje pri véliki gospodi. Glavo pokriva rutica, ki je zavezana pod brado.*)

Peter imá z malim razločkom isto nošo, ki

*) Tako se nosijo še dan danes stare žene po kmetih.

smo jo že popisali, ko smo govorili o njegovem sinu, samo sukno je debeliše, pas iz črne volne, kakor se spodobi vdovcu, vsa obleka je širja in klobuk brez lišpa in bolj širokih krajev stal mu je po koncu, ne pa zalo po strani kakor sinu.

„Rajski dan je,“ pravi Marija, ko prideta na plan; „polje se smehljá, kakor da bi mu solnce klicalo: veseli se!“

„Da da,“ poterdi Peter, „v zlatu se je kopalo solnce in žarki njegovi žgó, da pikajo ko iglice.“

Zdaj potegne mehur iz kunčevine in jame zvijati smodko (cigaro).

„Marija!“ spregovori Peter, ko je končal, „stavim, da se vrnete iz Alkalé s praznimi rokami, kakor je tje nesete. Pa kristjana, kateri vrag vas je motil, da posodite na vrat na nos denar onemu potepuhu? Ali niste vedeli, da nima, kam bi se vlegel in da nič družega ne premore, kakor koš lakote in potrebe?“

„Pa, Peter!“ odverne Marjeta „kedar se posoja, posoja se siromakom; bogatini ne potrebujejo; verh tega je bil naš prijatelj.“

„Je li ne veste beba: kdor posodi prijatlu, denar in prijatla izgubi? Vi pa Marija ste vedno v Betlehemu. To vam pa povém, plačal vam bode le-tá človek v treh obrokih: pozno, slabo in nikoli.“

„Zmiraj najslabše mislite, Peter.“

„Res je, kar govorim; že stara lesica je djala: misli slabo in zadel jo bodeš.“

Kmalopotem zakroži eno tistih romanc, v katerih se vedno ponavljajo tiste verstice.

Marija ni nič govorila, tudi ne veliko več mislila; ljubko se je zibala na oslici, poslednjič jo prevzame tožljivost lepega pomladanskega dneva in zadremlje.

Sred pota je stala kerčma. Ko tje dospeta, ravno nekaj vojakov leži na opečenih klopéh, ki so stale na obéh stranéh hišnih vrat pod kapom. Komaj zagledajo naš par, jamejo ga pikati, zabavljati in jima norce kazati, kakor je navada med ljudstvom, vzlasti pri vojaci.

„Stric, kam potujete z le-to puščobo?“ pravi prvi.

„Teta,“ reče drugi, „ali še stoji cerkev, kjer ste bili kerščeni?“

„Teta,“ oglasi se tretji, „ali se še spominjate pira?“

„Stric,“ vpraša četerti, „greste li v Alkalo, da se zaročite s tém mladim dekličem?“

„Ne,“ odgovori Peter in hladnokervno z oslice stopi, „čakam še, da postanem doleten in da dekle doraste.“

„Teta,“ šaljijo se vojaki, „blagovolite, da vam pomagamo s kraljevega šarca?“

„To je še najbolje, kar mi utegneta storiti,“ odgovori dobra ženica.

Vojaki se približajo in prijazni in dobrotljivi jej pomagajo z oslice.

Peter naleti v kerčmi nekaj znancev, ki mu koj piti ponudijo. On se ni dal prositi. Ko izpije pravi:

„Zdaj versta mene zadene, da vam ponudim, kajti vi ste meni prej ponudili. Vi prijetli moji in oni gospodje, ki jih ne poznam, skažite mi čast in izpraznite na moje zdravje merico janeževca.“

„Stric Peter,“ pravi mladi mežgar iz Dos-Hermanas, „povejte nam kaj; med tém že poskerbim, da kozarec vedno poln ostane, da si ne posušite gerla.“

„Oj, oj!“ vsklikne teta Marija, ki je že izpila svoj kozarec janeževca in potem sedla na žaklje. „Bog pomagaj! če Peter jezik sproži, ne prideva danes, kamor sva namenjena, ako se Jozuetov čudež ne zgodi.“

„Nikar ne skerbite, Marija,“ tolaži Peter, „ne bodele sedeli na žakljih, da se vam naredé žulji, kamor solnce ne sije.“

„Je-li res, stric Peter,“ vpraša mežgar, „kar pripovedujejo moja mati, da ste bili v prejšnjih letih, ko ste še bili mladi, Marijin snubač?“

„Kaj pa da in v veliko čast si to štejem“ odgovori Peter.

„Laž je,“ upije teta Marija, „laž je, velika kakor le-ta hiša! Pojdite Peter, pojdite, kako

se bahate! Svoje žive dni nisem imela družega snubača, kakor svojega moža, Bog mu daj dobro!“

„Marija, Marija,“ reče Peter, „kako vas spomin zapušča! vedite:

„Vzame pač se kralju krona in kraljestvo,
Nikdar pa ne slava, da je kraljeval.“

„Resnica je,“ pristavi Marija, „da se je ne-
cega dne na piru ene mojih žlahtnic sladkal in
slinil okoli mene in da je prišel neko noč k
oknu: ali tak strah se ga je lotil, da me je
pustil in tekkel, kakor da bi mu bil strah perute
na noge prilepnil; stavim, da se ni pred ustavil,
da je z nosom terknil na konec sveta.“

„Kako je to?“ zakrohočejo enoglasno poslu-
šavci, „tako brusite peté, kedar vas je strah,
stric Peter?“

„Saj se ne hrustim, da sem junak,“ odgo-
vori mirno Peter, „tudi nočem izpodriniti Fran-
ceta Estevana.“

„To se pravi, da imate več strahú ko sra-
mote,“ odgovori Marija, ki je postajala nemirna.

„Zdaj vidite, gospodje,“ pravi Peter, lju-
beznjivo pomežkaje z očmi, „da mi še ni odpu-
stila. I kako je to? Je-li me ljubila? Ali rad
bi vedel,“ nadaljuje, „kdo je izmed vas Cid Cam-
peador (junak), ki bi se pečal z rečmi iz onega
sveta, z nadzemeljskimi stvarmi?“

„Nič nadzemeljskega ni bilo, kakor vaš

strah,“ preseka mu besedo Marija, „in družega ni bilo, kakor da je kamenček padel, ki ga je zbujen maček s strehe sprožil.“

„Povejte, povejte nam le-to prigodbo, stric Peter, tukaj hočemo razsoditi prepir!“ upijejo pivci.

„Vedite tedaj, gospodje!“ začne Peter, „da je bilo okno, ki mi ga je bila zaznamila Marija in odperla, zadej za hišo in sicer na samotnem mirnem kraju na koncu vasi. Blizo ondi je stalo znamenje vernih duš, pred katerim je gorela svetilnica. Ko zagledam luč, pride mi na misel dogodek, ki se je tu nekaj časa poprej zgodil. Vsako noč je hodil tod mimo ovčar s praznimi mehovi, da je zjutraj za rano z mlekom se vračal. Prišedši tu sem, prederzno je snemal svetilnico in si pri luči smodko prižigal. Eno noč — bil je večer vseh vernih duš — sname svetilnico, kakor je imel navado, pa prižgati ne more, kajti luč je ugasnila. Čudno se mu je zdelo, ker noč je bila jasna in vetra ni bilo.

Postavi tedaj svetilnico nazaj in gre svojo pot.

Pa kakó se zavzame, ko se kmalo potem nazaj ozre in vidi, da luč gori bolj svetlo kakor nikoli poprej.

Spoznal je v tem opomin božji, obstal in obžaloval je, da je nespoštljivo ravnal, in storil je obljubo, da v kazen nikdar več ne bo

bene smodke prižigal. In gospodje, reče Peter slovesno, on jo je spolnil.“

Peter omolkne, nihče tihote ne moti.

„Zdaj veljá pri nas,“ opomni za nekoliko časa Marija, „kar pravijo, kedar vsi na enkrat obmolknejo: priletel je angelj nad nami in pihljanje njegovih perut nam je vlilo spoštljivo molčanje.“

„Hej, stric Peter, nadaljujte,“ velé mezgarji, „le naprej, lotite se glavne reči!“

„No gospodje!“ začne Peter s prejšnim šaljivim glasom, „ta svetilnica me tedaj zeló splaši, skoraj bi rekel, prestraši. Je li prav, sam pri sebi mislim, da pridem tu sem in da v pričo vernih duš, ki terpé in pokoro delajo, vasujem pri dekleti? Kakor gotovo sem Peter, zagotavljam vas, da me je splašila le-ta sveta luč, ki je berlela za mertve in bila dar Bogu poklonjen. Zdelo se mi je, da na me pazi, da me opominja in mi žuga. Časih bila je otožna in solzna, kakor „de profundis;“ časih nepremakljiva, ko bi bil mertev operl oči na me; časih je plamen kviško švignil, kakor ognjen perst, žugaje in opominjaje.“

To noč tedaj, ko vidim, da me posebno svaruje, verže nevidna roka kamen, ki me s tako silo na glavo zadene, da omedlim in zgodilo se mi je kakor nesrečnemu zamorčku, ki je imel trojne duri, pa nobenih ni našel: ves

zmešan bežim in bežim; ne videč hiše svoje, zaletim se v rov in va-nj padem.“

„Stric Peter!“ vpraša mežgar, „je li to vzrok, zakaj sta se razperla?“

„Kaj še!“ odgovori Peter. „Osem dni potem se oserčim in grem pod okno, pa Marija ga ni odperla.“

„Teta Marija ni htela, da bi vas bili kam-njali kakor sv. Štefana,“ reče mežgar.

„Ni tako,“ zaverne Peter. „Reč je ta-le: „Mihec Ortez je bil doslužil, vojaško pisano suknjo slekel in vernil se domú. Marija je pa za prav spoznala, da je enega svetnika slekla, da je družega oblekla, ki — — —“

„Ki ni zajec,“ seže mu Marija v besedo. „Ni se nič bal razgovarjati se pošteno z dekletom blizo znamenja vernih duš. Jeli mislite, da so bile vse duše na znamnji samice?“

„Kaj pa da, Marija! kajti oženjeni imajo že na tem svetu vice; možém jih delajo žene, ženam otroci. Veste gospodje, da se mi je to tako pod nos pokadilo, da nisem hotel ostati v Dos-Hermanas, ko je bilo ženitovanje, ampak da sem jo potegnil v Alkaló.“

„Kjer je toliko na-me mislil, da je z drugo nazaj prišel,“ pristavi Marija.

„Res je,“ poterdi Peter, „ker vedno sem mislil, kedar kralj umerje, pride drugi.“

„Hej Peter, vedni klopotec!“ reče Marija in se vzdigne, „pojdiva!“

„Pojdiva,“ pravi Peter, „solnce pika, kakor kedar pred oblaki beži; mislim, da bode deževalo.“

„Bog nas tega obvaruj!“ vsklikne Marija. „Moj Bog, če me solnce in še ose pikajo!“

„Kaj deževalo bode? Deževalo, zdaj v sušcu?“ opominja mežgar.

„Je-li ne veš, Jože, da je prosenec sušcu ovco obljubil? Ko pa sušec pride, bile so ovce tako rejene in lepe, da prosenec obljube ni hotel spolniti. Torej mu sušec jezno reče:

Tri dni še sam imam,

Tri mi posodi kum april:

Napletel tvojim bom ovcam,

Da zmir ti živ bo moj spomin.

„Odriniva tedaj. — Z Bogom, gospodje!“

„Kam se vam mudí, teta Marija! pravi drugi; „ali se bojite, da bi ne jeli gnati?“

„O ne; pa najine oslici ne greste tako kakor tvoje, Jože.“

„Res je,“ pravi Peter in pomaga Mariji, da oslico zasede; „tu je vse staro, jezdec, ščitonosec in vranca; moja oslica je tako štokljasta, da ne vem, na kateri nogi šanta, kajti šepa na vseh štirih in Marijina je stara, da bi nas tikala, ako bi znala govoriti. No, gospodje, zdravi!“

„Zdravje in veliko denarja, stric Peter!“

Naša popotnika jo kreneta na cesto in dospeta v Alkaló, kjer se ločita vsak po svojih opravkih.

Uro pozneje se snideta. Peter pripelje seboj hčerko, ki Marijo objame s tisto blagoselčno nježnostjo samostanskih devic in otrôk, to se pravi, onih, katerih serca še ni oskrunila, ranila ali poparila slana posvetnih družeb. Marija jo je obsula s poljubi.

„Ste li iztirjali?“ vpraša Peter z nategnjnim glasom.

„Ponujali so mi,“ odgovori Marija, „zdaj precej polovico ali vse o času žetve; ker pa potrebujem svoje krajcarčke, zató sem prvo izvolila.“

„Salomon sam ne bi bil modrejše storil, Salomon sam ne! Srečen kdor ima. Boljše derži ga, ko lovi ga.“

Peter posadí hčerko za seboj na oslico in vsi odrinejo. Marija je skerbela za svoje denarje, Marcela za rožice, pogače, sladkarije in druge stvari, ki jih je v dar dobila, Peter pa za obé ženski.

Šesto poglavje.

Marcelin prihod je vse zeló razveselil. Le Marjeta ni mogla in ni hotela skrivati nevolje o nazočnosti tiste, ki ste jo obé družine odločile, da bode žena Peterčkova. Le-tá sovražni duh in merzlo

zaderžanje, ktero je naložila Marjeta Peterčku v obnašanji proti Marceli, bila je prva slana, ki je padla na pomlad čiste duše Marceline.

Marcela ni nič sumila Marjetinih slabih in hudobnih misli. Tudi bi jih ne bila umela, kajti Marcela, da-si že odraščeno dekle, imela je dušico otročjo. Živela je od mladih nog v samostanu, kjer je sladko bivala v ozkem okrožji, ki ga želje in strasti posvetne raztezajo le s pogubo sreče ali nedolžnosti. Ljubila je svoje dobre nuhe, ker in njene mila in mirna opravila bila so njeno veselje; zvesta je bila svojim obljubam, cerkvi in svetim podobam. Želela je biti nuha; ne iz prenapete pobožnosti, ampak ker jej je dopadalo, ne zavoljo odljudnosti, ampak s serčnim veseljem, ne zaradi tega, ker ni našla sebi primerjenega stanú ali mesta na svetu, kar marsikterega primora, da zapusti svet, ampak ker je našla svoj stan in poklic posebno le v samostanu.

To je, česar mnogi ne umévajo ali umeti nočejo. Vse na svetu se umé, vse hudobije, vse razuzdanosti, vse, še tako grozovite strasti, celo pesjoglavcev; pa tají se nagib k mirnemu in samostanskemu življenju, ki ne skerbi ne za preteklost, ne za prihodnjost. Na svetu se vse verjame, veruje se v „prosto žensko,“ v pravost tatinstva, v ljudoljubnost gilotine, v prebivavce na luni in na druge „puffs,“ kakor pra-

vijo Angleži, ali „canards,“ kakor je zovejo naši sosedje, ali na pene in marnje, kakor je mi imenujemo. Vse se na nos obesi dvomljivemu zabavljivcu, ki mu pravijo svet; zakaj nič ni tako lahko verjetno kot neverjetnost, nič tako polno vraž, kakor nevera. Pa ne veruje se, da so čisti nagibi, ponižne želje, pohlevna serca, da so pobožna čutila: tega nikdar ne. To je „puff,“ „canard,“ to je pena, ki se ne dá dopovedati. Naš Minotaver nima tacih žrel, da bi kaj takega požvečil. Pri tacih modrijanih, ki po sili hočejo veliki zvonec nositi, je nuna ali žertva ali pošast, ki se odteguje zakonu narave in njenim svetim nagibom. Plemeniti in veličastni v resnici so vaši „sveti nagibi,“ ki snujejo svobodno žensko, tajijo pa žensko pobožno, ponižno in čisto!

Ohranite za-se enaka brezbožna in hudobna vodila, zakaj pri nas nismo tako tumpastega uma, da nas prevarite, ne tako spačenih serc, da nas zapeljete!

Pervo pot, ki jo je storila Marcela z Ano in Elviro, bila je v cerkev in kapelico domače svetnice, patrone tega kraja. Dobra mežnarica je je rada peljala v cerkev in razkazovala njene imenitnosti. Kapelica je bila dolga in ozka. Zadej je stal oltar s podobo svetnice. V stekleni posodi na oltarji je bil viditi lesen križ in zvonček.

Podoba sv. Ane je bila silno stara. Proti zdolaj se je širila v podobi zvonca. Na persih je deržala sveto podobo Device Božje, ki je ravno tako deržala Jezusčka. Starost podobe, stara ideja in staro blago vdihnile so jej pobožnost, ki je gledavca vzdignila v nadzemeljske višave.

Na desni steni ste viseli dve veliki podobi. Na eni ste dekleti, kterima se prikaže angelj, na drugi ravno tiste z možem, ki na samotnem in pustem kraju jamo koplje. Na levo ograja železno omrežje vhod v podzemeljski hram, kamor peljejo stopnjice.

Ko odmolijo Marcela in tovaršici njeni, se dejo v lopo na nizke klopice, ki jih je postrežljiva cerkavnica pritirala in Marcela prosi dobro in priljudno ženo, naj razloži, kaj pomenjate one dve podobi v kapelici. Prijazna kmetica, ki je rada pripovedovala, daleč nazaj seže v povesti svoji in tako-lé začne:*)

V silo davnih časih je kraljeval na Španskem Roderik, razuzdan mož. Bila je pa ti-

*) Oseba, ki to piše, čula je na svoje ušesa sledečo povest iz ust one žene in jo zapisala z njenimi izrazi in besedami, nič ni dostavila, nič izpustila. Da si v bitji zelo znana, je ta povest zanimiva za vsacega, ki premišluje značaj ljudstva, ko vidi, kako jasno in natanko umeva stvari, kako plemenito pripoveduje, vzlasti pa, kako veje in vladari v njih pobožen duh.

stih dob navada, da so velikaši kraljestva pošiljali svoje hčere na dvor. Zgodí se tedaj, da je poslal tudi plemeniti grof Julijan krasno hčerko Florindo. Ko jo kralj zagleda, vname se v njem poželjivost do nje; ker je pa bila krepostna, kakor se je njenemu rodu pristovalo, prisili kralj, česar z lepo ni mogel zadobiti. Ko vidi krasna Florinda, da je njena čast omadeževana, pošlje nepričujočemu grofu s solzami in kervjo pisano pismo tega zapopadka:

„Oče, Vaša in moja čast je oskrunjena. „Bolje bi bilo za Vas in za-me, da bi me bili „pred zabodli, kakor da ste me tu sem poslali. „Maščujte sebe in mene!“

Ko grof Julijan list prebere, omedli in ko se zopet zavé, priseže pri ročaji svojega meča maščevati se, da se bode o tem govorilo po vsem svetu in da bode osveta primerna sramoti. V ta namen stopi z Mavri v zvezo in jim izda Tarifo in Algeciras. Kakor narasla reka jeze podira, tako planejo Mavri čez Andaluzijo.

Prideró tudi v Seviljo, ki se jej je v tisti dobi reklo Hispalis in v le-tá kraj, tačas imenovan Oripo. Pred begom zakopljejo kristjani češčno podobo patrone sv. Ane v zemljo. Tu je ležala 500 let, dokler si te dežele ni prisvojil sveti kralj Ferdinand, ki je Mavre zapodil in Seviljo obsedel. Od začetka so se branili Mavri tako terdovratno, da je sv. kralju

upadlo serce. Ali v sedaj razrušenem stolpu Herveros se mu prikaže v spanji naša presveta Mati, daje mu pogum in obljubi zmago. Z novo serčnostjo se verne kralj k svojim v Alkaló. Skliče vse umetnike, kar jih je bilo najti, ter ukaže, naj naredé podobo na tanko tako, kakor jo je vidil v spanji; ali nobeden ni mogel tega storiti, kar je kralja zeló žalilo.

Prideta na to dva lepa mladenča, napravljena ko popotnika in se ponudita, da hočeta napraviti podobo na tanko tako, kakor jo je kralj vidil v spanji. Ukaže ju peljati v delavnico, kjer je bilo vse za to reč potrebno pripravljeno. Ko drugi dan raðoveden kralj stopi v delavnico, da vidi, koliko sta že storila, popotnikov ni bilo več. Orodja se nista bila nič dotaknila, na oltarji pa blišči se podoba naše Gospé, kakor se je bila kralju prikazala v sanjah. Kralj spozna, da sta bila angelja, pade na kolena in solze toči pred podobo, za katero je toliko skerbel in ki jo je zdaj kraljica angeljev sama po njih poslala.

Sveti vojvoda vzame Seviljo in ukaže djati Devico na slavni voz, ki ga je vleklo šest belcev. Kralj sam je šel bos za vozom in je postavil podobo v stolni cerkvi, kjer se časti in se bode častila do konca stoletij pod imenom: naša kraljeva Gospá. Na podnožji njene kapele počivajo ostanki sv. kralja, za ktere nam zavida vse Špansko.

Kmaló po tej prigodbi se je pripravljál véliki kralj na drug napad, kajti zaupanje njegovo na nebeško pomoč je bilo veliko. Njegove hrabre trume so razpele šotore na bližnjem griču Buena-Vista, da so se razprostirali, kakor dve roki na obéh stranéh. Ali čete so bile tako trudne in izdelane od vročine in žeje, da so imele le oslajljene moči in upadena serca. V tej stiski naredí kralj oltar iz orožja in na-nj postavi podobo sv. Device, ki jo je vedno pri sebi na sedlu pripeto nosil „Pomagaj, mi Gospá, pomagaj!“ je prosil, „ako danes s tvojo pomočjó križ natakнем na ozidje seviljsko, slovesno obljubim, da ti tukaj sezidam kapelico, kjer te bodo častili in kjer hočem hraniti zastave, s kterimi užugam Seviljo.“

Ta hip prikipí izpod griča potoček v sedmerih curkih, ki še danesnji dan teče in se imenuje „kraljeví studenec.“

Ljudjé in živina se okrepčajo in zadobé novo moč in krepkost. Seviljo vzamejo in mavriški kralj Ajksa sam pride bos in izroči sv. zmagovavcu na zlati plošči mestne ključe, ki se zdaj hranijo v blagajnici glavne cerkve.

V tistih časih pripoveduje žena nadalje, živele ste v okraju Leonskem pobožni sestri Elvira in Štefanija. Prikaže se jima angelj in pravi, naj se napotite, da izkopljete podobo sv. Matere naše, ki so jo bili kristjani skrili pod zemljo.

Oče svetih deklet, Gomez Nazareno, ki je bil kakor one pobožen, ju spremi. Pa na poti so bili v silni zadregi, kajti niso vedeli, kam bi se obernili. Ali glej! v višavi zaslišijo zvonček, vidili ga pa niso. Šli so za njim, dokler jih ne pripelje na le-ta kraj, kjer se pred njimi pogrezne v zemljo.

Bil je pa tedaj ta kraj ledina in gosto gromovje, imenovali so ga „zakleto sotesko,“ ker ga niso mogli Mavri, ki so to okolico posedli, obdelovati in obsejati, kajti angelj z mečem v roci ga je varoval.

Pridno so jeli kopati in kmalo naleté na kamneno ploščo. Ko jo vzdignejo, zagledajo votlino, ki je ravno tista, ktero ste vidili v kapeli. Tu je bila podoba Svetnice, križ, zvonček, ki jih je pripeljal tu sem kakor zvezda sv. tri kralje, in svetilnica, ki je gorela in še berli pred oltarjem Svetnice. Več ko tisoč let že gori Svetnici v čast.

Vzamejo podobo in cerkev sezidajo. Pod njihovim varstvom se vzdigujejo in kupičijo hiše in vas nastane, ki so jo imenovali v spomin začetnic Dos-Hermanas (dve sestri). — Glejte, pravi cerkovnica, ter ustane in v kapelico stopi, glejte podobo, ki je ni moglo nič pokončati, ne mokrota zemeljska, ne zračni prah, ne zob časa. Na le-teh podobah ste namalani pobožni sestri.“

Ob stranéh oltarnih je stalo veliko veliko

darov. Marcelino pozornost zbudi sedem majhnih srebrnih nog, ki so visele zvezane z rudečim trakom.

„Kaj pomenja to darilo?“ vpraša cerkavnico.

„To je prinesel,“ odgovori, „kovač Marka. Necega dne se prigodi, da ga napadejo take bolečine v nogi, da mu ni bilo ne živeti ne umreti. Njegova uboga žena poskuša vse, kar jej svetujejo, poslednjič ga pelje na vozičku v Seviljo. Ali tudi tukaj mu niso mogli pomagati. Kar so premogli, potrosilo se je bilo za bolnika.“

„Necega dne ves v obupu zaradi bolečin in jokanja otrok, ki so ga kruha prosili, pa jim ga dati ni imel, povzdigne poterto serce k Bogu, ter za srednico pokliče našo sv. patrono. Iskreno prosi, naj mu da zdravje, dokler ga potrebujejo otroci. „Kedar me ne bodo potrebovali otroci, tedaj rad umerjem in če dosihmal zdravje zadobim po tvoji prošnji, o sv. Ana, obljubo storim, da obesim vsako leto sreberno nožico na tvoj oltar, da spriča resnico čudeža.“ Drugi dan se gre Marka k Svetnici zahvalit za nogo.“

„Prešle so leta, Markovi otroci so odrasli in si sami kruh služili, samo ena hčerka mu je še ostala. Imela je pa snubača, ki jo je od očeta izprosil. Veselo je bilo ženitovanje; ali Marka bil je žalosten. Poslednji dan se je slabega čutil, vlegel se in nič več ni vstal. Kar je bil prosil, to se je spolnilo. Njegova naloga je bila končana.“

„In ono klasje?“ vpraša Marcela, ko zapazi snopič, ki je bil zvezan z višnjevimi trakom.

„Poklonila ga je,“ odgovori cerkavnica, „Petrola, Gomezova žena. Ti ubogi ljudje niso za osem otrok nič drugega imeli, kakor kar je oče dan za dnevom zaslužil.“

Samo majhno njivico so premogli ti reveži. V njo so stavili svoje upanje, v nji so se pogledovali kakor v prijaznem zerkalu, in to po pravici, kajti njiva je to spoznavala; veselo je rastla, kakor da bi jo močili z blagoslovljeno vodo.

Neki dan stopi, vernivši se s polja, soseda v hišo Petrolovo in reče, da so kobilice v njih žitu. Kobilice ena izmed egiptovskih šib! Kakor strela iz jasnega pobije ta novica nesrečno mater. Prestrašena in nevedoča, kaj dela, zapusti hišo in otroke in leti vsa zmešana z razpetima rokama in kriči glasno: Sveta Ana! sv. Ana! kje je kruh mojih otrok! kruh mojih otrok!

Ko priteče na polje, zagleda na enem koncu sled požrešnih kobilic, kjer je bila pšenica objedena od tal do verba. Pa med tem krajem in ostalimi na njivi se je, tako rekoč, vzdignil nevidljiv zid, ki je ohranil žito za ubogo mater, ki je svetnico na pomoč klicala. Lahko sodite, kaka neizmerna radost in hvaležnost je prevzela dobro ženo. Ker je pa bila tako siromašna, ni

se mogla drugače skazati, kakor da je svetnici poklonila to klasje.“

Ana, Elvira in Marcela so poslušale cerkovnico presunjenega, mehkega serca in solznih oči. Z enacimi občutki se je izročila ta pripoved popirju. Naj bi se brala z ravno tacimi!

Sedmo poglavje.

Krasni maj se smehljá, solnce ga zlati, oživlja ga petje tičev in brenčanje tisoč in tisoč merčesov, in cvetlice ga napajajo z dišavo. Mesec radosti in prijetnosti je; najsrečniši izmed mescev in vreden, da se posveti Mariji.

Dan pira Venturovega in Elvirinega napoči in ta dan je prisijalo solnce tako žareče, kakor prijatelj, ki se podviza, da jima prvi srečo voši. Napravljeni so bili v cerkev. Ana stisne svojo hčerko na serce, ki jo je tako ljubila, milo Elviro, ki je v sreči bila tako pohlevna in sama za se, da je glavico nagnila, kakor bi jo težila in oči pobesila, kakor bi jo kaj slepilo. Stari Peter je bil dobre volje, kakor nikoli še v svojem življenji, burke je uganjal, šalil se in jih pravil. Marija omamljena od svojega in družih veselja je vedno solze pretakala; bile so kapljam enake, ki časih padajo iz jasnega, solčnega neba in kakor se te blišče, kedar je

solnce obsije, tako so solze Mariji igrale v očéh, kedar se je nasmehljala.

„Sestra moja,“ pravi Marcela Elviri, „za mojim sladkim Jezusom je tvoj ženin najgorši in najpopolnši. Glej, kako lep je moj Ventura! Ako bi deržal v roki belo lilijo, bil bi kakor sv. Jožef sred svoje družine.“

In prav je imela, da je hvalila svojega brata, kajti Ventura je bil krasno in bogato oblečen. Serčen in vesel kakor nikoli še priganjal je v cerkev; bil je uzor, ki bi si ga bil izmislil podobar, da predstavi Ahileja.

Peterček je pozabil na Marjeto. Z globocim pogledom nepopisljive ljubezni je zrl sestra v velike in milo-temne oči.

Samo Marjeta je bila merzla in čmerna.

Melampo si je menda mislil, da je preveč hrupa za majhno stvar in leže pod pomerančo. Ta je otresala cvetje, kakor bi htela ž njim nevesti potresti pot.

Ravno hočejo odriniti, kar se zasliši neznan šunder in vrišč, bilo je kakor bi erjovel preganjan bik, vmes pa gergrala ranjena košuta in tulil v spanji nenadoma zadet lev.

Le-ta vrišč so vzrokovale bežeče trume, ki so na pomoč klicale in upile, in kriki zavzetja in groza prebivavcev, ki so se jim pridružili.

Francozi, ki so bili napadli Seviljo, bili so na poti proti Kadizu in so vse pokončevali.

Peterček je previdil to nesrečo, zato je že poskerbel za družino zavetje v samotni, od ceste oddaljeni pristavi in pripravil oslice v hlevu. Med tem ko moški na dvorišče zleté, da jih nasedlajo, ženske vse zmešane grabijo in zategajo oblačila, perilo, orodje in tlačijo, kolikor je mogoče, v velike jerbace.

„Kako žalostno znamenje, Ventura!“ pravi Elvira Venturi, „dan, ki bi naju imel zvezati, naju loči.“

„Naju nič ne more ločiti,“ tolaži Ventura. „Kljubujem vsem, ki bi to namerjati utegnili. Mirna pojdi; mi bomo tukaj vse v red djali in vas na poti dohiteli.“

Ventura zre za njimi, kako so odhajali s Peterčkom, in se ne verne v hišo, preden jih ne izgubi izpred oči.

Že se sliši v vasi tožni glas bobnov, ki naznanjajo strahovito vojsko, ki je sedaj planila nad neoborožene in plašne prebivavce in ž njimi ravnala kakor s sužnji.

Prišli so pod imenom one krivične usurpacije, ki ima svoje prednike že v barbarskih časih; ali v junaško dobo sega tudi upor, ki ga je našla in s katerim se je bojevala brez slave in poginila s sramoto.

„Pojdite z menoj, oče!“ veli Ventura, „sestra idi, bežimo!“

„Prepozno,“ pristavi Peter, „že so tukaj; pa

ti se skrij, skrij sestro; v mraku bomo bežali; za zdaj se skrijta!“

„In vi oče?“ vpraša Ventura in se obotavlja, bi li ubogal ali ne, kajti merzelo se mu je, da bi se skril.

„Jaz?“ odgovori Peter, „jaz tu ostanem. Kaj mi morejo storiti, bornemu starčku? Hej, ubogajta, skrijta se! — Marcela! kaj delaš tu in stojiš merzla in nepremakljiva ko kamnen kip? Ventura, kaj premišljuješ, da se ne umakneš? Se li hočeta pogubiti? Hočeš izgubiti svojo sestro? Ventura, moj sin! ali me hočeš umoriti?“

Ta krik plašnega očeta zbudi Venturo iz propasti, v katero so ga prignale negotovost, strah in jeza.

„Moram, prisiljen sem,“ mermrá in stisne pesti in zobé vkup, „oče, skrivati se kakor baba! Dokler bom živel, ne bode se odvezla ta sramota od mene!“ Vzame lestvico, prisloni jo k luknji na strehi, ki pelje v podstrešje, kjer so spravljali razne semena in staro ropotijo, pomaga sestri gor, zleze potem sam za njo in potegne lestvico za seboj.

Čas je bil, ker že se je terkalo na vrata. Peter gre odpirat.

Francoski grenadir vstopi.

„Pripravi mi,“ zapoveduje Petru v nerazumljivem jeziku, „jesti in piti; daj mi svoj denar

če ne z lepo, vzamem ti ga in pokliči hčere, ako nočeš, da jih sam poiščem.“

Poštenemu in ponosnemu Španjolu kri zavre, pa mirno odgovori: „Nič nimam, kar tirjate.“

„Kdo pravi, da nimaš nič, potepuh! Mar ne veš, s kom govoriš? Veš, da sem lačen in žejen?“

Peter je mislil, da bode ves dan na veselem piru svojega sina preživel v Anini hiši, zato ni bil nič pripravil. Stopi k durim, ki derže v notranje pohoštvo in z roko kazaje na mrtvo ognišče ponavlja: „Saj sem vam že rekel, da nič drugega ni pri hiši kakor kruh.“

„Lažeš,“ zadere se divje Francoz, „volja te ni dati!“

Peter oči upre na grenadirja; iz njih se za trenutek zabliška vsa njegova nevolja, vsa jeza, vsa občutljivost njegovega serca; pa druga misel ga kmalo pretrese in vse druge izpodrine, tedaj reče s potolažljivim glasom: „Glejte, resnico govorim.“

Pri teh termastih, odnikavnih besedah stopi vojak, ki ga je že serditi Petrov pogled razkačil, k njemu in zagermi:

„Ti se meni zoperstavljaš! Terdovratno mi odrekuješ, kar si mi dati dolžen, he? verh tega mi še zabavljaš s svojo mirno zaničljivostjo! Zmanil te bodem, da boš mehak kakor rokovica!“

Vzdigne roko in po sobi razlega se močen in terd don od zaušnice.

Kakor orel, kedar plane na svoj plen, skoči Ventura iz podstrešja, verže se na Francoza, potegne mu meč iz nožnice in ga prebode. Francoz se zverne in telebi na tla.

„Sin, sin! kaj si storil?“ zaupije oče, ki je pozabil lastno osramotenje, ko je vidil svojega sina v nevarnosti.

„Svojo dolžnost, oče!“

„zgubljen si!“

„Kaj dé, da sem vas le maščeval!“

„Beži, beži, ne gubi trenutka!“

„Pred ne, dokler ne odpravim le-tega dolžnika, ki je že plačal. Če ga najdejo, bodete vi oče, za-me plačali.“

„Nič ne dé, nič ne dé!“ upije starček, „reši se, to je najpotrebnejše!“

Ventura ne sluša očeta, ampak vzdigne truplo, naloži si ga na herbet, nese ga v vodnjak, oberne se k očetu, ki je lezel pol mertev za njim, prosi ga za blagoslov, skoči potem na dvorišni zid tik polja in od ondod na uno stran. Ubogi oče zleze na maslino, prime se za veje in zre kervavega serca, zalitih oči, brez tolažbe v persih za sinom, za uzorom svojega serca, kako je bežal z lahkoto jelenovo in se poslednjič izgubil med drevjem.

Drugi del.

Pervo poglavje.

Jesen je skerčila dneve in zima že terkala z ledeno roko na duri. Bila je ura, ko se vračajo delavci domú in solnce zadnjič k slovesu merzlo pogleda zemljo.

Peterček je počasi gnal oslico; sledil mu je Melampo, ki se je, kar se tiče debelosti, lahko meril s staro prijateljico in tovaršico. Z grozo se je še spominjala Francozov, da-si je bilo temu že šest let, kajti pri tej priliki, ko je rešila svojo gospodinjo, dirjala je tako silno, kakor še nikoli v življenji ne. Če bi se bila le količkaj ozirala po vnanji literaturi, kakor danesnji dan mnogi, ki slišijo zvoniti, pa ne vedó pri kateri cerkvi, gotovo bi bila terdila proti Melampu, da je bil divji žrebec, na ktereга je bil Mazepa privezan, le polž proti nji pri oni priložnosti. Še zdaj se ni spočila.

Ko jo krenejo proti domu, priskakljata dva zala otroka Peterčku naproti. V tem hipu oglasi

se čisti praznični zvon k molitvi. Peterček obstane in se odkrije. Oslica in pes, ki sta iz navade poznala glas, obstojita. Tudi otroka se ne premakneta.

Ko oče končá angeljevo češčenje, stopita otroka bliže in rečeta: „Oče, dajte roko!“

„Bog vaju sprimi,“ pravi Peterček in ju blagoslovi.

Ako bi bil kdo pazil na širok in častitljiv obraz Melampov, ki je očitvidno pozorno gledal ta prizor, bral bi bil na njem besedo: Amen.

Deček jame prositi, da bi ga oče posadili na oslico; potem ga popraša, zakaj je treba postati, kedar zazvoní.

„Se li ne spominjaš,“ zaverne ga sestrice Angela, „kar pravijo teta Elvira? Kedar bije Mariji posvečena ura, ustavijo se naši angelji varhi iz spoštovanja; ako bi mi svojo pot naprej šli, ostali bi mi sami in brez njih.“

„Res je,“ odgovori Angel, ter šverkne z bičem oslico, na katero so ga bili oče posadili, ali k sreči se poterpežljivka nič ni zmenila za to.

Šest let je minulo po omenjenih žalostnih dogodkih, ki so bili toliko hujši, ker se je nesrečni Marceli pamet zmešala tisti dan, ko je skrita pod streho bila priča očetovega zasramovanja, groznega bratovega maščevanja in njegovega bega. O Venturi nobene novice niso dobili, zato so ga vsi kot mertvega obžalovali,

akoravno so iskali v prijateljstvu do Petra in v ljubezni do Elvire upanja za nju, ki ga pa sami niso imeli. Toda čas, v katerem se topi veselje in žalost kakor v vodi sladkor in sol, ta čas je te bolečine če ne odgnal, vsaj polajšal. Le v ustih Petrovih so se namesto navadnih šal in burk pogosto slišali izdihljeji: „Moj ubogi sin! Moja uboga hči!“

Samo proti Elviri ni čas nič premogel. Tiho in mirno je ginila, kakor meglé, ki ne padajo v šumečih curkih na zemljo, ampak tiho se vzdigujejo, dokler ne zbeže izpred oči. Nikoli ni tožila, iz njenih ust ni prišlo še ime Venturino ne, ki ga je že spoznala za tovarša svojega.

„Červ jej gloje življenje,“ rekla je Ana k sinu. „Vi ne vidite tega, ali meni se ne skriva.“

„Pa mati!“ vpraša Peterček, „na čem to spoznate? Ali mar kedaj toži?“

„Ne, moj sin, ne toži, tudi nemo hčer mati uméva,“ odgovori mu z neizmierno britkostjo.

Marjeta in Peterček sta bila srečna. Peterček ustanovil je srečo obéh, kajti bil je ljubečega serca, milega duha in spravljivega značaja. Leto dni po poroci mu je dala Marjeta dvojčika. Pri tej priložnosti bila je smerti blizo, pa skerbna pomoč njenega moža in družine jej je ohranila življenje. Dolgo časa je bila slaba in bolehná, sedaj pa, ko smo jeli nadaljevati povest, bila je zopet zdrava. Zdravje in mladost ste cveteli

na njenem obrazu lepše in čverstejše ko prej. Ko so bili ta večer skupaj, pravi Marija:

„Mati Božja, kako strašna huda ura je bila danes po noči! Tako sem se bala, da se je z menoj vred spavnica tresla. Zbrala sem vse grehe in se jih Bogu spovedala. Molila sem toliko, da se mi dozdeva, da sem zbudila vse mertve, in glasno sem molila, kajti zmiraj sem slišala: kamor seže glas molitve, tam izgubi blisk svojo moč. Na Mavre, na Mavre! sem kričala proti viharju. Na Mavre, da se spreobrnejo in tresejo pred jezo božjo! Še le k jutru, ko zagledam mavrico, se pomirim, ker ona je znamenje, ki ga je dal Bog človeku, da ga ne bode nikoli kaznoval s povodnijo. In kako da se ne tresejo ljudje pred tacimi naznanili božjimi!“

„Zakaj pa hočete mati, da se tresejo pred rečjo, ki je naravna?“ pravi Marjeta.

„Naravna?“ zaverne Marija. „Tedaj bodeš rekla, da je tudi kuga in vojska naravna? Ali veš, kaj je blisk? Neki pristavnik je rekel: blisk je kos ognjenega zraka, ki ga jeza božja od sebe puha.*) In kam ne pride zrak in kam ne sega jeza božja? In grom? Grom djal je neki pridigar, je glas božje mogočnosti, in da

*) To veličansko in poetično razlago je v resnici neki andalušk deželan povedal. Pis.

se moramo bati Boga, posebno kedar germí. Torej otroci, nikdar ne zabite, da je vihar svarjenje Gospodovo, ki nas opominja, da njegovo veličanstvo dovoli, pa ne za zmiraj!“

„Dobro je teknila voda, stara mati,“*) pravi Peterček, „kajti zemlja je bila žejna.“

„Zmiraj je zemlja žejna,“ opomni Marjeta. „Kakor pijanka je!“

„Oče,“ pravi Angela, „ali veste, kaj sem davi pela, ko sem vidila meniške kapice plavati po mlakah?**)“

In deklica jame peti:

Oj Bog kristjanov! daj dežjá,
Da napojijo se poljá!
Glej, na nebeškem pragu prikazala
Se mati božja je prezala;
Na majhnem belcu mi sedi,
Planjavo vso krog razsvetlí:
Planjavo božjo, planjavo blaženo,
Da mi zvonovi milo zapojó.

Angel ni htel, da bi ga prekosila sestra, ki je bila živejša od njega, tedaj precej reče:
„Oče in jaz sem pel:

*) V izvirniku je beseda: maë, kar je skrajšano iz madre. Maë kličejo v Andaluziji stare matere in tašče. Jaz rabim zmiraj: stara mati, zato ker pri nas tudi odraščeni tako govoré, kedar slišijo, da vnuki tako pravijo. Prest.

**) Meniške kapice (frailecitos) so kapice, ki je otroci narejajo iz bobove lušine.

Ljubi Bog! vodé,
 Prosi moje te sercé.
 Usmili mene se,
 Ki majhen sem in lačen že!

„Dovelj, dovelj,“ kriči Marjeta; „vidva sta ko dve kobilici, bolj nadležna sta ko žabe!“

„Ali se hočemo igrati?“ vpraša deček.

„Igrajta se z mačkinim repom!“ odgovori Marjeta.

„Stara mati!“ pravi deklica, „hočete mi li povedati kako povest in jaz vam bodem nauk povedala? Lejte, sovražniki dušni so trije: hudič, svet in mesó.“

„Le-tega sovražnika imam rad,“ reče deček.

„Molči, otroče!“ svari ga stara mati. „Tu ne govorimo o kuhanem mesu.“

„O katerem pa, stara mati?“ vpraša deček.

„Zdaj se uči po besedi,“ odgovori stara mati, „bodeš že umel, kar si se naučil, kedar bodo pripuščale tvoje moči. Za zdaj si pa zapomni, da je tvoje meso, to je tvoja požljivost, tebe tako lakomnega storila, kakor si in da je požrešnost poglaven greh.“

„Sedem jih je,“ blekne deklica in je našteje.

„Jaz, stara mati,“ pravi Angel, „znam tri božje osebe: Bog Oče, Bog Sin in sv. Duh, ki je golobček.“

„Kako si neumen,“ zadere se mati.

„Hči,“ svari Marija, „nihče učen ne pade iz nebes. Pobič, nadaljuje, golob je podoba. Sv. Duh je Bog, kakor Oče in Sin.“

Otroka jameta zdaj staro mater tirati sem ter tje in upijeta vmes.

„Jaz znam deset božjih zapovedi“ pravi eden.

„Jaz pet cerkvenih“ drugi reče.

„Jaz zakramente.“

„Jaz darove sv. Duha.“

„Jaz — — —“

„Zadosti in že preveč,“ pravi Marjeta, „ves keršanski nauk bodeta ponavljala, ali smo mar v učilnici? — — — Pač lepa zabava!“

„Je li mogoče,“ reče bitko Marija, ki je bila vsa srečna, ko je slišala otroka, „je li mogoče, da se ti gnjusi poslušati božjo besedo in da te ne razveseljuje v ustih tvojih otročičev? Spominjam se, da so mi solze stopile v oči, ko si prvič molila ves: Oče naš.“

„Da,“ odgovori hči, „jokali bi celo pri plesu!“

Uboga mati nič ne odgovori, ampak k otrokoma se oberne in pravi:

„Tako sem zadovoljna z vama, ker znata tako dobro nauk, da vama hočem pripovedovati povest najlepšo, kar jih znam.“

Otroka sedeta na ognjišče stari materi nasproti, ki tako-le začne:

„Ko je bil angelj sv. očaku Jožefu zapovedal, naj beži v Egipet, vzel je sveti mož

oslička, posadil na-nj Mater in Sina in odrinil ž njima skoz gozde in puščave. Ko pridejo v goščavo necega gozda, jela se je Mati zelo bati, kajti pot je bila jako temna in samotna. Ko dospé do neke votline, skočijo iz nje razbojniki in planejo nad sv. družino. Že so hteli Mater in Sina z osla pahniti, ko njih glavar z imenom Dimas bliže stopi in otroka ogledovati začne. Zdaj mu presune nekaj serce in obernivši se k tovaršem pravi: „Kdor se le dlake na obleki te gospe in tega otroka dotakne, ta ima z menoj opraviti“ in proti zaročenima pravi: „Noč nastaja in huda ura se bliža. Pojdita z menoj, da vaju pogostim.“ In tako se zgodi. Tolovaj jima da jesti in piti in zaročena vzameta dar, kajti Bog sprejema darove od dobrih kakor od hudobnih. — Tedaj nikdar ne opustita molitve, da-si tudi sta po nesreči zabredla v smertni greh. Zató je razbojnik poznej, ujet in na smert obsojen, milost našel in se skesal na križu, ki mu je bil v spokorjenje kakor Gospodu v darovanje. Postal je kristjan in izmed vseh bil je prvi, ki je stopil v raj, kakor mu je bil obljubil Kristus, ko je za-nj kervavel.“

Med tem je zunaj talil vihar v dolzih vriših; duri so šklefetale, nevidna moč jih je gonila in stara pomeranča je mermrala, kakor da bi očitala vetru, zakaj jej vznemirja pokoj.

„Oj,“ pravi Peterček, „ne kopriva ne bode ostala na tleh.“

„Kako dežuje!“ opomni Peter, „oblaki so odperti in reka bode derla po polji.“

„Ali si vidil,“ vpraša Angela brata, „kako so se podili oblaki danes popoldne, bili so ko herti?“

„Vidil sem jih,“ odgovori deček, „in kam so neki dirjali?“

„K morju po vode.“

„Je li toliko vode v morji?“

„Jurček! še več ko v bajaranji strica Petra.“

„Bučenje vetrov se mi zdi,“ pravi Marija, „kakor glas hudobnega duha: strah ima za petami.“

„Pred vsako rečjo se boje moja mati,“ opomni Marjeta, „ne vem, kdaj bode mirno vaše serce? Slišiš zaspanče,“ pravi dalje in pahne fantička, ki se je bil na-njo naslonil, „nasloni se kam drugam.“

Deček, ki je bil zadremal, se prekucne. Elvira zaupije. Peterček se stegne po njem in ga vjame z rokama. Ani se vreteno zmuzne iz rok, pa ga spet tiho pobere.

„Ako jih kedaj izgubiš,“ pravi Peter nejevoljno, „ne bodeš jih obžalovala, kakor jaz svojega, to prednost vsaj imaš pred menoj.“

„Huda kri, huda kri, ktere sem se zmiraj

bala," pravi Marija, ter izgovarja hud pogrešek z majhnim.

„Stara mati," reče Peterček naglo, „pred vsako rečjo vas je tedaj strah, mar tudi pred čarovnicami?"

„Ne, tega pa ne, moj sin," odgovori tašča, sv. vera prepoveduje, verovati v čarovnice in copernije. Strah me je le reči, ki je Bog pripušča, da kaznuje ljudi, zlasti pa, če so te reči nadnatorne."

„So li morda čarovnice? Ste že katero vidili?" vpraša Marjeta.

„Če so čarovnice?" odgovori Marija? „In ti dvomiš?"

„Gotovo da."

„Tedad pač tudi tajiš, da so nenavadne reči?"

„Tega ne, ena izmed njih je dan, kedar mi ne pridigate, toda v nadnatorne ne verujem. Sem ko sv. Tomaž."

„No, pač se smeš bahati s tém! Škoda, da tudi ne terdiš, da si ko sv. Peter v tem, kar je pregrešil!"

„Ali ste morebiti kaj takega že vidili? Sicer vam bi bilo treba žrela, kakor morskemu volku."

„V prigodku, ki ga imam v mislih, je ravno, kakor da bi ga bila sama vidila," odgovori Marija.

„Teta! kaj pa je bilo?" vpraša Elvira.

Alvaredova družina.

„Hči,“ poterdi dobra ženica in se oberne k Elviri, „pred vsemi, kar se je zgodilo grofinji Viljaoranski, kar mi je žlahtna gospa sama pripovedovala, ko smo še varhi bili na pristavi njeni v Quintos. Imela je gospa pobožno navado, da je dajala za sv. mašo za hudodelnike ravno ta čas, ko so jim življenje jemali. Ko je razgrajal po svetu glasoviti Vellico in doprinašal toliko hudobij, izustila je gospá, da ne bode, če ga vjamejo, za-nj maše plačala kakor je za druge po navadi. In tako se je zgodilo. Kedar so ga ob glavo devali, ni dala za sv. mašo. Ali kmalo potem neko noč, ko je mirno spala, zbudi jo žalosten glas, ki jo je blizo zglavja z imenom klical. Plašno na postelji kviško plane, toda nič ne vidi, da-si je berlela luč na leseni svetilnici. Pozneje sliši, da jo tisti glas še otožneje ko pred imenuje na dvorišču in predno se iz zavzetja sterga, pokliče jo v tretjič glas od daleč kakor izdihljej.

Gospá začne na vse gerlo kričati, vsi v hiši pritekó in jo najdejo strahú pol mrtvo, pa nobeden razun nje ni slišal glasú. *)

Drugo jutro so komaj gorele luči na oltarjih, že se je brala sv. maša za dušo ubozega obsojenca. Grofinja se je vergla pred oltar; živo in skesano je molila, kajti božja milost, ki ni

*) To je resnična prigodba.

kakor človeška, nobenega ne izključi. No, kaj pa zdaj porečeš, Marjeta?"

Vsi so bili pri tej povesti tako ginjeni, da je kakor slana na cvetlice padel odgovor Marjetin, ki je zijaje rekla:

„Meni se zdi, da se jej je senjalo.“

„Presneto, kakošna nevera!“ zaupije Peter. „Ta Marjeta bode na zadnje taka kakor oni „Lucero,“ ki pravijo pridigarji, da se je ločil od cerkve.“

„Sv. Marija, Peter! nikar ne govorite tako“ kriči Marija, „tudi ne v primeri. Jezus! recite mar: kakošna terdovratnost, ker samo zavolj tega to pravi, da mene draži.“

Šum pri dvorišnih vratih, ki peljejo na zadnje dvorišče, nenadoma zaduši Mariji besedo.

„Jezus, kaj je to? pravi.

„Nič, stara mati!“ s smehom odgovori Peterček, „kaj če neki biti? Veter, ki danes vse sem ter tje tira.“

„Mati,“ reče Angela, „vzemite me v naročje, kakor oče brata, strah me je.“

„Še tega se manjka!“ odgovori Marjeta, ki je postala nevoljna. „Spravi se in ne prikaži se.“*)

„Rad bi vedel,“ spregovori Peter nekoliko pozneje, „če tisti, ki se šaliijo iz tega, česar se sami bojé, niso nikoli še skusili, kaj je strah?“

*) Od besede do besede: ne verni se, dokler vnukov ne boš seboj pripeljala.

„Peterček, Peterček!“ pravi Marija trepeče, „nekaj zveni na dvorišču!“

„Stara mati,“ odgovori ta, „prestrašeni ste in se ne zavedate: ali ne slišite, da so žlebi?“

„Kar mene zadene,“ govori Peter kakor sam sebi, z zamolklim glasom, „od kar je kri tekla v moji hiši“ — — —

„Peter, Peter, ali bomo zopet staro godli? Hočete li zopet žalovati? Kaj pomaga misliti na preteklost in na to, za kar ni leka!“ opominja Ana.

„Zató, ker me to, kar časih terpin, tako teži, da se moram potožiti. Le, kedar sem sam domá, stori se mi kaj neizrečeno bitko! Verjemite mi, marsiktero noč že, ko je vse mirovalo in se me je spanje ogibalo, sem ga vidil. Da, vidil sem ga, onega grenadirja, ki ga je ubil moj sin; bil je, kakor sem ga vidil živega v sivkasti suknji in kosmati grenadirski kapi. Gledal sem, kako je lezel iz vodnjaka, kjer je ležal in vernil se v sobo, kjer je bil umorjen, da poišče znamenja svoje kervi. Pred očmi mi je, visok, nepremakljiv, strašen.“

V tem hipu se odpró duri in visoka, nepremakljiva, strašna podoba v sivkasti suknji in kosmati grenadirski kapi prikaže se na pragu.

Vsi osupnejo, nobeden se ne gane, nobeden ne spregovori.

„Bog pomagaj!“ zaupije Marija.

Angel se pritisne očetu na persi, Angela se skrije v babičino naročje.

„Ventura!“ zašepeče Elvira, ter oči zapré in glavo spusti na nediirje svoje matere.

Melampo veselja ne vé, kaj bi počel.

Spoznala sta ga ob enem žena, ki ni na-nj pozabila in pes, ki ne pozna nezvestobe.

Ko blisk plane Peter kviško in starček, ki ni mogel po koncu stati, bil bi padel, ko bi ne bil Ventura, ki je od sebe vergel kapo in suknjo, priskočil in ga vjel z rokama. Lože se da čutiti, kakor popisati ta prizor, prizor zmešnjave, besed in klicov, vmes pa veselja in čudenja, solzá in gorečih hval proti nebu.

Ko se zmuzne Ventura očetu iz rok, ki se niste mogle ločiti od sinovega vratú, ker ni se skor mogel prepričati, da sina objema, ozré se na Elviro, ktero je mati držala in jej košček platna v jesih pomočenega duhati dajala; ali to ni bila Elvira, ki jo je bil zapustil. Bleda, vpadena, da ni bila spoznati, bila je, kakor da bi jemala slovó od sveta.

Leskeče Venturine oči postanejo mile in žalostne; z neizrekljivo miloto in kmečko odkritoserčnostjo vpraša:

„Ali si bila bolna, Elvira? Nisi več tista.“

„Zdaj, bode že okrevala, zdaj, tri sto medvedov,“ upije Peter, kteremu se je vernila stara kratkočasnost in šaljivost. „Tvoja nepričujočnost

Ventura, in nobena novica od tebe, storile so to, hencej to niso mačkine solze! Zakaj pa za božjo voljo nisi poslal nobenega pisma in nisi prav nič od sebe vedeti dal?“

„Vsaj šest mi jih je spisal naddesetnik!“ odgovori Ventura, „sicer pa sem bil na Francoskem in ujet, ali predolgo bi bilo vse pripovedovati. — Ali kako čversta si ti Marjeta!“ oberne se k nji, ki se, od kar je prišel, ni odvernila od zalega mladenčca, ki so mu se berke, obleka in vojaško obnašanje kaj prilegale, „lej, lej, žena si postala, da je veselje! dobro življenje pri Peterčku! In ti Peterček? ali se vedno še ubijaš? Sta li to vajina otroka? kako lepa sta! Bog ju ohrani! No stopita bliže, saj nisem Francoz, ne strašilo.“

Ventura se vsede in poljubi otroka.

Zdaj se mu približa Marija od zadej, stisne njegovo glavo med roke in jo s solzami poljubljuje.

„Teta Marija,“ pravi med tém Ventura, koliko nek ste za-me zmolili! Šenčaj, stavim, da ste zmolili več ko sto noven*) in več ko tisoč obljub za-me naredili.“

„Da, da, moj sin, precej jutro prodam naj boljšo kokoš in dam za mašo pri sv. Ani, kakor sem obljubila.“

*) Devetdnevna pobožnost v čast Marije ali katerega drugega svetnika.

„No, teta Ana, vi mi pa nič ne govorite,“ opomni Ventura, „ali se mar ne veselite, da me zopet vidite?“

„Da, sin, da!“ odverne Marija; „pazila sem na Elviro. Sam Bog vedi, da se radujem tvoje vernitve“ reče dalje in upre oči hčeri na blede obličje, „in kako se mu zahvaljujem za-njo, da bode le v prid.“

„Ne, o ne!“ kriči Peter, „za vse bode dobro, samo za moje kozličke in za vaše piške ne, ki bodo na raženj prišli za mesec dni, ravno tako dolgo bode terpelo ženitovanje.“

„Nikar tako naglo, stric Peter!“ odgovori Ana smeje se; „ženitev, boter, ni cvertje, ki se le v ponvo verže, da se cvré.“

„Zdaj pa vsak v svoje gnezdo*), pravi Peter in za nekoliko časa se vzdigne. „Otroci! okno je zunaj na ulicah, ktere ga ne puščam rad samega.“

„Današnjo noč, stric Peter, boste britkosti s Francozom vred pometali v dno vodnjaka in ne ta ne uni se ne bodo kdaj vernili,“ pristavi Marjeta smeje.

„Amen, amen. Tega se nadjam,“ odgovori dobri starček.

*) Izvirno je: Cado mochuelo á su olivo: vsaka sova na svojo olivo. Prest.

Drugo poglavje.

Ko so bili drugi večer skup, pripelje Ventura seboj črnega kodra z imenom Tambor. Nikdar in nikoli se ni prigodilo, da bi bil tuj pes zašel v te večerne zbore. Ko se tedaj prikaže z repom migaje, lepo umit, lepo ostrižen in obnašaje se ko majhen gizdalin, popade ga Melampo, ki ni posebno maral za take prednosti in kaj malo čislal take in enake klateže, in potlači ga z veliko svojo taco. Ali zato ga ni obšla ošabna misel, da bi se deržal in vedel kakor lev waterlovski.

Zastonj ga Peterček tolče, zastonj Ventura suva, zastonj zažene Peter klobuk za njim, zastonj upijejo ženske: Melampo je gluh za vse to, izgubil je navadno krotkost in podučljivost. Kdo bi bil verjel! Oprostil se je. Samo ko se je Angel čez-nj spravil, ga z ročicami objel in mu na uho zaupil: „malopridnež, poberi se v kot!“ spusti Melampo svoj plen, se potepeno nazaj pomika, kot osramočen, da je manjšega premagal. Ondi se vleže in glavo k zidu oberne, da ni bil priča umetnij, ki je je uganjal pes kodrastih ustriženih dlak in kodrastega repa, kar se mu je zelo merzelo.

„Naj pred,“ spregovori Peterček, „razloži mi Ventura, kako si sinoč semkaj prišel, kakor da bi bil iz neba padel, da-si ti nobeden ni vrat odperl?“

„No, to je pa zastavica!“ odgovori Ventura. „Ko dospem, grem v hišo; teta Kura, kateri so oče stanovanje dali, da jo varuje, mi odpre in da sem hitrejši in nepričakovano pri vas, skočim čez zid na dvorišče, kakor sem delal kot fantalin.“

„Dobro sem jo zadela sinoči,“ opomni Marija, „ko sem čula dvorišna vrata ropotati in hoditi po dvorišču.“

„Zdaj,“ pravi Peterček, „nam pa povej, kaj si doživel. Ali si bil kedaj ranjen?“

„Če je bil kedaj ranjen?“ odgovori Peter. „Le pogledjte njegove persi in vidili bodele globoko progo krogla, ki ga je zadela. Da ni obležal, zahvaliti se ima le-tej gumbi, ki jej je moč odvzela. Le glejte, kako je vtisnjena kakor ponva. Glejte njegove rame, glejte rano — — —“

„I kaj oče!“ preseka mu Ventura besedo, „saj so že zacelele.“

„Na begu“ pripoveduje na dalje, „spustil sem se doli ob reki, pridem v Sanlucar in potem priladjam v Kadiz. Tu stopim v polk stražnikov, kateremu je bil poveljnik vojvoda Infantado. Sprijaznim se z verlim vojakom iz dobre hiše in ljubila sva se ko brata. Kmalo jo odri- neva v Tarifo z namenom, da zagrabimo Francoze od zad, kedar jih primejo Angleži od spred. To je vnelo bitvo pri Barrosi. V ti so Francozi pete brusili do Jereza, mi smo se pa polastili stana njihovega.“

„Hej, pravim sred boja prijatlu, vzemiva onemu Francozu orla, ki ga derži tako ponosno in ki me tako zeló bode v oči! — In ne Bogu se izročivša ne hudiču, pristreževa ga, in moj tovarš ga usmerti in mu izterga ostudnega tiča.“

„Ali ko bi trenil, naju obsipljejo Francozi od vseh strani, hoteli so skopca. Sedaj pa rečeva: iz tega ne bode nič: tovarš, vrabec padel je v kletko in ne bode iz nje prišel, če tudi Pepe Botellas*) ali Napoladron**) sama po-nj prideta.“

„Naslóniva ga na divjo oljko, ustopiva se pred njim in zabavljava: no, zdaj pridite po-nj — in prišli so, zakaj prederzni so ti zlodje, če tudi gre le za malo stvar. Ubili so mi ubozega prijatla in tudi mene bi bili usmertili, to je gotovo, kajti bilo je njih ko listja in trave. Le za tiča sem se bal. Ali Bog je sklenil, da ne bode več francoski piskal Mambru***), ker naši so priderli in je v beg zagnali. Ali zdelan sem bil, preljubi, da nisem mogel umeti, da imam toliko kervi v truplu. Postavijo me z orlom vred pred polkovnika, ki mi reče, da sem se hrabro obnašal in da mi bode podelil križec sv. Fer-

*) Od besede do besede: Jožek steklenica. Tako so Španjolci v šali zvali kralja svojega Jožefa.

**) Priimek Napoleonov. Zadnja dva zloga: ladron pomenjata: ropar.

***) Znana Marlborough — popotnica.

dinanda, ker sem ujel nemarnega orliča. „Ni-
sem ga jaz ujel, gospod polkovnik, djaj sem,
ampak moj verli prijatelj, ki je umerl“ — — —
in zgrudim se.*) Ko se zopet zavém, ležim v
bolnišnici. Križica ni bilo ne duha ne sluha.“

„Sam si vzrok,“ pravi Marjeta. „Zakaj si
rekel polkovniku, da ga nisi ti ujel?“

Ventura stermi v Marjeto, kakor da ne
uméva, kaj govori.

„Storil si, kar je bila tvoja dolžnost,“ za-
verne Peter. „Na dalje!“

Elviri se solza uterne iz očesa.

„Komaj ozdravim, jadrati smo proti Huelvi
in bil sem pričujoč v bitvi pri Albueri zoper
oddelek maršala Soult. Kmalo potem so me
ujeli, pa uidem jim in jo potegnem k vojski
Granaški, kateri je zapovedoval vojvoda del
Parque, s katero sem gnal sovražnika do čez
Pirenej. Potlej se vernem v Madrid, kjer sem
ostal, dokler mi niso dali doslužnega pisma.“

„Jejheta, Ventura,“ začudivši se pravi Ma-
rija, „to si pa več svetá obhodil kakor čaplja!“

„Jaz ne,“ odgovori Ventura, „ali poznal
sem enega, ki ga je obhodil; on je bil z gene-
ralom la Romana tam na severu, kjer tako vi-
sok sneg zemljo pokriva, da časih ljudi zamede
in pokoplje.“

*) To plemenito in pošteno obnašanje je gola resnica.

Opomba pisatelja.

„Sveta Mati božja!“ strese se Marija.
 „Pa dobri ljudje so, noža ondi ne poznajo.“
 „Blagor jim!“ vsklikne Marija.
 „V tisti deželi nimajo olja, jedó le črn kruh.“

„Slaba za me,“ opomni Ana; „jaz moram zmiraj imeti najboljšega kruha; nič ne maram za drugega kaj.“

„Kakošna je neki njih juha s črnim kruhom in brez olja?“ vpraša Marija ter se zgrozi.

„Ne jedó juhe“ odgovori Ventura.

„O čem tedaj živé?“

„Živé ob krompirji in mleku“ terdi Ventura.

„Dober tek in zdravje dolgo za krompir in mleki.“

„Naj hujša je pa ta, teta Marija, da v celi deželi ni ne mnihov, ne nun.“

„Kaj praviš, sin?“ zavzame se ta.

„Kar ste slišali; cerkvi je malo in še te so kakor izropane bolnišnice brez kapelic, brez oltarjev, brez podob in brez sv. rešnjega Telesa.“

„Jezus, Marija!“ zaupijejo vsi razun Marije, ki je čudenja skoraj okamnela. Za nekaj časa ploskne z rokama z gorečim veseljem ter pravi:

„Oj moje solnce! Oj moj beli kruh! moja cerkev, moja presveta Mati, moja domačija, moja vera in moj Bog v sv. zakramentu! Tisočkrat blagor meni, da sem v nji rojena in da mi je z božjo milostjo v nji tudi umreti! Hvala

Bogu, da nisi šel v ono deželo, moj sin! Zemlja krivovercev! Kako strašno!“

„Mati, morda je kužna ko garje!“ zbadljivo vpraša Marjeta.

„Ne terdim tega, Bog me obvaruj,“ odgovori dobra Marija, „ali — — — —“

„Vse se naleze, samo dobro ne,“ reče Peter, „in boljše je, da vsak domá ostane. Stavim glavo, da nam nič prida ne prinesó, ki so ondi hodili.“

„Kaj vendar terpi ubogi vojak!“ pravi Elvira. „Zatorej menda sem jih vedno spoštovala“ pravi Marija, „zato in ker branijo keršansko vero. Tako sem zmiraj posebno častila sv. Ferdinanda, pobožnega in junaškega vojskovodja. V sobi imam svetnika v okvirji in krog njega na steni prilepljene soldatke iz popirja, ker menila sem, da ustrežem svetniku, ki je bil vse žive dni sred njih. Ko je bila Marjeta kacih 12 let stara, šla sem v Šviljo; ona mi da en real, naj za-nj na semnji kupim majhen glavnik. Grem mimo prodajavnice nečega starčeka, ki je imel na ogled razpoloženo polo vojakov. Kakšna straža za mojega svetnika! si mislim. Ali denarja mi je zmanjkalo. Samo Marjetin real mi je bil še ostal in ravno toliko je veljala pola. Pojdi! pravim sama sebi, bolj da Marjeti manjka le-ta šemarija, ko mojemu svetniku straža in jo kupim.“

„Marjeti sem djala, da ni bilo dovelj de-

narja in nisem se zlagala. Ko je poslednji dan pokažem, da je prilepim okoli podobe kraljeve, pride Marjeta. „Kako je to, reče, da ste imeli denarja za to bedarijo popirnatih soldatkov, za glavnika pa vam ga je zmanjkalo?“ To rekši mi je iz roke izterga in je hoče skozi okno vreči. Paglovka! upila sem, pazi, da z vojaki vred ne veržeš moje ljubezni na cesto! Ko vidim, da nič ne sluša, popadem metlo in jo dobro omedem. Pervikrat v življenji, da sem jo nabila.“

„Bolj bi bilo za vas,“ pravi Peter, „da bi jo bili večkrat po perstih kercnili.“

„Kdo vam more po vseči storiti, stric Peter?“ pravi Marjeta. „Moja mati niso prav delali, ker niso kaznovali hčere in jaz tudi ne, kajti ne ližem svojih.“

„Ljubi otrok,“ odverne Peter: „hi! se še ne pravi: osel teci! in oha! se ne pravi: stoj!“

„Mati, ker pa le tako cenite vojake,“ nadaljuje Marjeta, „zakaj neki ste se toliko prizadevali, da bi bili oprostili sestriča Miheta?“

„Spoštujem vojake ravno zato, ker veliko terpe in obhodijo in zato sem hotela oteti svojega sestriča“ poterdi Marija.

„Kako sem se tedaj smejala!“ govori Marjeta in se oberne proti Venturi. „Luč so prižgali pred vsemi svetniki med srečkanjem; ker pa svečnikov niso premogli, pritisnejo z malto prazne polže na steno, denejo va-nj dušo, vlijó

olja in začnó moliti. Zdaj pridejo Mihatova mati in povedó, da je sin poterjen. Moja mati to slišati pogasé luči, kakor da bi hteli reči svetnikom: le ostanite v temi, zdaj vas nič več ne potrebujem!“

„Kaj čenčáš, Marjeta!“ odgovori dobra Marija, „Bog ne sodi tako sercá! — — — Vdala sem se, moj otrok, vdala sem se, kajti Bog je oznanil svojo voljo — — — in kedar Bog noče, svetniki nič ne zamorejo.“

Tretje poglavje.

Elvirino veselje je bilo tako kratko, kakor je bilo živo. Kaj se more prikriti očém ljubečega dekleta? Ali ni znano, da so reči, ki so kakor veter na Guadarami skoraj le dih in vendar moré? Da-si tudi Marjeta in Ventura nista si mogla dati odgovora vzajemne zapeljivosti, daruje Elvira v drugič bolečine izgubljene ljubezni Bogu, ali sedaj brez vsega upa. Poterpežljiva in pogumna Elvira je vidila, da to utegne biti gotovo znamenje kake nesreče, zató ni vračala od sebe temveč kot mučenica je sprejemala kakor poprej merzla znamenja ljubezni, ki je bila hladna in medla kakor ona sama in ki je že ugašala poleg živega plamena druge, nove, ki je gorela močno in svitlo in krasno kakor oseba, ki ga je bila vžgala. Vasovanje pod ok-

nom bilo je čedalje krajše in hladnejše. Ni bilo prilike, da ne bi bil kak migljelj, kak pogled ali beseda naravnost v dotiko pripeljal teh bitij, ki ste se enako veši radi bliževali luči. Gnal ju je k temu temen, skriven nagib, kteremu se še nobeden ni ubranil. Da bi zakonska žena pozabila svoje dolžnosti in da bi ženin opustil ljubiti svoje, to je na kmetih celo neznana reč, za rodbino pa, ktere zgodovino pripovedujemo, bila je neverjetna takó, da se jej je zdela skoraj nemogoča. Ali Marjeta se ni znala krotiti in za Venturo je bila vojaščina šola slabih navad. Neko jutro reče Peterček pred odhodom na polje Elviri, ki je sedela na dvorišču:

„Sestra, tu imaš denar, da si kupiš pisano obleko. Že si spolnila obljubo, da bodeš nosila črna oblačila, dokler se ne verne Ventura. Veselje hočem od zdaj viditi na tvojem obrazu, na tvoji obleki.“

Elvira po sili solze zatrè in pravi: „Le hrani svoj denar, vsak dan se slabejšo čutim, bolj je, da premišlujem, kako se spravim z Bogom, kakor da mislim na svatovno oblačilo in spreminjam barvo, ki me ima pokrivati v gomili.“

„Nikar mi ne govóri tako,“ zaupije Peterček, „serce mi paraš; imaš že navado, da si vedno tužnih misli. Kedar boš srečna z Venturo, kakor Marjeta in jaz, kedar bodo otročički, ka-

kor najina, krog tebe veselo skakljali, odpodili ti bodo otožnost.“ „Pojdita“ pravi in prime otroka za roke, „pojdita in kratkočasita teto!“

Elvira zre za bratom, serce jej je bilo vtopljeno v žalost, ki je bila toliko bolj neizrekljiva in globoka, kolikor bolj se je prizadevala, da jo zatré. Tugovati se ji je zdelo nespametno, zdelo se ji je klicati na pomoč zoper zlo, za katero ni leka.

„Teta,“ pravi Angel, „kar ni mogoče, da bi Melampo doma ostal, kedar oče odidejo.“

„Spoľnuje svojo dolžnost, saj je dober pes,“ odgovori Elvira.

„In zakaj ga imenujemo Melampo?“ vpraša deček na dalje s tisto otročjo skerbjo v vprašanjih, ktero bi odrašeni morali spoštovati, ne pa posmehovati se jej.

„Zove se tako,“ odgovori Elvira, „ker je to ime enega tistih psov, ki so v Betlehemu s pastirji gledat hiteli novorojeno dete; ti trije so bili: Melampo, Kubilon in Lobina in psi, ki imajo le-ta imena, ne popadejo nikoli.“

„Teta,“ kriči Angela leté za vrabičem, „nisem mogla vjeti te lastovke.“

„Ni lastovka,“ pravi teta, „le-te ne pridejo pred pomladjo; tudi jih ne smeš loviti ali jim kaj žalega storiti.“

„Teta, zakaj pa ne?“

„Zato ker so človeku prijatlice, zaupajo Alvaredova družina.

va-nj in gnezdiijo pod streho njegovo. Tudi so one tergale ternje iz krone Odrešeniku, ko je visel na križu.“

V trenutji pade Angel in jame jokati. Naglo skoči Marjeta iz hiše in ga pobere.

„Kaj si si naredil? Kaj imaš, dušica moja?“

Obriše mu umazan obraz s predpasom in pravi:

„Ali si si ljubeznjiv obrazek nasmetil! Blagor tem očescem, tem usticem, tem ročicam!“

Strastno ljubkovaje pelje ga s sestro vred v hišo materno. Kmalò potem se verne nazaj in gre na dvorišče prat.

Omenili smo že, da se je sprednje dvorišče deržalo Peterčkove hiše, samo nizek zid ga je ločil od nje.

Marjeta začne peti, kakor je navada po kmetih.

Ima pa med kmečkimi ljudmi v Andaluziji skoraj vsak cel zaklad pesmic v glavi in sicer tako različnega zapopadka, da bi se težko našla kaka reč, ktero bi kdo hotel izraziti, da bi ne bila že kaki primerni pesmici vpletene.

Lepoglasno in krepko petje jej je odgovarjalo od sosednega dvorišča in oba jameta si odpevati pogovor, ktereга moški glas sklène z le-to kitico, ki kaže, kako so že poprejšne kitice spodbudile njegove želje.

Moram doseči želje,
 Dokler mi čas smehljá;
 Jokati in stokati
 Moje sercé še ne zná.

Med tem sedi Elvira poleg matere in šiva; njeno milo in otožno obličje ni tožilo serčnih ran in bolečin, vendar jo Ana opazuje z bistrimi maternimi očmi in pravi: „Bodo li splavali po vodi upi, ki sem je stavila v Venturino vernitev? Hoče jo morda Bog za sé imeti?“

Zdaj otroka prisopihata.

„Stara mati Ana! teta Elvira!“ vpijeta, „stric Peter so nama rekli, da je po noči oslica storila in da je z mladim v hlevu. Tukaj še vedela nisva tega. Pojdimo jo gledat! Pojdimo jo gledat!“

In eden tira staro mater, drugi pa teto za seboj in vdarita jo na zadnje dvorišče in z enim mahljejem odpreta vrata do stežaja.

Oj kak oster meč presune Ano, častitljivo ženo, ljubeznjivo mater! Ventura in Marjeta sedita in se šalita na tem skritem in samotnem kraju.

Urno ko blisk skoči Ventura na kolo k zidu prislonjenega voza in zgine.

Razdražena Marjeta jame dalje prati in z nikdar še slišano nesramnostjo poje:

Naj večá sreča Eve in Adama
 Pač je bila tá:
 Da nista še poznala
 Svekróv in svekervá.

Otroka se nič nista ustavila, ampak letela sta v hlev. Ana odnese svojo skoraj pol mrtvo hčerko domú in tam na persih maternih, katerim zdaj ni bil neznan vzrok njenega žalovanja, izjoka se Elvira.

„In ti si to vedela,“ tolaži jo mati, „in si modro molčala in terpela! Jokaj tedaj, le jokaj! Solze so kakor kri, ki teče iz rane in jo manj nevarno stori. Poznala sem jo in mu prerokovala. Vedela sem, da zveza lastne kervi nima blagoslova in sem ga opominjala, ali slušati me ni hotel. Boljše bi bilo, da bi ga bila pustila v vojsko. Ali serce se moti, kakor se prevara tudi pamet.

Med tem je pela nesramna žena:

Glej poln voz pelja

Se tastov in pa tašč;

Šment! lepa klada!

Za pekel kot nalašč.

Četerto poglavje.

Ponepokojni in večidel prebujeni noči vstane Ana na videz bolj mirna. Upala je še nekoliko, ker sklenila je govoriti z Marjeto in jej pokazati brezno, v katero slepa hiti, da jo morebiti še reši.

Bila je Ani neka častitljivost, ktera je vsacega presunila, v katerem blage lastnosti spošto-

vanja še ni zadušil napuh, ki je bil vedno najhujši sovražnik človeku. Napuh je prederzen, kakor noben drugi sovražnik; kakor nobeden drugi vzdiguje se zoper čednost, kakor noben drugi se on vkorenini in gospodari, in kakor nobeden na svetu, skriva gerdobo svojo pod dobrimi oblikami in pači lepe misli, preklinja in kot sužnost zametuje spoštovanje, ono sveto čutje, ki je prišlo na svet s prvim blagoslovom božjim. Časih hoče se povzdigniti k dostojnosti, ali spodleti mu zmiraj. Dostojnost pa, ošabnosti ravno nasproti, se ne napihuje drugim v škodo, ampak pušča in ohranjuje vsako stvar na svojem mestu. Žlahnejše lesketá, kedar sama časti, kakor kedar jo drugi časté. Ne kraj, ne vednost, ne bogastvo rodijo dostojnosti, naj manj pa še ošabnost. — Dostojnost je zvest odsvit velike duše, ki si je svoje moči svesta. Naravna je kakor rudečica na zdravem licu, pa ne lažnjiva kakor rudečilo.

So pa ljudje, ki se za nič ne zmenijo in se čudovito prederzno opirajo na krivo podlago tje v en dan, ter so termasti in prevzetni, kar pa oni niso, ki se naslanjajo na terdno 'skalo nepremakljive pravičnosti in večne resnice. Marjeta bila je ena tistih, ki z veselim obrazom in terdno nogo postopajo po krivi stezi.

Zdravi razum kmečkih ljudi, ki globoko čutijo, kar smo ravno kar opomnili, razumel je

značaj obeh žen in ga kratko in ostro zaznamoval rekoč o Ani: teta Ana uči brez besed božjo zapoved, in o Marjeti: ta se ne boji ne Boga ne hudiča.

Marjeta je šivala, ko je stopila Ana v izbo. Počasi zapahne vrata in sede snehi nasproti.

„Že veš, Marjeta,“ pravi jej mirno, „da nisem bila nikoli vesela tvoje ženitve.“

„Ste li prišli, da se vam zahvaljujem?“ odgovori Marjeta nesramno.

Ana ne posluša in nadaljuje:

„Zdaj sem spoznala.“

„Zato vam ni treba preroškega pogleda,“ pristavi Marjeta, „jaz sem odkritoserčna in naravna;*) govorim, kar mislim in kakor mislim.“

„Ni hudobno, da govoriš, kar misliš; hudobno pa je, da misliš, kar govoriš.“

„Se ve da, bolj bi bilo, da se deržim ko mertva lesica, ko stoječa voda, kakor se druge derže, ki so na videz kup snega, v resnici so pa skale iz soli.“

S tém je merila na Elviro, kar je Ana dobro umela, ali za to nič ne mara, ampak dalje govori:

„Prevarila sem se, nisem te še prav spoznala.“

*) V izvirniku je: Soy toro claro, sem bik, ki gre naravnost sovražniku nasproti.

„Hencajte, danes boče huda ura!“ pravi Marjeta.

„Nikdar nisem mislila,“ pravi Ana dalje, „da tako daleč pride, kakor je prišlo.“

„Ploha odjenjuje, zdaj strele švigajo,“ reče Marjeta in se prekanjeno posmehuje, ter dalje šiva meni nič tebi nič.

„Pa,“ govori Ana na dalje „če si se tako daleč izgubila, da hočeš goljufati mojega sina — — —“

„Hej, je li to?“ vpraša Marjeta merzlo.

„In mi umoriti ubogo hčer! — — —“

„No! zdaj smo na koncu,“ reče Marjeta, „tu tedaj tiči maček. Ventura se noče oženiti s spičkom, ki mora še le jamarja za dovoljenje prositi, da sme stopiti iz hiše, zato naj pa jaz plačam. In to, edino samo zavoljo tega, ker je Ventura rad dobre volje in se bolj raduje z menoj, ki sem tudi rada vesela, kakor z ono kislico. Morem li jaz pomagati?“

Ana pusti Marjeto končati, njen obraz ni kazal nobene serditosti, ampak bil je bled ko smert.

„Marjeta!“ jej reče, ko potihne, „nezvestoba zakonske žene ne ostane nekaznovana.“

„Kaj govorite?“ zaupije Marjeta, ter plane kviško na noge in šivanje od sebe verže, z gorečimi lici in očmi, „kaj ste rekli? Jaz nezvesta? Rekli ste to, da nisem samo slišala na

lastno uho, ampak da lahko zagrabim z roko. Jaz nezvesta! Nezvesta! Zmiraj ste me za slabo imeli, se ve da kakor svekerva in sicer kakor slaba svekerva, vendar pa nisem vedela, da tisti, ki svetnikom peté ližejo, druge tako dolžijo.“

„Ne rečem, da si res že nezvesta,“ zaverne jo Ana z ravno tistim resnim in zmernim glasom, s katerim je jela govoriti, „rečem le, da si na poti in bodeš taka, ako ti Bog ne pomaga in ti oči ne odpre.“

„Zdaj kakor poprej in zmiraj prerok! Res pravi Jona!“ in mermraje za se: „da bi te požerl morski som!“

„Da, da, Marjeta!“ odgovori Ana, „in prišla sem — — — —“

„Meni žugat?“ vpraša Marjeta nesramno.

„Ne, ne, Marjeta, ljuba hči!“ odverne blaga žena s trepečim in ginjenim glasom „prišla sem te prosit za božjo voljo, pri ljubezni do mojega sina, iz spoštovanja do tvojih, zarad tvoje lastne sreče, da pomisliš, kaj delaš, da se poboljšaš, dokler je čas.“

„Je-li vam to Peterček naročil?“

„Ne, ljubi moj sin ne misli nič hudega. Bog nas obvari leva buditi, dokler spi!“

„Kaj se tedaj ukvarjate z rečmi, ki vas nič ne brigajo? Hej, česar obešeni ne čuti, je-li bo čutil teatinec*)? Peterček ni ljubosu-

*) Teatinec ali mnih, ki spremlja obsojenca k vislicam.

men in tudi nikdar ni bil, on ne dela iz komarja konja; on ni hinavski terciál, ki koj krik zažene, kedar se ljudje veselé in ki se splaši, če kdo njegovi ženi par korcev vode natromba, kedar pere. Menite li, da bodem zaradi tega pogubljena?"

„Marjeta, Marjeta, nikar se ne igray s moškimi!“

„Vi pa ne z babami! ni drugače, kakor da sem v pohujšanje celi vasi!“

„Pomisli, Marjeta! pravi Ana čedalje ostrejša, „da zasramovanje pri moških kervavo končá.“

„V veselji bi se imeli potopiti,“ odgovori Marjeta, „da pride doba, v kateri se spolnijo vaša prerokovanja, da „se lastna kri ne vjema“ in druge te baže, s kterimi ste hoteli braniti sinu, da se ne oženi z menoj. Ali zmedlo se vam je, kakor se vam bode tudi zdaj zmedlo, če naju, kakor vidim, menite razdvojiti. Znam, kaj delam. Peterček ljubi mir in pozna svojo ženo. Pustite naju pri miru, ker tako bodeva živela, ako se ne bodete vtikali vmes in kurili svojemu sinu. Skerbite mar za ženitno obleko svoje hčerke, dobrega dekliča pri hiši, ki si je tako po vaši volji stan izbrala.

Ko Ana le-to rajdo napadov in ponižanja sliši, omahuje za trenutek hladnokervnost častiljive žene, pa zmagal je angel poterpežljivosti, ki ga je Bog dal materam, da jim pomaga križe

nositi. Ana odide, ter Marjeto pogleda z žalostnim smehljejem, ki je bil ravno tako, če ne še bolj mil kakor zaničljiv.

Bila je poštena žena vsa pobita in otožna, ko je vidila, da je brez vspeha korak, ktereга je bila storila, sklene torej razodeti se Petru, da odstrani sina. K sreči umerje varh na pristavi, kjer je že služil Ventura in pokličejo ga za namestnika njegovega. Tako oddaljen je sicer pogosto zahajal v vas, vendar se potolaži vznemirjena Ana, ki si je pri sebi mislila: en dan življenja je življenje.

Peto poglavje.

Prišli so med tem veseli božični prazniki in prinesli otrokoma krasno božično podobo.*) Venčal jo je mestik, rožmarin, timijan in druge zelišča z duhtečim perjem, kar je napolnilo ves sprednji del staršine izbe. Te cvetlice je Peterček prinesel s polja s takim veseljem, kakor zaljubljeni rožice donaša svoji ljubi.

Na božični dan je bil Peterček pri zgodnji maši in šel potem žito ogledovat, ker slišal je, da koze čez mejo skačejo.

*) Božična podoba predstavlja rojstvo Kristusovo. Je iz mavca ali iz lesa in preprežena z zelenjavo in cvetjem, enako našim jaslicam.

Okoli desetih zjutraj se verne domu in najde otroka sama.

„Hvala Bogu, oče, da ste prišli!“ zavpijeta otroka in mu veselo skakljata naproti, „pustili so naju sama.“

„In stara mati, Ana in teta Elvira?“

„Ste šle k veliki maši.“

„S kom ste vaju zapustile?“

„Z materjo.“

„Kje so pa?“

„Kaj veva? V izbi sva bila ž njimi in plesala krog božične podobe, kar pride Ventura in mati nama velé, naj se spraviva z muziko kam drugam, ker jih glava boli. Pri odhodu — jaz sem dobro slišal, oče — djal jim je Ventura, da so prav storili, da so naju spodili, ker angeljčki božji so priče hudobe. Je-li to res, oče? Sva res priči hudobe.“

Kdo že ni kdaj v življenji skusil v velicah in majhnih okolnostih, kako je ena sama besedica ključ, ki odpre in razjasni, lešerba, ki razsvitli sedanjost in preteklost, ki pozabljivosti reši in na dan spravi velik del okolščin in prigodkov, kateri so neprevidoma prešli, ki pa eni z drugimi sklenjeni nas prepričajo in gotovost ukoreninijo? Tak nasledek so imele pri Peterčku besede, ki je je plačilna previdnost tako rekoč nedolžnosti položila na ustnice. Pozno ali strašno se mu resnica predstavlja pred oči, ktere je za-

tisnila dobra vera, in nezaupanje stopi mu v serce, ki je bilo tako zdravo in pošteno, da se še ni vrinil va-nj sum.

„Oče, oče!“ vsklikneta otroka, ko vidita, da se trese in bleđi.

Peterček ju ne sliši.

„Stara mati Ana!“ zaupijeta ugledavši jo, „tecite! oče so bolni.“

Ko Peterček sliši, da mati pridejo, oberne se raztresen k nji in v nje ostrem pogledu se mu zdi, da bere oni strašni izrek, ki ga je izustila o prihodnosti, ktere ga je hotela oteti njena previdna ljubezen: Marjeta je slaba hči in bode slaba žena. Plašno zletí iz hiše mermraje med zobmi vzrok bega, kterega pa nihče ni umel.

Ana stopi k oknu in upokoji se vidéča, da jo je mahníl proti polju.

„So mu pa že naznanili, da je čeda na njivo prišla?“

„Morebiti, mati! že sinoči se je tega nadjal,“ priterdi Elvira.

Ali čas kosila pride, Peterčka le ni nazaj.

Na božični dan je to nenavadno; pa na kmetih, kjer se ne deržé gotovih ur, ni zbudilo strahu.

Zvečer po navadi prideta Peter in Marija, oba sama.

„Ali ni prišel danes Ventura v vas?“ vpraša Ana.

„Pač, prišel je“ odgovori Peter, „ker je pa danes ples berž ko ne so ga priyatli seboj potegnili; zmiraj je rad plesal tako, da je pustil obed za Fandango.“

„In Marjeta,“ pravi Elvira, „ni bila pri vas domá, teta Marija?“

„Da, hčerka moja, bila je pri meni, ali hotela je s sosedo na ples. Djala sem jej, da bolje stori, če ne gre; ker me pa nikoli ne sluša — — —“

„Kaj pak, da ste jej tudi rekli,“ pristavi Peter, „da ostaja poštena žena in kruljeva noga zmiraj domá.“

Otožni in tihi postanejo vsi, kar na mah Peterček v hišo stopi.

Svetilnice slaba luč, katero je še zmanjševalo senčilo, brani jim gledati v razmeršeni njegov obraz. Goreče oči obdajajo proge na trepavnicah, ki so bile viditi kakor nasledki iz časov dolge bolezni; njegove suhe in rudeče ustnice so bile enake ustnicam merzličnega.

Hitro se ozre okoli in jaderne vpraša: „Kje je Marjeta?“

Vsi molčé; poslednjič spregovori Marija trepetajoča: „Moj sin! šla je s sosedo za mali časek na ples — — želela je tje — — ker je božični dan — — Bode pač kmalo tu.“

Peterček kar nič ne spregovori in šine ven.

Mati njegova se urno vzdigne in gre za njim, pa ga ne doide.

„Povem vam, Marija,“ pravi Peter, „da Peterček prav stori, ako pava oklesti. Ne besedice bi ne oporekel.“

„Nikar ne govorite tako, Peter!“ odgovori Marija. „Peterček ne more roke položiti na lastno ženo. Revica moja! Kaj pa je tako hudobnega, če malo poskoči? Peter! stari ljudje naj nikar ne zabijo, da so bili nekdanj tudi mladi.“

Zdaj stopi nemirna Ana v izbo.

„Peter!“ veli „pojte na plesišče!“

„Jaz?“ zavzame se Peter. „Ali se vam meša? Tri sto medvedov, jaz sem pa za ples! Če Peterček svoje rebra polomi, prav se jej zgodi. Ne bodem jej s svojim robcem solz brisal — ne!“

„Peter, pojte na plesišče!“ ponavlja Ana, pa sedaj tako plašno, da se Peter oberne in jo pogleda.

Ana ga prime za roko, vzdigne ga, potegne za seboj na stran in mu nekoliko besedic jaderno na pol glasno pošepetá.

To slišavši starček vsklikne z zamolklim glasom, sklene roke, upre na-nje čelo, zagradi potem klobuk in zbeži iz hiše.

Šesto poglavje.

Ventura in Marjeta sta plesala na plesišču; vnemalo ju je vse, kar mlade in nešpametne glave zmeša, kar oslepí pamet, utiši razumnost

in človeško pristojnost v beg zapodi: to je vino, zgolj poželjiva ljubezen, nesramen ples in prazne hvale pijancev.

In v resnici, lep par sta bila Ventura in Marjeta! Glavo s cveticami ozaljšano, sukala in zibala se je Marjeta živahno in prijetno z ono, tamošnjim deželanom navadno neposnemljivo lahkoto, ki je po volji pohlevna ali ponosna. Njene črne oči so se svetile ko čisti agat in med persti so rožlali castagnetti*) kakor vabljivi ljuboklici. Ventura bil jej je primeren par in nikdar niso vidili plesati tako ljubeznjivo in lahno Fandango.

Ko se poslednjič zasučeta in se ploskanje in priklanjanje gledavcev ponavlja, dospé Peterček in obstane na durih.

Zatelebani v ples ga nobeden ne zapazi. Ventura povabi Marjeto v sobo, kjer se je pilo in gre ž njo mimo njega ter ne ugleda Peterčka, ki je stal zunaj luči, ktera je razsvitljevala plesišče. Tu sliši besede med Venturo in Marjeto, ki so mu poterdile vso njegovo nesrečo, ki so poterdile, kako malopridna je žena, ktero je tako ljubil, kako malovredna je mati njegovih otrok, kako ga je izdal prijatelj, njegov brat.

*) Castagnetti (kastanjeti) so majhen klopotec iz skup zvezanih orehovitih luščin, s katerim plesavci med plesom rožlajo.

Tako grozno ga je to zbolelo, da za trenutek zavest izgubi; ko se zopet zdrami, krene za njima.

Marjeta je stala pred majhnim zerkalom, popravlja je cvetlice, ki so jej venčale glavo.

„Vele so,“ pravi Ventura. „Čemu te cvetlice? Ali ne veš, da nevošljivosti usahnejo na glavi zale žene?“

„Cuj, Ventura!“ pravi eden izmed prijatlov, „viditi je, da ti prepovedan sad najbolj diši.“

„Meni dopade vsak sad, naj si bode prepovedan ali ne,“ odreže se Ventura.

„To je gnjusno!“ spregovori prijatelj Peterček.

Eden pričujočih prime govornika za rame, potegne ga na stran in mu reče: „Jezik za zobmi, človek! Ne vidiš, da je pijan? Kdo te je tukaj za čuvaja postavil! Kaj se imaš vmes vtikati, ako dopušča Peterček, ktereга to zadeva?“

„Kdo se prederzne reči, da Peterček Alvareda tako sramoto terpi?“ pravi ta in stopi sred sobe, bled ko bi bil vstal iz groba.

Ko Marjeta moža zasliši, zmuzne se kakor kača med goste in zgine.

„Kot nalašč je prišel prežat na ženo“ smejejo se nekteri postopači, ki so bili menda spremstvo čverstemu junaku in izverstnemu plesavcu.

„Gospodje!“ pravi Peterček, ter roke kri-

žem na persi položi in jezo svojo požre „ali mi plešejo merkovce na obrazu?“

„To ali kaj drugzega, kar smeh posili,“ potrdi Ventura.

Vsi se smejejo.

„Tvoja sreča je, da nimam orožja!“ pristavi Peterček z zamolklim glasom.

„Molči, gobec!“ zakrohoče se Ventura. „Pohlevni jagnec se hrusti! Pusti to baharijo, sveti mož. Nikar ne išči prepirov, mar glej kako obrišeš otrokom smerkelj!“

To zaslišavši plane Peterček nad Venturo; ta omahuje pri nepričakovanem naskoku, pa se potem ojači ter zgrabi z navadno svojo silo in urnostjo Peterčka čez sredo, verže ga na tla in mu nastavi kolena na persi.

K sreči ni imel Peterček noža in Ventura ni svojega potegnil; zato pa Peterčku z obema rokama gerlo zadergne in grozno vpije:

„Ti? Ti, ki te s tremi persti na kosce zdrobim, ti hočeš roko vzdigniti zoper mene? Ti češpljevec, ti šleva, pišče, pestovanec materni, ti mene? mene?“

Ždaj stopi Peter ves zmešan v hišo.

„Ventura,“ zaupije, „Ventura, kaj delaš, grozovitnež?“

Ko Ventura vidi očeta, spusti Peterčka in vstane.

„Pijan si,“ germi Peter in jeze in žalosti Alvaredova družina.

ne vé, kaj bi počel. „Pijan si, ne zavedaš se. Domú,“ na dalje pravi ter ga dregne v pleča, „domu, hej naprej!“

Ventura ne čerhne in uboga, zakaj v besedah Petrovih ni samo glas očetov udarjal na njegova ušesa, temuč tudi glas poguma, vesti in serca. S tém so se zbudila vsa blaga njegova čutila in sram ga je jelo biti celega prigodka in vsega, kar ga je zbudilo. Zató pobesi glavo in odide z očetom.

V tem so vzdignili Peterčka, ki se je polagoma iz omotice prebudil, ktero ste mu naklonili težki Venturini roki. Prime se za čelo, pogleda okrog stoječe kakor ranjen lev in zbeži z votlim glasom rekoč:

„Najú oba je pogubil.“

Ker je oče sam Venturo odpeljal, pustili so ga pričujoči iti brez ovire.

„Tako ne bode ostalo“ pravi eden in pomaje z glavó.

„Gotovo ne,“ poterdi drugi, „goljufiji je kazen za petami, kateri svetnik bi to preterpel?“

„Ali bi ne kazalo, da se vtakne malopridnica v kak samostan, da ondi preživi jej odmenjene dni?“ pravi tretji.

Med tem dospé Peterček pred sé tiho in kratko mermraje na svoj dom.

„Pišče, šleva! Nekaj smešnega na mojem obrazu! In on mi to reče, on! Pohlevni jagnec!

Še nobeden se ni dotaknil moje časti, ti si jo poteptal in vničil! Oh, bomo že vidili!“

Stopi v svojo izbo in sname puško.

„Oče,“ kliče nježni glas Angelov zraven iz sobe, „oče, sama sva!“

„Kmalu bota še bolj sama!“ godernja Peterček in nič ne odgovori.

Glaska otročja dalje kličeta.

„Oče, oče!“

„Nobenega očeta nimata več!“ vpije Peterček in odide na dvorišče.

Nasloni puško na deblo pomerančino, da vzame strelivo in nabije; ali kakor da bi jo star varh te družine od sebe pahn timer, zdersne se in pade na tla. Žalostno predčutje vznemirja njeno perje in tužno jame šepetati.

Ravno hoče Peterček oditi, kar sreča mater, ki je nepokojna budila in sina slišala.

„Kam greš, Peterček?“ vpraša ga.

„Na njivo! saj sem vam že povedal, da koze skačejo čez mejo.“

„Ali si bil na plesišču?“

„Bil sem.“

„In Marjeta?“

„Je ni bilo tam. Babica Marija čenča.“

Ana lože diha, akoravno na drugi strani nenavadno godernjav sinov glas in neotesani odgovori osupnejo že preplašeno mater.

„Nikar ne hodi zdaj na polje, ljubi sin,“ prosi ga mati.

„Da bi ne šel na polje? in zakaj ne?“

„Mar vém? Ali moje serce me opominja, da ne smeš iti in ti znaš, moje serce se ne moti.“

„Da, to vem,“ poveri Peterček tako ostro in bridko, da mater obhaja strah, da akoravno ni našel Marjete na plesu, vendar le nekaj sumi.

„Ker tedaj veš, ne hodi“ pravi ona.

„Mati!“ odgovori Peterček, „žene časih stogoté može, ker jim hočejo gospodovati; pravijo, da sem vaš pestovanec, zdaj hočem sam zleteti.“

S tem jo mahne proti durim.

„Je-li to moj sin?“ pravi uboga mati za-se.

„Nekaj ima, nekaj ima!“

Ko Peterček vrata odpre, skoči k njemu njegov zvesti prijatelj, dobri Melampo.

„Nazaj!“ reče Peterček in ga bacne.

Dobra žival, malo vajena slabega ravnanja, plaho nazaj skoči, ali kmalo plane s isto popolno neobčutljivostjo, ki stori, da je pes podobna zatajevanja samega sebe in zvestobe, proti durim, da sledi gospodu; pa zaperte so bile. Zdaj začne žalostno tuliti in pokazal je s tém, kako jo te živali zadenejo, kedar s tuljenjem naznanjajo kako nesrečo.

Sedmo poglavje.

Drugo jutro vstane Ventura, kateremu je bilo spanje iz glave odpodilo vse vinske megle, ki so ga obdajale, ves osramočen in skesan. Zató je brez oporeke poslušal pravično in ostro karanje očetovo o njegovem početji.

„V vsem imate prav, oče!“ pravi, „druzega ne ugovarjam, kakor to, da nisem vedel, kaj delam. Dovolj me peče. Vino, prekletost vino! — Zadostiti hočem Peterčku v pričo cele vasi, s tem bodem sebe bolj počastil nego razžaljenega.“

„Tedaj mu bodeš zadostil?“ pravi Peter.

„Stokrat, oče.“

„Vzameš Elviro v zakon?“

„Oj, kako rad!“

„In jo bodeš osrečil?“

„Prisežem“ pravi in vzdigne tri perste.

„Bodeta šla v Alkalo?“

„Verh Peñona, če je treba.“

Peter pogleda za trenutek globoko ginjen sina in pravi: „Ako je tako, Bog ti daj blagoslov, ljubi sin!“

Obá se napotita proti Anini hiši Peterčka iskat. Pa ga ni bilo domá, kakor jima je rekla Ana.

Ko ju Ana ugleda in bolj še ko zapazi zadovoljnost in radost na obrazu Petrovem, pomi-

rijo se jej razni in nepokojni strahovi in bolj ko vse to jo z upom navdá, ko vidi, kako se Ventura bliža Elviri in ljubeznjivo skerbno ž njo kramlja. Med tem jej Peter šepta skrivaj na uho, po strani kazaje na sina:

„Fant ne more pričakati časa, da bi se oženil. Botra! nikar ne hodite po polževi poti s pripravami za svatbo, mladina ni tako svínčena kakor mi.“

Kmaló potem se poslovita. Ventura jo vdari proti pristavi, kjer je bil varh, Peter namenjen na polje spremi ga, ker je tisto pot imel.

Žito na polji je stalo kaj lepo, pa imelo je veliko trave vmes.

„Trava se je oživila,“ pravi Ventura.

„Kedar čas plevel prikličé,“ dostavi Peter, „žito spodi; pa saj je on pravi sin zemlje, žito le njen rejenček. Vendar če Bog da, ne bode zmanjkalo žita v naši hiši za nas“ in smehlja se pristavi, „za tiste, ki še utegnejo priti.“

Ločita se in Ventura jo krene proti oljniku.

Peter gleda za njim in reče sam sebi: „Še kralj ne premore tacega sina, kakor je ta. Po vsem Španskem mu ga ni para. Života je lepega, še lepša pa je duša njegova.“

Komaj Ventura nekaj korakov stori po oljniku, ko zagleda ne daleč Peterčka za oljko s puško stati.

„Nekaj imam,“ reži mu nasproti Peterček,

„na obrazu, kar te k smehu sili; deržim pa tudi nekaj v rokah, ki ti bode smeh odgnalo. Sleva sem in češpljevec, izbrisati hočem madež, ki si ga mi ti napravil.“

„Peterček, kaj namerjaš?“ vsklikne Ventura in skoči k njemu, da odverne hudodelstvo.

Puška počí. Ventura se zverne na smert ranjen.

Peter zasliši strel in se strese.

„Kaj je to?“ zaupije. „Kaj bi bilo“ pravi dalje in premišljuje „Ventura je kako jerebico poknil. Blizo je počilo, grem gledat.“

Urno jo vseka po poti, po kateri je odšel njegov sin. Zagleda nekaj na tleh ležati. On se bliža — „Bog nebes in zemlje! Umorjen človek je! Ta človek je moj sin!“

Ubogi starček zgrudi se poleg njega.

„Oče!“ pravi Ventura, „še imam moči, ojačite se in pomagajte mi; v pristavo hočeva, ki je že tukaj, da gredó po spovednika, kakor kristjan hočem umreti.“

Milostni Bog je dal moči revnemu očetu. Vzdigne sina, ki podpert na očeta nekoliko korakov stori, ter s silo zatré zdihljeje, ki so mu je prizadevale strašne bolečine.

Na pristavi so slišali žalostni glas, ki je klical na pomoč. Vsi deró iz hiše in ugledajo nesrečnega očeta na stezi, ko je vlekel umira-

jočega sina, slonečega na rame njegove. Osipljejo ga.

„Po duhovna, duhovna!“ zdihne Ventura z umirajočim glasom.

Najčilšega konja zasede posel in zdirja v vas.

„Po ranocelnika, ranocelnika!“ kliče oče.

„Pravico!“ dostavi oskerbnik.

Venturo položijo na žimnico in jamejo ustavljati kri, ki je tekla iz rane.

Tako mine ura v strahu in trepetu.

Zdaj zaslišijo hitri skok konjski. Posel z duhovnom je. Čerkvena pomoč je prva prišla.

Duhoven z hostijo na persih stopi v izbo.

Vsi pokleknejo.

Obupni Peter se tolaži v solznih potocih.

Duhovna z umirajočim pusté samega. Slovesna tihota vlada na pristavi, samo ihtenje Petrovo jo časih predrami.

Služabnik božji zapusti izbo. Mil pokoj je razlit po njegovem obrazu.

Zdaj pride ranocelnik in stopi v hišo.

Ogleduje rano, molči in žalosten z glavo majaje oberne se proti pričujočim.

Peter, ki je s skerčenima rokama čakal razsodbe zdravnikove, zgrudi se na tla, da ga preč nesó.

V tem hipu dospeta župan in pisar in se približata ranjenemu, ki z zapertimi očmi leži. Smertna bledoba mu krije obličje.

„Gospod župan!“ pravi ranocelnik, „nima zavesti, da bi mogel dati kako odločbo, že umira.“

Te besede sliši Ventura.

S prirojeno serčnostjo odpre oči in glasno pravi: „Prašajte, še zamorem odgovarjati.“

Pisar pripravi potrebno pisivo in župan vpraša: „Kaj je vzrok tvoje smerti?“

„Jaz sam,“ odgovori Ventura določno.

„Kdo te je usmertil?“

„Tisti, kteremu sem odpustil.“

„Tedaj odpustiš ubijavcu?“

„Pred Bogom in ljudmi.“ Bile so njegove poslednje besede.

Fajmošter mu stisne roko.

„Molimo vero,“ pravi.

Vsi pokleknejo in angelj varh, ko vidi, da duša zbeži, ki je odpustila morivcu, objame jo kakor sestro, še preden je slišala božjo sodbo.

Osmo poglavje.

Ženske so bile zbrane pri Ani in da-si nobena razun Marjete ni vedela, kaj se je zgodilo preteklo noč, molčale so žalostno, kajti manjkala je še priprosta zgovornost Marijina.

„Ne vem,“ spregovori slednjič, „kako je to in tudi ne vem, kaj mi je, da serce danes ne bije v persih.“

„Meni se ravno tako godi,“ pristavi Elvira,

„ne morem nič kaj sopsti, ni drugače, kakor da bi mi ležal kamen na sercu. Morebiti je v zraku. Ali bode huda ura, ali kaj, teta Marija?“

„Ubogo dete!“ misli Ana, „lek pride prepozno. Zemlja k sebi kliče svojo stvar in nebo svojo dušo.“

„Jaz, jaz sem pa vesela kakor vselej“ terdi Marjeta in ravno ona ni mogla skriti nepokoja.

Angela si je bila naredila punco iz cunj in jo namesto v zibelj položila v votlo opeko. Čmerno molčanje po kratkem razgovoru prebudi le glasek dekličin; zapela je milo pesmico, kateri nekatere matere vdihajo nravno čarobnost in neizrečeno milino, tako-le:

Ti v naročji mi počivaš,

Vedno za-te le skerbim;

Kaj bo s táboj, angelj moj,

Če te kedaj zapustim?

Angeljčki nebeški — —

Ustavi to otročje in sladko petje močni in otožni glas cerkvenega zvona. Njegov odmev se počasi in polagoma izgublja v zraku, ko da bi se povzdigal v druge kraje.

„O Bog!“ vskliknejo vsi in skočijo kviško.

Ana začne glasno moliti za tistega, ki ima zdaj sprejeti sv. zakramente.

„Za katerega utegne neki biti?“ pravi Marija, „za nobenega ne vem v vasi, da bi bil tako nevarno bolen.“

Marjeta stopi k oknu in vpraša mimo gredočo ženo, kdo da je bolán.

„Ne vem,“ odgovori ona „pa zunaj vasi bode.“

Druga ženska se približa rekoč: „Jezus! Nekdo je umorjen, s fajmoštrom sta nagloma odšla pravica in ranocelnik.“

„Jezus, Jezus! Bog pomagaj“ zavpijejo vsi; sama beseda umor je globoko strese in grozno prestraši.

„Kdo je neki?“ vpraša Marjeta.

„Kdo vé?“ odgovori ženska.

Zdaj zapoje mertvaški zvon. Donel je slovesno, donel je tužno glas cerkveni, ki oznanja človeku, da je eden njegovih bratov v boju z bolečinami, težavami in strahom in da bode skoraj na poti k strašni sodbi. Resna opomba, s katero cerkev opominja množico, ki slepa hrepeni po posvetnih marnjah, ktere se jej imenitne, in po minljivih strastih, ki se jej zdijo večne; opomba, ki pravi: Postojte za trenutek, premišlujte smert in glejte bližnjega, ki je danes zginitil z zemlje, kakor utegnate jutre vi zginiti. Ali glas, ki govori o smerti, glas, ki pravi: Molite in spominjajte se! bil je nadležen v stoletji svitlobe. Kako bi neki doba omike mislila na smert! To naj ostane kartajzarjem! In razsvitljenje zapoveda cerkvi molčati, ker njen glas ga nadlega.

Ženske postanejo zelo tihe, znotraj pa so

bile nemirne, kakor časih morje, kedar je na verhu kakor gladko zerkalo, v njedrih pa skriva visoke valove, ktere mornarji imenujejo valove globočine. Pa ne samo one so bile take, vsa vas je bila osupnjena, kajti grozen je umor, ki ga je doprinesla človeška roka, ker kletva, ktero je Bog trešil nad Kajna, v vsi svoji ostrosti živi za vse rodove.

„Kako se mi čas dolg zdi!“ spregovori na-posled Marija, „tako mi je, kakor da bi se bil dan ustanovil.“

„In bi bilo solnce pribito na nebu,“ pri-stavi Elvira. „Tistemu, ki nič ne vé, godi se kakor onemu, ki nič ne vidi, v glavi se mu meša. Kaj, če so bili razbojniki?“

„Morebiti, da se je nehoté pripetilo,“ meni Marija.

„Stara mati!“ vpraša Angela, „kdo je člo-veka ubil in zakaj?“

„Kdo vé,“ odgovori Ana, „zakaj in ktera roka se je prederznila, božjo prehiteti in po-gasiti luč, ktero je on prižgal?“

Zdaj zaslišijo šum od daleč. Ljudje so le-tali iz usmiljenja in radovednosti po vasi. Kriki groze in žalovanja razlegajo se sem ter tje.

„Kaj je?“ vpraša Marjeta in se stegne čez okno.

„Merliča prinesó,“ jej odgovoré.

Elviro je grozno gnalo k oknu, tedaj tudi ona k njemu stopi.

„Pojdi proč, Elvira!“ veli jej mati, „ali ne veš, da ne moreš gledati merliča?“

Elvira je ni slišala, že je bila blizu trume ljudi, ki so iz prijateljstva, radovednosti in usmiljenja obsuli mertvega in njegove spremljevalce.

Tudi Ana in Marija stopite k oknu. Merlič je ležal po čez na konju, zakrit je bil s plaščem.

Za njim leze, opiraje se na dva moža, starček, glava mu visi na persi.

Pogledajo ga. — — „Vsegamogočni Bog! — — Peter je!“ Vsi skup vskliknejo.

Ko Peter to sliši, vzdigne glavo in zagleda Marjeto — — Obup in serditost ga ojačita. S silo se izterga iz rok onima, ki ga podpirata, skoči h konju in pravi: „Glej svoje delo malo-pridnica! Peterček ga je umoril.“

To rekoč vzdigne plašč in odkrije truplo Venturino, blede in z globoko rano v persih.

Tretji del.

Pervo poglavje.

Viharna noč pokriva nebo z berzimi oblaki, ki se sem ter tje preganjajo in naprej deró, da se v daljavi vlijejo v plohah. Časih se ločijo v svojem begu in tedaj se prikaže mila in mirna luna, kakor oznanovavka edinosti in mirú v boju.

V kratkih trenutkih, v katerih razsvitluje ta prijazna luč nebo in zemljo, lahko bi bil razločil na samotni stezi klavernega in bledega človeka. Njegova negotova hoja, njegove plašne oči, nemirno premikanje njegovega obraza kažejo ti jasno, da mož beži.

Da, on beži! beži iz ljudnatih krajev, beži pred svojimi bližnjimi, beži pred pravico človeško, beži pred sam seboj in svojo vestjo, zakaj ta mož je ubijavec. Ako bi ga kdo vidil bežati plašnega in prepadenega, kakor oblake pred nevidno močjó, ki je preganja, ne bi spoznal v njem poštenega človeka, pokornega sina, ljubečega moža in ljubeznjivega očeta, kar je bil ne-

koliko dni poprej ta nesrečni mož, kteremu je postava naložila neogibljivo kazen.

Da, ta mož je Peterček, ki ne išče na veke izgubljenega pokoja, ampak ki beži pred sedajnostjo in se trese pred prihodnostjo.

Strašne dneve in grozne noči je preživel v najsamotnejših krajih, hrana mu je bila želod in korenina; umikal se je človeškim očem, kakor bi bili sodniki njegovi, in dneva se je bal, kakor da bi bil njegov tožnik. Ali teme ni take, da bi odgnala podobe, ki so stale žive in jasne pred njim, in tihote ni take, da bi utešila zdihljeje njegove. Te podobe so bile Venturino kervavo truplo, uboga, neutolažljiva mati, žalostna nesrečna sestra, zapuščeni njegovi otroci, obupni star prijatelj njegovega očeta in oskrunjena rod-bina njegova. Nad vsemi pa mu vedno na ušesa bije mertvaški zvon, otožni, grozni in slovesni mertvaški zvon, s kterim je cerkev prevzela njegovo žertvo.

Zastonj mu ošabnost po najzapeljiviši pomočnici, namreč časti, na uho šepeta, da je moral storiti, kar je storil; ko bi ne bil tega doprinesel, bilo bi mu v sramoto, ker zasramovanje je večje, nego vračilo. Glas, ki so ga preupile razne strasti, ki je pa če dalje bolj jasen in resnoben postajal, kolikor bolj so one, kakor vse človeško, slabele in pobegale, večni

glas vesti mu je pa očital: O da bi ne bil tega storil!

Veter je kaj čudno tulil, zdaj močnejše, zdaj slabše, kakor se je bolj ali manj zaganjal. Kako je neki to? Krivičnega vse preplaši. Ali veter tako žvižga, ali piščal tako poje, ali kdo tužno joče? Kolikor bolj se Peterček bliža tem glasovom, toliko manj more umeti, kaj da je. Pot, po kateri koraka nesrečni mož, ravno tje derži, od koder oni glasi verše. Pride do onega mesta. Groza ga spreleti, ko nič razločevaje (ravno je črn oblak luno zakril) prečudni glas čuje nad glavo svojo. Žvenkljalo je tako žalostno, tako votlo, tako grozno.

Zdaj se razdelé oblaci; svitlo in jasno razlije luna svojo luč, kakor pregrinjalo iz belega snega. Vse se prikaže iz skrivnostne sence in tmine. Pred njegovimi očmi leži Ecija spijoč v svoji dolini, kakor bela tica v gnjezdu. Kviško pogleda, kjer čudno ječanje verši. O groza! Na petih koléh vidi pet človeških glav! Te so, ki tako britko tožijo, kakor bi opominjal mertev živega.*)

Peterček prestrašen nazaj skoči in zapazi,

*) Mnogi spričujejo to grozno prikazen, ki se pa naravno godi po šumu, ki ga veter nareja, kedar piha skoz gerlo, usta in ušesa tako nastavljenih glav.

da ni sam. Zraven enega teh kolov stoji mož. Le-ta mož je visok in krepak, moške in ponosne postave. Oblečen je bogato ko tihotapec, njegovo zagorelo obličje je terdega, prederznega in mirnega značaja. V rokah derži klobuk, ker odkril se je pred sramotnimi koli, česar sicer nikoli ne stori, kajti človek je, ki stoji zunaj zakona, ki je stergal vse vezi z družbo človeško in nič v nji ne čisla. Ali mož, da-si hudobnež, vendar veruje v Boga in da-si hudo delnik, je kristjan in moli.

Če iz take močne in neukrotene nature, ki se je ločila od vsega, kapljica božjega česčenja kane kakor iz skale živa voda, kaj porečete ondaj, vi neverniki? Je-li to vražen strah?

Tacemu človeku je strah prazna beseda brez pomena.

Je morebiti hinavščina?

Nobeden ga ne vidi kakor pet mertvaških glav.

Je mar moralna slabost?

Ta človek ima krepko dušo, ktere ne pozna človeška družba, kjer se vse naslanja na nekaj; on se ne opira na nič.

Ali je spomin na otročja leta? Ali je dar, poklonjen materi, ki ga je učila moliti?

Kaj tacega ne velja nič pri zapuščeni siroti, ki je zrasla med divjimi biki, ktere je pasla.

Kaj je tedaj, ki mu velevala, da se je pri-pognil in da moli pred mertvim bližnjim?

Alvaredova družina.

8

Za nekoliko minut konča mož molitev, pokrije se, verže plašč čez pleča in proti Peterčku pravi: „Kam gospod?“

Peterček ni hotel in ni mogel odgovoriti. Omotica ga prevzame.

„Kam ste namenjeni, pravim?“ vpraša zopet tujec.

Peterček ne zine.

„Ali ste,“ vpraša dalje, „mutasti ali se vam ne poljubi odgovoriti? Če je tako, tukaj so usta“ reče in pokaže na veliko puško, „ki bodo prisilila odgovor, ako ga moje ne zamorejo.“

V teh brezupnih okolščinah se Peterček tako zmeša, da ni mogel nič misliti, ne preudarjati. Storjena mu sramota, da je strahljivec, stala je še rudeča in goreča na čelu njegovem kakor ravno kar vžgano znamenje razbeljenega železa. Zato brez pomislika zagrabi puško in odgovori:

„Tukaj so druga, ki bodo odgovorila, kakor se bode upražalo.“

Tujčev namen ni bil sovražen, niti bi bil spolnil, kar je žugal, pa ne zavoljo tega, da ni imel serčnosti, kajti bil je ta mož najhrabrejši, ki je kdaj hodil po ravninah in gorah andaluških. Torej, ne le da ga ni razkačila ošabnost revnega in medlega moža, še veselila ga je. Zato reče:

„Tovarš! rad se odkrijem, predno potegnem meč, ali rad bi vendar vedel, s kom govorim in ktereга sem srečal na poti. Serčni ste, da se tukaj pohajate, ker pravijo, da se tukaj klati Diego in njegova derhal in vi tako dobro znate, kakor cela Španija, kdo je Diego. Kamor šine oko, zadene krogla njegova; pred njegovim pogledom trese se listje na drevji in pred imenom mrtvi v grobéh.“

Vse to je govoril brez one andaluške baharije, ki je dan danes postala tako smešno napeta, ampak naravnost s prepričanjem in mirno resničnostjo.

„Kaj mi je mar Diego in njegova derhal?“ zavpije Peterček pa ne prederzen, ampak ves prepaden.

Ko to izreče z onemoglim glasom, začne se majati in podpre glavo s puško.

„Kaj vam je?“ vpraša tujec, ko zapazi njegovo slabost.

Peterček nič ne odgovori; tako je bil spehan in tako so ga zadnji prigodki potlačili, da se zgrudi brez zavedi na tla.

Tujec poklekne kraj njega in mu vzdigne glavo. Luna mu razsveti obraz, ki je vkljub smertni bledosti in znamenjem, ki so mu je vtisnile strasti, muke in bolečine, zmiraj še krasen.

„Mertev je!“ mermra ter položi težko roko

na Peterčkovo serce, ki je bilo nekaj dni poprej čisto ko pomladanje nebo.

„Ne,“ na dalje govori, „ni mertev ne, ali umerl bode tukaj kakor pes, ako mu ne pomagam.“

In zopet ogleduje ga ter čutil je, da se v njem zbuja plemeniti magnet, ki vleče močnega k slabemu, bogatega k revnemu, kajti — naj pravijo optimisti,*) kar hočejo božja — iskra je v celi človeški naravi.

Vstane in zažvižga.

Zasliši se živ in mlad skok lepega žrebeta, ki z grivo majaje, da so lasje po vetru vihrali, priskoči in veselo rezgetaje postavi se pred gospoda svojega ter oberne lepo glavo in leskeče oči k njemu, kakor bi mu ponujal stremena.

Tujec vzdigne s krepkimi rokami nezavednega Peterčka, položi ga na konja po čez, sede za njim, konja lahno spodbode in plemenita žival ponosna in hitro zletí, ter se ne zmeni za večo pezo.

Drugo poglavje.

V samotni kerčmi, ki je skrita na strani velike ceste, kakor beračica, mirno sedita pri ognjišču kerčmar in njegova žena, oba nava-

*) Mora pač biti: pesimisti?

jena ravno tako hrumečih opravkov po dnevi, kakor popolnoma tihe samote po noči, enako prebivavcem močvirnih krajev, vajeim merzlice.

„Vrag ga vzemi,“ kerči se kerčmarica, „morskega buteca, ki si je v glavo vtepel, da mora najti nov svet in ni prej jenjal, dokler ni butnil va-nj! Ali ni kralj že s tem dovolj opraviiti imel? In kaj je koristilo? Da nam naši sinovi tje letajo in da nam kuga tu sem prihaja. Reci Andrej in ne spi kakor podgana: je li služilo za kaj družega?“

„Pač, pač, žena!“ odgovori kerčmar in na pol oči odpre, „od tod prihaja srebro.“

„Vrag vzemi srebro!“ vpije kerčmarica.

„In tobak,“ nadaljuje mož počasno in zijaje ter spet zaspi.

„Zlodejev tobak!“ kriči razkačena kerčmarica. Kaj misliš, slabi oče, da sta srebro in tobak toliko vredna kakor življenje, ki ga končavata, in solze, ki je utrinjata? Moj serček! Bog vé, kaj se je iz njega zgodilo v deželi, kjer ljudi morijo ko muhe in kjer je vse strupeno, celó zrak!“

V tem trenutku nekdo čudno zaberlizga.

Oštir je z enim skokom na nogah, popade urno luč in leti k vratom, ter pravi: „Kapitan!“

Ko se z lučjo v roci vstopi na prag, pokaže svitloba moža na konju, ki ima družega, merliču podobnega pred seboj.

„Pomagaj mi odložiti tega človeka,“ veli jahač s sirovim glasom, ki ni vaje mnogih besed.

Kerčmar luč izroči ženi, ki je pristopila, in naglo stori, kar mu je bilo zapovedano.

„Bog pomagaj! Mertev človek!“ vsklikne kerčmarica, „pri sv. materi Božji! Gospod, nikar nam tega v hišo ne denite!“

„Saj ni mertev,“ jezdec odgovori, „je le bolan; strezite mu, saj so zató ženske. Tu imate denar za postrežbo.“

Pri teh besedah verže cekin tje in se izgubi v temi. Polagoma se izgublja glasno in razmerno dirjanje konjsko, kakor se skadi kaka misel, kedar spanje prevzame naše dušne moči.

„Ta je pa dobra!“ godernja Marta. „Koliko veljá, da ga je sam z lastnima rokama tako zdelal, zdaj se zmuzne preč, naju pa pusti na cedilu! Postrezite mu! kakor da bi ne imela družega opraviti, kakor streči mertvemu ali skoraj mertvemu! Kakor da bi bila ta kerčma bolnišnica! Kaj neki misli ta davljač, da ima samo zapovedovati kot kralj!“

„Tiho,“ veli prestrašen kerčmar, „ali boš molčal, jezik? Tako govoriti o Diegu! Sama hudoba so babe! Kaj jezlaš, ko veš, da družega ne kaže, kakor storiti, kar velevalo ti ljudje? Verh tega je delo keršanske ljubezni: tedaj, hajdi na delo!“

Postelj mu pripravita v zgornici, kakor sta vedela in znala.

„Nobenega znamenja nima, ne udarca, ne rane,“ reče Andrej ko slači bolnika, „veš kaj, žena? Bolezen je kakor kaka druga.“

„Glej, glej, Andrej,“ zaupije Marta „škapulir Device Karmelske ima krog vrata!“

Kakor da bi jej bil ta pogled ali moč blagoslovljenega znamenja zbudila vse dobre občutke keršanske ponižnosti in kakor da bi bratovska zveza k isti obljubi jej glasno ponovila sveto zapoved: ljubi bližnjega kakor sam sebe, jame kričati: Prav si imel, Andrej, delo keršanske ljubezni je pomagati mu. Revček! — — Kako mlad je in kako zapuščen! — — Uboga mati njegova! — — Urno, urno, Andrej, kaj stojiš tu kakor lipov bog? Pojdi, teci in prinesi vina, da mu senci pomaževa; ti zakolji kokoš, jaz pa berž pristavim lonec.“

„Taka je,“ mermra Andrej gredoč — — — „od kraja ga ni hotela v hišo in zdaj ne vé, kaj bi mu nanesla na mizo. — — — Ženske! Zlod je zastopi — — —“

Marta je na preterganje stregla nesrečnemu, ki se je v vročnici valjal in zmešano blebetal strašne reči.

Drugi večer stopi v kerčmo mož ostudnega

in odljudnega obličja. Bil je že jetnik na terdnjavi, zato so mu dali priimek Robijaš.*)

„Bog vas sprejmi,“ pozdravi gostivničar ugledavši ga bolj plaho kakor serčno, „kaj vas je prineslo semkaj?“

„Sitnost kapitanova; vrag ga vzemi! — — ali menda nisem prišel gledat po necem bolniku, kakor kak nunski hlapec?“

„Nič kaj dobro se mu ne godi,“ odgovori kerčmar, „vročnico ima ko bik, meša se mu ter čenča, da je necega ubil, in blebeta nekaj o mertvaških glavah. — —“

„Hej, kaj zna orožje nositi?“ pravi Robijaš, „pojdimó ga gledat.“

Gredó v zgornico.

„Celi dan se mi srajca života derži,“ reče gredé kerčmar, „kajti ljudi sem imel in celó vojakov in če bi ga bili slišali — —“

Med tem ogleduje Robijaš od tal do glave mladega, šibkega in suhega Peterčka in zaničljivo odgovori kerčmarju: „No, če vam sitnost dela, verzite ga pred prag.“

„Nikakor ne,“ zaupije Marta — — nesrečnega — — imam sina v Ameriki, ki je morebiti v tem trenutku ravno tako zapuščen od vseh, kakor le-ta in kateri kakor ta, kliče po svoji ma-

*) V izvirniku je: el Presidario, to je: jetnik, ki je obsojen na terdnjavi k delu. Lastno ime sem poslovenil z serbskim: Robijaš. Prest.

teri. Ne, ne, gospod! Ne bove ga zapustile ne, presveta Devica, čegar škapulir nosi, ne jaz — —“

„Kupite mu pa sladčice,“ reče Robijaš dol gredé.

„Kaj je novega?“ vpraša kerčmarja.

„Da hočejo plačilo dati tistemu, ki prinese Diegovo glavo.“

„Kaj?“ zopet vpraša Robijaš z nenavadno radovednostjo.

Kerčmar ponavlja, kar je bil povedal.

Robijaš postoji nekoliko časa zamišljen, potem reče na dalje: „Kje mislijo, da smo?“

„Okrog Despeñaperros.“

„Ali nas zasledujejo?“

„Da; četa konjikov je v Sevilji, pešci so v Kórdovi in deželske straže v Utreri.“

„Precej podplatov bodo še stergali, preden nas ugledajo,“ pravi Robijaš, „in če nas bodo zagledali, potem še le jim bo šlo za kožo.“

„Da, da, že vemo,“ zaverne Andrej, „kdor se postavi pred Diega, naj le išče svojega groba — — — pa naposled jih utegne toliko biti — —“

„Ste morebiti radovedni,“ seže mu Robijaš v besedo, „kako diši zaušnica od moje roke?“

„Tega ne,“ odgovori Andrej ter dva koraka nazaj stopi.

„Tedaj jezik za zobmi! — — — prinesite kruha — — pa naglo.“

Andrej hitro uboga.

Tolovaj je hotel oditi, ko se oglasi Marta ter ga nazaj pokliče.

„Skoraj da sem pozabila,“ pravi, „vzemite le-ta denar, izročite ga kapitanu in recite mu, da to, kar storim mlademu človeku, zgodi se iz ljubezni, ne iz dobičkarije.“

„V svesti si bodite, da mu tako sporočim,“ pristavi ropar. „On ne terpi: ne, če pravi daj sem, ali če pravi: vzemi; — — — da vam pa ustrežem, bodem ga sam spravil.“

Konja bacne z ostrogami in zgine.

„Ta je pa bila prava,“ reče nevoljno kerčmar k ženi. „Je-li denar, neumnica, bolj spravljjen v rokah tega pijanca, ko v najinih? Oj ženske! vrag je zastopi!“

„Jaz se zastopim in Bog me zastopi,“ reče dobra žena, in gre v sobo k bolniku.

Tretje poglavje.

Postrežba dobre žene pa mladost in krepost Peterčkova so zmagale bolezen in za petnajst dni je vstati mogel.

Peterček se serčno zahvalja Marti z besedami, ki je je bolj občutil ko govoril.

„Meni se nimaš nič zahvaljati“ pravi dobra žena, „ampak onemu, ki te je tu sem prinesel; pač nisem lepo pogledala, ko sem te zagledala; ali prikupil si se mi, ko sem vidila, da si dober kristjan in dober sin.“

Peterček pobesi glavo in globoko čuti bolečino in sramoto. Njegova telesna slabost je zamorila ono divjo in slepo serditost, ki časih mile in strašljive osebe tako vname, da preskočijo meje, ktere spoštujejo močnejši in strastnejši ljudje.

Vse kipeče, kar so strasti v njem na dan spravile, kakor gaz pene vročega vina, šlo je na dno kakor té in pogum je vstal, ki sicer ni zmanjšal njegovih krivic, vendar pa je zaverigel sredstva, s kterimi se je maščeval.

Z močmi vred je zadobil Peterček vso nepokojnost, s katero ga je navdajala misel na prihodnost in ta se je povikšala, ko mu necega dne Andrej za herbtom svoje žene reče:

„Priatelj! zdaj ko si se okreval, treba je, da si kje drugej poiščeš svojega kruha. No, kakor priyatla hočeva odkritoserčna biti. V blaznosti si bledele, da si koga ubil in če je ta reč taka in te tukaj zasačijo, moramo potem mi terpeti in to pa vendar ne gre; pravični ne smejo terpeti za grešnike in prav vredjena keršanska ljubezen — naj reče Marta, ki vse bolj vé, kar jej je drago — začjenja pri sami sebi. Le moja žena, ki je bolj neumna kakor buča, more terditi, da keršanska ljubezen jemlje začetek pri bližnjem. Resnico ti povem, jaz nočem nič opraviiti imeti s pravico, ki ima težke roke.“

Peterček ne čerhne, ampak gre s solznimi očmi slovo jemati od Marte. Dobri ženi se je milo storilo pri odhodu njegovem, ker rada ga je imela. Spomin na sina jo je vezal na tega nesrečneža, spomin na mater vlekel je Peterčka k dobri ženi, ki jo je namestovala.

Vzame puško in ravno hoče oditi, ko se prikaže Robijaš.

„Kam pa?“ pravi mu osorno. „Tako se hočeš mar odpraviti brez: Bog plačaj dobri duši, ki te je v hišo sprejela? Tovarš! ta je pa slaba. Kam si se namenil po svetu? Se ti mar mudí, da te v luknjo vtaknejo?“

Peterček nič ne odgovori, nič ne misli, nič ne prevdaja, brez volje je.

„Hajdi veselo naprej,“ na dalje pravi Robijaš, „z nami! Bolj da mi lovimo, kakor da tebe lové.“

Brezvoljno sledi mu Peterček.

„Glej Marta!“ kriči Andrej, ko od daleč vidi Peterčka z Robijašem, „glej svojega serčika, kak biserček da je! Z Robijašem jo je potegníl!“

„I kaj,“ odgovori Marta, „če tudi — — Zagotavljam te, Andrej, da je dober sin in pošten kristjan.“

„Potepuh je in malopridnež,“ jezi se kerčmar, „ki mi je snedel kokoši in ki — — pri moji veri! — — sedaj gre med tolovaje in ti praviš, da je dober! Vrag zastopi ženske!“

Peterček in Robijaš jo vdarita skoz goščavo in germovje ter dospeta na griček, verh kterega je stal kapitan, naslonjen na puško. Na bregu je spalo osem mož pod varstvom njegovim. Njemu na strani se je pasel lep šarec, ter časih glavo vzdignil in gospodarja pogledal.

„Tukaj je mladič,“ pravi Robijaš, ko pri-deta.

Kapitan se celo nič ne premakne. Počasi oko upre na prišedšega in meri ga od temena do tal. Za nekaj časa reče: „Si li ubežen?“

Peterček nič ne odgovori, ampak glavo pobesi.

„Nič se ne boj,“ povzame izpraševavec, po-tem govori v kratkih stavkih: „Človek ima ne-srečne ure in med njimi so nektare rudeče ko kri in černe ko žalost. — Ena sama zadostuje, da človeka pogubi in mu spremeniserce v kamen, ki nič ne čuti, nič ne bije, pa vendar teži. — Človek, če je padel, je padel, ker preteklo je preteklo in družega ne kaže, kakor serčno pre-našati, kar se ne da preongaviti. — Življenje je boj, v katerem nam je treba gledati naprej kakor junak, ne pa nazaj kakor šalobarda.“

„Tega jaz ne morem storiti,“ blekne Pe-terček, „če bi vedili — —“

Kapitan vzdigne roko in mogočno pomigne Peterčku, naj molči, potem nadaljuje: „Tu sle-herni nosi svoje zadeve v sebi ko zapečaten list

in ta drugih ne mika nič. Ako nimaš kam ober-niti se, ostani pri nas; tu branimo edino, kar nam je še ostalo, življenje svoje. Kar mene za-deva, ne branim ga zaradi vrednosti njegove, ampak da ga ni treba izročiti rabeljnu.“

„Ali pa ropate?“ vpraša Peterček.

„Nekaj moramo početi,“ odgovori poveljnik tolovajev, ter se želvi enako precej zopet skrije pod grudasto in terdo lupino.

Peterček ne reče ne bev ne mev. Bil je kakor derva ali kos lesa. Naključju je bilo izročeno njegovo borno životarjenje, kakor suha in peščena stepa vetru puščave.

Četerto poglavje.

Kako se je pa med tém, ko po omenjenih dogodbah tolovajska derhal za seboj potegne nesrečnega Peterčka, godilo ostalim udom naše družine? Kako daleč so je prignali obup, britkost, serditost in maščevanje?

Od onega nesrečnega dne, ko je izgubil sina, zaperl se je Peter z britkostjo v hišo. Fajmošter in nekteri prijatli so ga časih obiskali, ne da bi ga tolažili, to ni bilo mogoče, ampak da so se pomenkovali o nadlogah njegovih. Delali so kakor tisti, ki ladje, katerih ne morejo več popraviti, olajšajo grenke morske vode samo zavoljo tega, da se ne potopé. Prigovarjali so

mu, naj se spravi s Peterčkovu družino, ali to je bilo nemogoče.

„Nikdar ne!“ odgovarjal je Peter pri tacih priložnostih. „Odpustil sem mu pred Bogom in ljudmi, kakor je storil moj ubogi sin, preden je umerl, ali pečati se ž njegovimi ljudmi, ko da bi se ne bilo nič zgodilo, tega pa ne.“

„Peter, Peter! to se ne pravi odpustiti,“ rekó fajmošter, „to je čerka, ne duh sv. pisma.“

„Gospod fajmošter!“ zaverne revni oče, „Bog ne zahteva, kar ni mogoče.“

„Tega ne, ali kar zahteva, to je mogoče.“

„Gospod! hočete li, da ravnam ko svetnik, pa to nisem; dovolj je, da sem dober kristjan in odpustim. Ali sem je preganjal? Ali tožil? Kaj morem več storiti?“

„Peter, vračuj hudo z dobrim, tako delajo modri ljudje.“

„Jezus, gospod fajmošter, pri sv. Devici! nikar ne zahtevajte preveč: Bog je naj ohrani in blagoslovi, sicer pa vsak za sé, Bog za vse.“

Marija je zakrila žalost in stramoto svoje hčere s svetim plaščem matrne ljubezni ter se ž njo skrila v hišo, v edino zavetje, ki jej je ostalo zoper enoglasno odsodbo, zoper splošno nevoljo, ktero je po pravici zaslužila.

Ana in Elvira ste ostali zapuščeni, vera pa in dobra vest ste ju podpirali v neskončni žalosti.

Tako je minulo več mescev.

Zdaj prideta dva kapucinarja v misijon. Ti misijoni imajo namen: grešnike spreobrniti, mlačne predramiti, pobožne utrditi in žalostne tolažiti.

V razsvitljenem stoletji, kjer smo vsi dobri, goreči, terdni in srečni, so je zaterli, češ, da so odveč.

Misijonarja sta pridigovala po noči; cerkev je bila polna ljudi, ki so prišli poslušat božjo besedo, ki uči človeka, kako naj bode dober. Zdaj imajo skrivne shode, kjer podučujejo ljudstvo, kako bode prosto, kar je jako bolje in pristojneše za-nj. Ubogo ljudstvo!

Dobra Marija je pregovorila hčer, da jo je spremljevala k misijonom.

Marjeta v hudi, globoki in grenki sramoti, v obupni britkosti je našla pri njih kes in solze za preteklost, pokoro in ponižnost za sedajnost, za prihodnost pa božjo roko, ki dvigne slehernega, ki je padel, če v solzah vtopljen in v prahu moli k njemu.

V eni teh noči je govoril misijonar, kako moramo odpustčati zamere. Mogočen predmet! Svet in veličasten kakor nobeden drugi! Iskreni govornik ga je znal razložiti in verno ljudstvo ga je vedelo razumeti.

Končavši se verže misijonar pred križem na tla z ognjeno željo in gorečo ljubeznijo, obljubi milostljivemu Bogu v imenu vsega krog njega

klečečega ljudstva, da drugo noč ne bode v tej cerkvi nobenega zapertega serca, ki bi se ne bilo spravilo. Klici in jokanje so poterdili obljubo pobožnega aposteljna.

Drugi dan je bil dan miru in sprave, kakor veli evangelij. Najbolj vkoreninjena sovraštva so jenjale, najhujši sovražniki so se objemali po cestah, gotovo, angelji v nebesih so se radovali.

Peter se napoti k Ani.*)

Težko ga je stalo stopiti v to hišo. Približa se Ani in jo objame molčé. Toliko skušena mati se trese in zastonj trudi, da skrije svojo britkost. Ko se pa Peter oberne k Elvirí, ki senci enaka in solzna zvija suhe roke, ko na očetovske persi pritisne ono, ktero je imel in ljubil ko svojo hčer, tedaj zaterta žalost skipi v besede: „Hči, hči! ti in jaz sva ga ljubila!“

Tudi Marjeta je prišla k Ani, da izprosi, kar je bil Peter prinesel.

Ko stopi pred zasramovano taščo, pade na

*) Oseba, ki to piše je bila pričujoča takemu misijonu in more to spričati. Kakošna vera je ta, ki pri besedah revnega misijonarja omeči ošabna in terdovratna serca španska in najhujše sovražnike primora, da se objamejo! Ali je že kdaj razsvitljenost našega veka sprebernila serce jeze polno v serce polno ljubezni? Kje je protestantski misijon, ki bi se mogel ponašati z enacim čudežem? Pis.

kolena. „Jaz sem, upije in terka na persi, jaz sem vzrok vsemu temu! Nisem prišla prosit za odpusčenje, kterega ne zaslužim, prišla sem, da bi me kaznovali in ne preklinjali!“

Obernivši se proti Elviri, ne zdi se jej zadosti, da leži na kolenih, ampak z obrazom se verže na tla, zdihovaje in jokaje: „Ker si angelj, odpusti kakor angelji.“

Uboga Marija derži v rokah pobito hčer in s pogledi in solzami prosi Ano.

Ana in Elvira vzdignete in poljubite brez očitka tisto, ki jima je toliko zla prizadjala in od tega dne si prizadevate, kolikor je v njuni moči, da potolažite Marjeto, zakaj med vsemi tremi bila je ona najbolj nesrečna, ker ona je bila kriva vsega tega.

Vaščani so s keršansko ljubeznijo gledali odkritoserčno in očitno spravo. Če tako zvani omikani svet v verskih djanjih najde vzrok več, da še bolj graja vero, ter ne očita samo pregreh, kterih ne pozabi, ampak verh tega hinavščino podtika pobožnim ljudém, časti ljudstvo, ki je plemenitejše in pravičnejše, očitna znamenja kesanja in ponižanja. Zató ni bilo nobenega, ki je vidil, kako je Marjeta na tla padla in jokala, da ne bi bil spremenil nevolje svoje v usmiljenje in psovke: gerdoba! v milo besedo: revica! To je zato, ker neolikano ljudstvo ne vé, kaj je filantropija ali ljudoljubje;

dobro pa zna, ker ga vera uči, kaj je ljubezen keršanska.

Peto poglavje.

Strašno je bilo to življenje zdaj za Peterčka. Sila in veljavnost, s katero je mogočno gospodaril Diego, potegnili ste ga naprej po tej pregrešni poti, na katero ga je kakor onega nesreča pritirala. Pa ko se je je privadil, ni omahoval, bil je enak vojaku, vajenemu železne oprave, ki ga ne teži niti zarad peze niti okornosti. Kakor temna senca je lazil Peterček za nečloveškimi razuzdanci. Bil je podoben sreberno-leskeči ribi, katero je nezgodni val iz jezerne sladke vodice potegnil za seboj v morje, kjer se v grenkih in šumečih valovih terpinči, pa ne more zbežati. Časih, kedar so pred njegovimi očmi kako hudodelstvo doprinesli, hotel je ves obupen na mah končati svoje muke in sam sebe izročiti sodbi, ali sram ga je bilo in premalo serčnosti je imel, da bi bil izveršil to.

Pajdaši so ga sovražili in imenovali: tožnega, Diego ga je pa mogočno podpiral.

Diego je čutil, da ga nekaj vleče k možu, kteremu je življenje otel, k možu, ki je bil dober in pošten, kajti Diegova sirova in terda narava je bila junaška in plemenita in ni se še pogreznil na najnižjo stopnjo hudobije, ki so-

vraži vse dobro. Nismo tako napeti, kakor se bere v romanih, da bi narejali iz razbojnika ali korzarja kacega junaka, vendar smo pa še daleč od tistega klasičnega puritanizma, kteremu je ropar tak divjak, da nima ne trohice človeškega v sebi. Tako se kratijo zavoljo sistematične moralnosti ali npravnosti in matematične politike znana junaška, velikodušna in plemenita dela, ki so se opazila pri glavarjih taci derhali. Že da so postali načelniki enacim ljudem, že to je znamenje neizmerne visokosti, kajti njih oblast se na nič ne opira in nič je ne podpira, kakor na lastno moč.

Necega dne, ko je derhal priropala do Ventas de Alocaz, prisopiha eden njenih ogleduhov, ki jih je imela v Utreri, ter naznani, da je kerdelo deželne straže od ondot odšlo proti Ventas, brez dvombe so to naznanili popotniki, ki so bili v kratkem obropani. Tolovaji se naglo skrijejo v nek oljnik, ali komaj so bili notri, zasači je oddelek konjikov.

Vname se smertni boj, v kterem so se hrabro obnašali možje, ki so se bojevali za življenje.

„Peterček!“ pravi Diego, „sedaj ali nikdar je prilika, pokazati, da ne ješ kruha zastonj: tu velja serčnost proti serčnosti: na-nje tedaj, ako si mož!“

Ko Peterček te besede zasliši, šine omamljen in pijan med puške in streli na ubogo tropo,

ki žertuje vse, celó življenje za blagor človeške družbe, ki jim iz sebičnosti še hvale dati noče. Godi se jim, kakor spovednikom in zdravnikom, katerim se ljudje posmehujejo, kedar so zdravi, in je s strahom kličejo, kedar so v nevarnosti. En tolovaj je bil ubit, dva vojaka ranjena in krogla Peterčkova je usmrtila poveljnika tej četi. Zmešnjava zarad te nezgode je pripomogla temu, da so roparji pobegnili.

Ognejo se Utreri, beže skozi pristave Chaparra, Jezus Maria in Venagila in pridejo proti noči spehani v Valobrego. Le-to dolino, ne daleč od Alkale, obdajajo griči in oljniki. Na najbolj oddaljeni strani, kraj necega potoka stojé razvaline mavriškega gradú z imenom Marchenilja. Na podnožji tega samotnega posipa se zgrudijo trudni konji in jezdici. Žejo ugasé pri potoku in zanetijo velik ogenj, ker noč je nastala. Vsi se spravijo spat, samo Diego in Peterček ne.

„Slab dan, Korso,“ pravi Diego, ter gladi krasnega žrebca, ki mu je prijazno kimal z glavó, kakor da bi poterdil besede gospodove in rekel: Kaj dé, da sem te le otel!

„Hudo se ti godi pri meni, ljubček!“ reče dalje ropar, ki je grozno ljubil konja, kajti bil je edina stvar na svetu, ki jo je ljubil.

Ko da bi ga bil konj razumel, veselo zarezetá, postavi se na dve nogi, ziblje se na

njih in se spusti na tla poleg gospodarja ter mu čelo pomoli, naj ga boža.

„Kaj bode iz tebe, če me vjamejo?“ pravi razbojnik in glavo nagne na vrat svojemu šarcu, ki se ni premaknil.

„Resnično,“ povzame Diego in sede Peterčku nasproti k ognju, „tebi se nam je zahvaliti, da smo danes tako po ceni peté odnesli.“

„Meni?“ vpraša z začudenjem Peterček.

„Da tebi,“ odgovori kapitan, „kajti zapovedoval je kerdelu hraber častnik, s katerim ni dobro hruške jesti in kteremu je kraj dobro znan, sin grofinje Viljaoranske, ki bi jo nam bil zasolil, če bi ga ne bil ti ustrelil.“

„Bog se me usmili!“ vsklikne Peterček, pade na kolena in dvigne sklenjene roke k nebu. „Kaj pravite? Sin grofinje je bil in jaz sem ga umoril!“

„Kaj si se tako ustrašil?“ vpraša Diego. „Mar meniš, da smo z bobom streljali? Zlod,“ nadaljuje nevoljno, „zmiraj bolj me jadiš? Se li ne obnašaš ko igravec v gledišču s svojim zdihovanjem in kretanjem? Pri moji duši, Robijaš ima prav, zmotil si se v poklicu; zakaj neki nisi kutar postal, saj nisi za svet! Hej, zdaj pa čuj!“ pristavi, zavije se v plašč, dene puško med kolena, glavo pa na kamen.

Ta opomin je bil nepotreben za Peterčka. Nesrečnež si v obupnih bolečinah začne lasé

puliti iz glave in preklinjati sam sebe. Umoril je sina gospodinje in dobrotnice svojega strica in svoje tete, umoril je tovarša svojih otročjih let!

Šesto poglavje.

Kako so se nesrečnemu Peterčku v tej strašni noči predstavljale dogodbe mirne domače sreče, že za zmiraj izgubljene! In kaj je je nadomestovalo? Njegov sedanji grozni stan!

Nič se ni ganilo krog njega, družega ni vidil ko noč, žalostno in enolično, kakor njegova nesreča, ogenj, skleči kakor njegova vest, in temo, merzlo in nepregledno kakor njegova prihodnost.

„Mogočni Bog!“ zdihuje. „To me čaka, kaj tacega sem doživel, to terpim in vendar ne umerjem!“

Rudeči in švigajoči plamen ognja je časih svitlo obžaril temne in čudne razvaline, ki so se potem zopet skrile v černo temo, spominu enako, ki je skoraj že ugasnil v preteklih dnovih.

Razvneta duša je čula zdihljeje v tihoti in vidila pošasti v temi. Javkajoči glasovi so ga tožili, persti mu žugali, oči so se ozirale vanj-ga — — — in motil se ni: ko je čisti svit plamena, ki ga je veter zopet oživil, razsvitlil stvari, zagledal je Peterček za podertijo, ki je po koncu stojé gledala pod sé na razrušene

ostanke, bodeče in černe oči, ki so va-nj stermele. Peterček se je tako prestrašil, da ni vedel, ali je to, kar je vidil, resnica ali domišljija; ali bi se prekrizal in varstvu nebeškemu se izročil, ali zavpil in ljudi na pomoč klical.

Zdaj je stopila izza kamnite razvaline človeška, izza podertije, ki jo je čas napravil, podertija, ktero je učinila sramota: bila je zoperna, stara in umazana ciganka. Suhe ude jej je pokrivala rujava, volnata obleka, ki se je vjemala z barvo onih razvalin; krog vratu je imela rutico in vele, sive lasé si je ovila s černo, volnato mantilo.

Peterček je stermel nepremakljiv kakor kip ali kakor bi se mu bil prikazal ostudni obraz Meduzine glave.

„Bodi brez skerbi,“ pravi prikazen in bliže stopi, „ni se treba strašiti, nisem prišla s slabim namenom, nič se ne boj. Vedila sem, da ste tukaj in sem glas raznesla, da ste na potu proti Sierri de Ronda in da so vas vidili krog Espera in Villa Martin.“

„Čemú si tedaj prišla?“ zavpije Peterček, kteremu se je nehoté merzela ta babura.

„Da ti prinesem srečo, ki bode zadostna za vselej,“ odgovori.

„Malo zaupanja imam do tega,“ odgovori Peterček, „kar mi obetaš.“

„Morda zato, ker sem gerbasta?“ pravi

ciganka. „I kaj! da je le v slabi lupini dobro zerno. Zaklad sem ti prinesla, treba je samo stegniti roke po njem.“

„Zaklad?“ vpraša Peterček, v katerem ta beseda ni zbudila lakomnosti, ampak misliti je začel, da se starki meša. „Zaklad“ ponavlja, „in kje je?“

Starka, ki je v tem prašanji samo to videla, česar je najti želela, lakomnost namreč in pohlepnost po zlatu, stopi k Peterčku in kakor bi se bala, da ne bi ponočna sapa mimo gredé ugrabila njenih besed in kletva jih razkropila po zraku, zašeptá mu na uho: „V cerkvi.“

Kakor od strele zadet skoči Peterček nazaj, kmalo pa plane urno ko tiger, zagradi ciganko in jo pahne od tod ter z zamolklim glasom reče: „Poberi se!“

„Ne grem,“ pravi starka ter se ne da ustrašiti, „s kapitanom in Robijašem hočem govoriti in bodem tudi govorila ž njima.“

Da bi tega ne storila in da bi jo prisilil, naj se odpravi, potegne Peterček bodalo, da se zaleskeče v blišču plamena.

Ciganka zakriči, tolovaji se zbudé.

„Kaj je?“ zavpije Diego. „Kaj se godi? Peterček! ali hočeš žensko umoriti?“

„Ne, ne, nočem je umoriti,“ kriči Peterček, „spoditi jo le hočem.“

„In to,“ pravi baba, „zató ker sem prišla

v tacih nevarnostih in težavah semkaj, da vam razodenem sredstvo, kako da se težavnega življenja iznebite in na enkrat bogati postanete, kakor se je zgodilo Rubiju de Espera, kteremu je velik kradež pripomogel, da je šel čez morje in dobro živel.“

Tolovaji se ustopijo krog nje. Robijaš se vsede na kos razpadenega zidovja kot na predsedniški stol.

„Nikar je ne poslušajte, nikar!“ kriči Peterček ves iz sebe, „svetuje nam cerkven rop!“

„Gospod,“ pravi Robijaš Diegu, „recite očetu tolažniku, naj molči in nikar ne bo kakor šentjanžev dež, ki vzame vino in kruha ne daje: Še slepce na ulicah poslušamo. Naj tedaj ženska govori, bomo vidili, kaj ima. Za Boga, recite naj nesrečna sova molči!“

Diego omahuje, potem se oberne k starki. Zdaj je vidil Peterček, da je vse zastonj, ker Diego je vselej in ves se udajal pervemu nagibu. Brezupen se je oddaljil in letal ko blazen sem ter tje po oljnikih.

Ciganka je vse dobro izpredla in njeni naklepi bili so dobro izdelani. Veliki in tako visoko cenjeni dobički, ovire, ktere premagati ni bilo težavno, in tako dobro premišljeni pripomočki, ki je je na široko razložila, niso bili brez uspeha. Skušnjava, ki ponuja z eno roko rože, z drugo pa pokriva ternje, premaga ene,

druge zapelje. Vse sredstva najdejo, zmenijo se za znamenja in uro, in preden petelini ko zvesti varhi naznanijo dan, vreže jo derhal k samotni kerčmi „pri Krokarku.“ Starka pa zopet zleze kakor prekanjena in strupena kača v svojo luknjo na Alkalskem hribu, kjer je v nedrih zemlje spočela hudodelstvo, h kateremu je zapeljala zločine med razvalinami po noči in ki se ima izveršiti v hramu božjem.

Sedmo poglavje.

Počasi so tekle ure poslednjega dne za goste „pri Krokarku.“

Vse opominjevanje, vse prošnje Peterčkove, da bi odtegnil Diega od brezbožnega naklepa, bile so brez vspeha. Diego nikoli ni umel ober-niti se in ta strašna terdovratnost, da-si je spoznal, da je na krivi poti, pripravila ga je ob čast in poštenost in ga ima pripraviti ob prostost in življenje. Še več, ker je Robijaš našuntal Diega, prisilil je Peterčka, ki se je hotel na-posled ločiti od njih, da naj se udeleži pri tem početji, kajti, kakor je rekel ta zaverženi člo-vek, samo tako se more ubraniti, da jih hina-vec ne izdá.

Slednjič oberne zemlja herbet proti solncu in ogerne se s črnim plaščem.

Vsi zavsedejo konje in o polnoči dospejo k

velikemu razrušenemu gradu Alkalskemu. Diego zaberlizga trikrat. Zdaj prileze iz ene onih odpertih podzemeljskih votlin ciganka s svetilnico slepico v roci.

Tolovaji skočijo raz konje in gredó za njo.

Peterček je bil ves zmešan in omamljen, v svesti si je bil, da koraka po hudobnem potu, ali pajdaši so ga obsuli ter seboj tirali, kamor je je peljala ciganka.

Ko je ta zamolklo pozdravila razbojnike in v nerazumljivem jeziku nekaj povedala, odpre z vetrihom vrata na majhno dvorišče, kjer so bile med grobljem in lesom skrivne durice v zakristijo. Tu noter stopi brezbožna derhal, pa ne brez strahú: trepeče pri šumu lastnih stopinj.

Kako velikanski in grozen prizor je zapuščena cerkev po noči! — Tudi najčistejše in najsvetejše duše se vtopé pri tem pogledu v globoko in strahljivo zamišljenost in ni nevere tako močne, da bi dajala serčnost tistemu, ki se prederzne stopiti va-njo. Kako mogočna in grozna se nam zdi temna notranjost cerkvena! — Kako visoki so oni oboki, ki vperti na kamnite velikane, zgublajo se v skrivnostno temo brezzvezdnih nebes! — Tam v globoki in tožni kapelici nas presune in osupne merzel kip, ki spi nad gomilo in da-si ga komaj razločujemo, zdi se nam, kakor da ga je oživila temota sama. Veliki oltar, še dišeč od jutranjega kadila in

cvetlic in v temi še bliščeč, vleče na se oči, stopinje in serca naša, — ta oltar, ki je glavno sredo-točje Vere, prestol Ljubezni, pribežališče Upanja; ki je darežljiv delivec najslajših tolažb, bramba slabotnim! — Pred svetim hraniščem berli samotna svetilnica, varhinja svetišča, ki družega namena nima kakor svetiti, kajti luč je spoznanje božje: sveta skrivnostna svetilnica, pri-jeten in stanoviten žgaven dar, plamen nepre-nehljiv, kakor večna milost, goreča ko ljubezen, molčeča kakor spoštljivost, vesela in mirna ko upanje. Bliščeča in goreča luč kaže in razsvit-ljuje nektare arabeske in rožovje na pozlačeni oltarni steni in jim daja čudno podobo očes, ki čujejo pobožno brez spanja. Tukaj duhá nič ne moti: ta popolni mir, ona nepretergana tihota storita nekako življenje, ki ni podobno ne smerti ne snu, ampak ki je slovesno ko prva in sladko ko drugi.

Taka je bila cerkev v Alkali, ko stopijo va-njo tolovaji, katerim je svetila zoperna ci-ganka. Seboj so tirali po sili nesrečnega Peterčka.

„Spustite ga in lotite se onih vrat in pre-bijte je,“ veli Diego.

„Vpil bo in nas izdal“ odgovori uni.

„Spustite ga, pravim!“ zaverne kapitan.

„Kdo ga bo slišal? Kaj more storiti?“

„Vpiti more,“ terdi Leon ter s ciganko z velicega oltarja pobira sreberne dragocenosti.

„Tedaj pazite na-nj“ odgovori kapitan.

In dva razbojnika, ki sta bila berž ko ne bolj strahljiva in se nista hotela dotakniti svetih reči, približata se Peterčku.

Peterček, ki je bil kakor vsi ljudje, ki znajo nad seboj gospodovati, silen in smel, kedar so ga okoliščine silile, zbral je vse svoje moči in kričal: „Odkrijte se, krivoverci, v božji hiši ste!“

„Zamašite mu usta, hitro!“ vpije divje kapitan.

In precej mu vtaknejo ruto v usta, zastonj se je branil.

Pa da-si ga je hotela ruta zadušiti, ko vidi, kako ciganka in Leon razbijata durice k svetemu hranišču, zavpije z močjo, ki jo le obupnost dati more ter pade na kolena:

„Cerkven rop, cerkven rop!“ Strašna beseda, razlegala se je po kapellicah, odmevala od stropa kakor grom med oblaci ter zbudila velike in glasne orglje, ki so prikladale mogočnemu: De profundis (iz globočine) in slavnemu Te Deum (Tebe hvalimo) in se izgubila v metalnih piščalih kakor bridki zdihljeji! — Za trenutek je spreletel merzel strah hudobneže. Tressel se je celó Diego. — Pa kmalo se ojači in serdit stopi k Peterčku, pahne ga proti kamnitemu tlaku, teptá ga, preklinja ter zapové, naj

ga ubijejo, če zine besedico. Nesrečni na tleh zmešano blebeta: „Milost, gospod, milost!“

„Ubijte ga, če čerhne!“ ponavlja Diego „in hitimo, noč se jasni, lahko nas vidijo oditi od tukaj.“

Res so se oblaci pretergali in lunin žarek prisije v tem hipu skozi visoko cerkveno okno ter poljubi nogo čudodelni podobi neomadeževanega Spočetja.

„Prekleta luna!“ kriči ciganka in strašno preklinja. — Vsi se prestrašijo, ko zagledajo drug drugega pri svitu nenadne svitlobe in se podvizajo v ropu in brezbožno delo končajo.

Poslednjič stopijo iz cerkve. Ko ciganka vidi, da so odjezdili z naropanim bogastvom, skrije se zopet pod zemljo.

Ni še solnce pozlatilo Giralde,*) ko obloženi s plenom pridejo roparji blizu Sevilje. V nekem oljniku izročé konje Robijašu, potem gredó vsaki skozi druga vrata v mesto in se snidejo potem na samotnem kraju, ki ga je ciganka odločila, kjer je ž njo zastopljeni zlatar

*) Tako se zove zvonik glavne cerkve seviljske. Do 172' je štirivoglat, sezidal ga je mavriški mojster; zgornji del z 22 ubranimi zvonovi so dodali Španjolci v 16. stoletji, ki ima 3 hramove eden nad drugim. Cela velikost iznaša 364', na verhu stoji podoba Vere, odtod Giralda, ki pomenja veternico, ktera ima podobo kakega kipa. Prest.

dragocenosti sprejel, tehtal in plačal. Ali ko se razbojniki vernejo na mesto, kjer so bili Robijaša s konji pustili, ne najdejo ga več.

„Pes nas je izdal!“ pravi eden.

„In zakaj?“ pravi Diego, „tu ima svoj delež, ki več velja ko izdajstvo.“

„Menda je ljudi zagledal in zbežal,“ h Krokarju,“ reče Peterček.

Napravijo se proti kerčmi; ogibaje se potov in stez plazijo se skozi oljnike.

Ali tudi tukaj ni bilo Robijaša.

„Ubogi Korso!“ pravi Diego, in solza, grenka kakor aloa, zablišči se mu v očesu. Pa hitro se zopet ojači. „Izdani smo,“ pravi; „hajdimo rešimo se. Poleg reke dol proti meji, proti Ayamonte, na Portugalsko udarimo jo; neki dan ga zasledim in oni dan bi mu bilo boljše, da ni rojen!“

Hočejo oditi, ko ciganka pristopi, da sprejme svoj delež pri plenu. Vsi jo obsujejo s prašanji, kako je zginil Robijaš; pa nič ni vedela in bila je zelo nepokojna.

„Tukaj niste v zavetji; bežite, kakor urno morete. Starši sin grofinje Viljaoranske se je zarotil, da hoče maščevati smert bratovo; izprosil si je oddelek vojščakov od vélicege kapitana in vam je za petami! Bojim se, da so zasačili Robijaša. Kar se mene tiče, grem, zemlja pod menoj gori.“

„Ne boš zgorela, ne!“ zavpije eden.

„Ne boš se pogreznila ne!“ pravi drugi.

Starka se tiho izgubi med oljniki, kakor gad, potem ko je pustil strup v rani, katero je naredil.

„Hudodelstvo v hiši božji!“ pravi prvi.

„Rop v svetišču!“ pristavi drugi.

„Tiho!“ kriči Diego. „Čemu je to dobro?

Kar je storjeno, nestorjeno več ne bode. Naprej!“

Pa v tem hipu zaslišijo peketanje konjskih kopit in Peterček, ki je bil postavljen za varha, prileti ter oznani, da pride Robijaš s konji. Z veselim krikom sprejmó vsi Robijaša, ki jame pripovedovati, kako mu je bilo treba skriti se, ko je konjike zagledal in kako je še le po velicih ovinkih mogel verniti se. „Ali zdaj,“ na dalje govori, „ne tratimo časa, zavohali so nas. Kapitan, tu imate Korsa, dobro sem za-nj skerb, ker znam, da ga imate radi.“

Diego poboža ves vesel plemenito žival in priseže sam pri sebi, da se ne bode nikdar ločil od nje.

Pospešijo pot. Ko pa pridejo v sotesko, za-germi strašen klic na enkrat pred, za in nad njimi:

„Podajte se kralju!“

Oddelek konjikov je obsuje, dve pištoli nastavijo Diegu na persi in eden zgrabi vajeti njegovega konja.

Diego mirno okrog sebe pogleda, ker poznal je lastnosti svojega konja, ktere ga je bil za to izučil. Naglo ko blisk potegne bodalo, rani ž njim roki, ki ste deržale vajeti, zatisne močno kolena konju v trebuh, pripogne se čez njegovo glavo in zavpije:

„Urno, Korso, reši gospoda!“

Plemenita in pogumna žival s silo kviško poskoči ali ritensko pade ter se zastonj prizadeva zopet vstati. — Podkolenica sta mu bila prerezana.

Diego spozna hudobijo in roko, ki jo je storila; serdit skoči na tla. Pa hudobnež se je bil izgubil med množico, ki se je bila zbrala v soteski.

Zvežejo Diega in on se nič ne brani.

Pri odhodu iz soteske oberne se Diego in zadnjič ozre se na konja, ki nepremakljiv, žalostno gleda z velikimi očmi za njim.

Samo duši, kakor Diegovi, njegovi silovitosti, njegovi močni volji je bilo mogoče, da je skril pod mirnost, ki je kljubovala vsakoršnemu strahu, jezo, ki mu je vrela v persih, in bridkost, ki mu je tergala serce.

Vojaci poberó razbojnikom orožje in jim zvežejo roke na herbtu.

„Kdo?“ vpraša grof Viljaoranski, ko vidi vse skupaj, „kdo je umoril mojega brata?“

Tolovaji molčé na migljej Diegov, ki vjet in zvezan jim še gospoduje.

„Kdo je bil?“ zopet vpraša grof, kteremu je jeza glas zadušila.

„Jaz sem bil“ spregovori Peterček.

Grof se oberne proti mlademu možu s po-bešeno glavo, ktereга je bil poprej prezerl; ko ga bolj na tanko pogleda, z začudenjem zavpije:

„Ti, Peterček Alvareda! Strašna krivica! Hudobija brez izgleda! Uboga Ana! Nesrečna mati, ki te je rodila! Revni otroci! nesrečna Marjeta! Vedi, hudobnež,“ nadaljuje grof ostro, „tvoja žena se je trudila neprenehoma, da ti je milost izprosila. Pravica in sodnija ste jo zmirom vidili na kolenih. Ventura ti je odpustil pred smertjo. Peter je odpustil. Moj nesrečni brat se je iskreno in neutrudno poganjal za tvoje. Zadolobil ti je milost pri kralju. Vsi so te skerbno iskali in on bolj kakor vsi. Našel te je — — — Oj, da te nikdar ne bi bil našel!“

Ko Diego zapazi neizrečeno boleost, ki se je kazala na merzlem, smertnobledem in vpadnem obličji Peterčkovem in ko vidi, da omahuje, reče grofu:

„Gospod, mar ne vidite, da ga bodete umorili!“

„Nočem prehiteti rabeljna“ pravi grof in zasede konja. „V Seviljo!“

„Pogum!“ šepeče Diego potertemu Peterčku

na uho. „Nas poglej! vsi gremo k smerti in smo mirni.“

V Sevilji jih je ljudstvo sprejelo s preklinjevanjem, ker po zadnjih hudobijah bilo je razkačeno; še večja pa je bila serditost tolovajev, ko vidijo prosto hoditi med njim nesramnega izdajavca, ki je je prodal. Bil je to podkupljivi Robijaš, ki je tako milost kupil in tistemu obljubljeno darilo sprejel, ki izda Diega, glasovitega roparskega glavarja, ki se je tako dolgo posmehoval trudu svojih zasledovavcev.

Robijaš je moral bežati in skriti se, da se je odtegnil napadom, ki so mu bili namenjeni. Proti večeru poterka na duri malopridne kerčme v predmestji Makarenskem; ali komaj ga kerčmar spozna, pravi:

„Stori mi ljubav in pojdi, od koder si prišel.“

„Kaj je to?“ zavzame se Robijaš, „od kedaj tako goste sprejemate?“

„V tvoj prid ti to povem,“ odgovori gospodar, „zakaj če te fantje tukaj zasačijo, po tebi bode. Stori, kar ti svetujem; odnesi peté in sicer urno in nikar se ne ozri nazaj.“

„Glejte saj, s kom govorite. Uni so še hujši od mene in bi svoje očete prodali za vinar.“

„Ne rečem, da ne, edenje hujši od družega, ali prepira nočem imeti v moji hiši,“ dostavi gospodar. „Hajdi, gredé se pride v Rim“ na

dalje govori ter Robijaša pahne skozi vrata in je zaklene rekoč:

„Sv. Magdalena naj te obvaruje, kajti ona je patrona zaljubljenih.“

„In skesanih,“ pristavi glas, ki je prišel, bi rekel, iz tmine same, „in ti se bodeš kesal, malopridnež!“

Drugo jutro so našli pri pokopališnem zidu človeško truplo; z bodalom mu je bilo serce prebodeno: bilo je izdajavčevo.

Osmo poglavje.

Tisto dobo je ječa seviljska stala na slabem kraju v ozkih ulicah in skoraj sred mesta. Bilo je gerdo, slabo, temno zidovje, pri katerem pogrešamo resnosti postavne oblasti in tiste dostojnosti, ktero je človečnost dolžna nesrečnemu, če je tudi po krivici lastni. Nekaj korakov od onega groznega središča sirove hudobnosti in cinične zaverženosti iztekajo ulice v veliki terg sv. Frančiška, ki ni pravilen in ne posebno prostoren, ali hiše krog njega storé ga naj znamenitejšega v slavnem glavnem mestu andaluškem. Na desni kaže se mestna hiša, ki je zaradi prekrasne arhitekture pri domačih in inostrancih biser v dragoceni skrinjici seviljski, ali vkljub temu so ga hoteli v sedanjem času že dvakrat podreti „vandali izobraženosti,“ ki so

nam hujši podiravci nego barbarski vandali. Na levi na voglu stoji pravilno in resno poslopje Audiencie, tiste sodbe, ki jej pravica daje neomejeno oblast. Venča ga kakor mila zvezda ura, ki je deset minut prekesna, znamenita nezakonitost, kajti te minute dodajajo se življenju hudodelnikov, preden jim zadnja ura odbije. Zakaj vse postave in navade stare Španije imajo na sebi znamenje ljubezni: deset minut ni nič za tistega, ki mirno koraka po poti življenja, ali koliko veljajo za onega, ki mora umreti! Deset minut pred smertjo more določiti sodbo za večnost, za deset minut zamore zakesniti se nepričakovano pa mogoče pomiloščenje. Pa da bi ne bilo teh duševnih in časnih obzirov, da bi ne bila le-ta častitljiva naprava naših prednikov nič družega kakor miloščina desetih minut življenja tistemu, ki mu je umreti, vendar bi miloščina ta zmirom pričala, da so le-ti katoliški sodniki tudi najojstrejšim razsodkom vedili vtisniti znamenje ljubezni. Tako sodi tudi ljudstvo, ki to naredbo pozna in visoko čisla. Oj Španija, kake zglede v vsakem obziru si dajala svetu, ti, ki danes pri tujcih za-nje beračiš!

Na eni strani mestne hiše na voglu proti znotraj vidi se samostan sv. Frančiška z velikim dvoriščem in velikansko cerkvijo. Ostale strani temu tergu so oboki, ki kakor stari kamnitni festons robijo terg, ki ima na nasprotni plati,

ktero smo omenili iz prvega, velik marmeljen vodometa ravno tako stalnega curka, kakor je tvarina, iz ktere mu je korito narejeno.

Tisti dan je bilo na tergu sv. Frančiška in v njegovih sosednih ulicah nenavadno veliko ljudi. Kaj je je združilo? Čemu so prišli tu sem? Gledat so prišli, kako umira človek! Pa ne, niso prišli gledat, kako umira njih brat, ampak kako ga moré. Umreti! umreti je slovesno, ali strašno ni, če angelj smerti rahlo zatisne že umirajoče oči in duši perute podeli, da se dvigne v druge pokrajine. Viditi pa, kako človeška roka mori človeka v dušnih težavah, v smertnem boju, v mukah terpljenja, to je grozno. In kako deró, kako hité in gnjetejo se ljudjé, da prav blizo gledajo, kako se spolnjuje sodniški izrek! Ni veselje, ni radovednost, da bi vlekla semkaj zmedeno množico, nesrečno hlepenje je, da bi se pretresla, hlepenje, ki ga čuti navskrižno človeško serce, to lahko bereš na onih, ob enem bledih in plašnih obrazih.

Votlo mermranje je šumelo skozi gnječo, sred ktere je stal oni veliki gredelj, oni steber sramote in smertne težave, oni povlastenec smertnega poslanstva kraj zapuščenosti, kamor se prederzne samo duhovnik: strašne vislice, ki je napravljajo po noči pri berlečem svitu svetilnic, ker se ljudjé, ki je postavljajo, bojé, da ne bi jih vidilo solnce božje in ne gledali njih

bližnji. Množica se je pretresla, ko je čula tožni zvon sv. Frančiška, ki se je oglasil za živega, ki je samo še dihal za Boga, ker svet ga je izbrisal iz imenika živih. Donel je tako neznano žalostno, kakor da bi se le-ta glas cerkvin ne dvigal k Bogu, da ga prosi za dušo, ki mu jo ima izročiti, ampak kakor da bi kot občutljiv in resnoben opomin spuščal se k ljudém. Tako je grozna vsa slovesnost, ki so jo z zrakom vred v sé dihali ljudje in ki jim je stiskala persi, kakor da bi hotela reči: Umríte, krivični, umríte ko spravni dar za pregrešno in tudi ponižano človeštvo — — —!

Samo vodomét, čist in bister, šumljá v eno mór svojo milo in enakoglasno pesmico in se, podoben otročjim letom in nedolžnosti, ne meni za grozovitosti tega sveta. O nedolžnost, rajski duh, ki ga v tem spridenem zraku dihajo le otroci še in ona posebna bitja, ki imajo kakor podoba Vere eno obvezo krog očí, da verujejo, da-si ne vidijo, in drugo okoli serca, da vidijo, da-si ne umejo, ki kakor Ljubezen serce v roki derzé in kakor Upanje gledajo proti nebu. Da bi te vedno spoštovali, ljubili in občudovali, kakor zaslužiš, ljuba hči nebeška!

Dve verstí këršanske ljubezni ste, ena polajšuje telesno terpljenje materialno in z denarjem: lepa je in plemenita, pa tudi lahka in vsacega dolžnost. Druga polajšuje dušne muke

in sicer duševno: ta ljubezen je veličastna in božja.

Med temi bratovščina keršanske ljubezni kaj malo slovi po svetu, ki je že tako veliko prilik našel, da jo je obrekoval, in tako malo, da bi jo bil hvalil. In kdo je v tem čudovitem društvu. So li morebiti oni, ki potrošajo toliko popirja in praznih besed človečnosti, ljudoljubju in bratinstvu na korist? Nikdar, nobeden iz teh se ne poniža, da stopi v družbo, v kateri so veči del najimenitniši iz tistih krajev, kjer so jo ustanovili. In zakaj ne? Ker je od teoretike do prakse, kakor od besede k djaniu velika pot.

Nekoliko časa potem, kar smo povedali v zadnjem poglavji, letali so po ulicah seviljskih prvi možjé tega mesta z jerbaščeki v rokah, ponavlja je z resnim glasom te-le besede:

„Ža nesrečne, katerim bode življenje vzeto.“

Dobro tedaj, prezrimo zasluge, odkritoserčnost in človečnost teh mož, prezrimo, če moremo, dobičke in koristnost tega lepega dela keršanske ljubezni za tistega, ki ga stori, in za onega, ki ga prejme, pogledjmo to stvar, kakor je sama na sebi: ali ni že sama po sebi velik in mogočen zgled za ljudstvo? Djanski nauk, ki več velja nego strupeni časniki, ki hude strasti dražijo in razberzdajo drugim v prid.)*

*) Naj omenimo, kar se je resnično in ne dolgo zgo-

Diego in tovarši njegovi so bili v jetniški kapelici. Družčino so jim delali ter vedno verstili se „bratje keršanske ljubezni,“ ki so popustili dom, vgodni stan in opravke in prišli, da se udeležijo podaljšane smertne težave, da olajšajo zadnje trenutke tem nesrečnim, da skerbé za njih želje, kakor za kralja ne, in olje vlivajo v rano, ki jo vseka sodni meč.

Grof Kantiljana in markez Grenjina, dva najmarljiviših in najživejših udov le-te pobožne bratovščine, prišla sta prosit sodnike, ki se snidejo in tako dolgo v ječi ostajajo skup, dokler ne odpeljejo obsojenih na vislice in jih obesijo, naj jima izročé trupla onih nesrečnih.

Besede pri tej prelepi in ginljivi katolški navadi so te-le:

„Prišla sva v imenu Jožefa in Nikodema in prosiva, če smeva truplo sneti z vislic.“

Sodnik jima dovoli in ona odstopita.

Vsak obsojenec ima na strani spovednika, sveto palico, na katero se podpira na poti k morišču.

dilo. Leta 1847 je bil obsojen Jože Rojas zarad ubijavstva. Pervi možaki v Jerezu so prosili za-nj, stregli mu v kapelici, spremili ga k smerti in zagrebli. Nabrana milošna je iznesla 6000 realov. To je bilo njegovo, znamenit oddelek je izročil vdovi ubitega. Veličastna, nikoli dosti čislana, povikšana in občudovana keršanska ljubezen!

Pis.

Ko je Peterček spoved sklenil, reče častljivimu menihu, ki mu je na strani stal: „Moje ime ni znano, poznajo me le po imenu tožni Peterček, ali kakor med nébesom in zemljo nič ne ostane skrito, prej ali poznej bodo moji zvedeli osodo mojo. Oče! bodite milostni in spolnite mi zadnjo željo. Sami prinesite materi moje sporočilo. Recite jej, da sem umerl zgrevan in skesan in ne tako krivičen, kakor je podoba. Greh je brezno, v katero človeka vleče prva krivnja, ki jo je storil, in to krivnjo, ki me je tako težila in me še teži, storil sem, ker mi je prazna reč, katero ljudje imenujejo čast in ki se časi plača s kervjo, bolj bila pri sercu kakor zapovedi evangeljske, ki zapovedujejo, naj odpuščamo in terpimo. O oče, kako drugače se vidiijo reči tega sveta v trenutku pred smertjo! Recite moji ubogi sestri, kateri sem ubil ženina, da jej priporočam Neumerjočega, ki je nikoli ne bode prevaril. Stricu Petru povejte, da vem, da mi je odpustil, kakor je storil tudi njegov sin in da to tolažbo in hvaležnost do Boga seboj vzamem v grob. Marjeti sporočite, da sem jo ljubil do smerti, da bi jej, ako bi živ ostal, nikoli ne bil očital, kar se je zgodilo, zato ker je skesan. Tašči, ki je tako dobra, recite, naj moli za-me in mojima ubogima otrokoma — — — mojima siroticama — — — ki naj, ako mo-

goče, ne zvesta osode svojega očeta, da ju blago — — slo — — vim. — — —

Serce mu hoče počiti, glasno začne jokati.

Oče, ki ga je poslušal, terpel je, kakor tisti, ki vidi, kako je pred njegovimi očmi razsula se ladja, kateri ne vé in ne more nič pomagati, kajti prepričan je bil, da je v sercu nedolžen, da ga je pa k hudobiji zapeljalo, obupalo in oslepilo vse, kar zamore upanje podreti in iz uma spraviti supruga, brata in serčnega možaka in da so ga v malopridno življenje pahnile le okolščine, potreba in premajhna stanovitnost.

Marljivo prizadevanje Marjetino, da najde prebivališče svojega moža, kateremu je bila s pomočjo dobrih duš milost izprosila pri kralju, pripeljalo jo je danes z materjo vred v Seviljo.

Ko ste htele iti čez terg sv. Frančiška, zagledale ste tu veliko množico ljudi zbranih. Vprašate, zakaj tako vpijejo in pokažejo jima vislice.

Hočete zbežati, ali ljudje, ki so se za njima nabrali, tega ne pripusté. Zdaj pripeljejo obsojenca, vsi jamejo kričati in milovati. „Kako mlad je še!“ pravijo, „kako pristojno in ponižno se obnaša! Revček. To je tisti, ki ga imenujejo tožnega Peterčka, pravijo, da ga je malopridna žena pogubila.“

Močno bije Marjeti sercé. Obsojenec mimo

koraka, ona ga vidi in spozna! Krik, kakor še nobeden tak ni prederl zraka, razlegne se po tergu.

Peterček se ustavi. „Oče!“ pravi, „to je ona, to je Marjeta.“

„Moj sin!“ odgovori oče, „misli le na Boga, da bodeš pred njega stopil skesan, spravljen in srečen ter mu prinesel svojo pokoro.“

„Oče, vsaj vidil bi jo rad, preden umrem.“

„Sin! misli na grenko kazen in odrešenje slavno, ktero bodeš sprejel od človeka, ki je roka tvoje osode.“

Peterček hoče se nazaj ozreti.

„Naprej!“ veli berič.

Stopi k vislicam, poklekne pred duhovnega očeta, ki ga blagoslovi z mirnim obličjem pa s presunjenim srcem, poljubi goreče križ, na katerem je terpel Bog in človek za tuje grehe, oberne oči še enkrat tje, odkoder je slišal glas, ki mu je ranil serce, in sede na klop. Zdaj ga zvežejo in mu nastavijo gerljačo*) krog vrata, rabelj pa vstopi se za njim; duhoven začne moliti vero, rabelj zavije vertelo in enoglasen krik: „Ave Maria purissima“ (češčena bodi prečista Devica) zadoni po tergu. Tako mater božjo na pomoč klicaje poslové se ljudje od obsojenca, ktereга je že roka rabeljnova ločila od njih.

*) Na Španskem obsojencem z gerljačo (el garrote) vrat zavijajo ter zadušé.

Rabelj zakrije obsojenemu obraz s černo ruto.

Globoka tihota je po vsem tergu, nad katerim je kakor rabelj černo ruto, smert razpela černe svoje perute.

Marjeto so usmiljeni ljudje v omedlevicah našli in jo nesli v neko kerčmo. Njen stan je bil strašen, božjast jo je lomila, da je bila le male trenutke si v svesti in v teh trenutkih kazala se je njena brezupnost tako grozna, da je bilo treba deržati jo, kakor noro. Več dni ni bilo mogoče, da bi jo bili nesli domu. Poslednjič pripeljejo njeni žlahtniki voziček, da jo odpeljejo. Položé jo na žimnico, ali sram je bilo slehernega spremiti jo. Samo Marija se je peljala s hčerjo ter v naročji deržala njeno glavo, katero so dolgi črni lasje vso zagrnili, ko da bi jo bili hteli zakriti radovednim in prederznim pogledom.

„Tu se pelje,“ govorili so, ko so jo vidili mimo iti, „tu se pelje žena obsojenega, ki je po svoji lahkomišelnosti moža pripravila na vislice;“ in vola nista hitreje potegnili, kakor da bi jima bilo naročeno, naj jo tudi ona kaznujeta z grajo, kateri je ona tako prederzno kljubovala.

Marija je šla kakor mučenica. Mili njen značaj jej je razširil serce tako, da je mogla va-nj zapirati najhujše bolečine in da vendar ni počilo. Časih se je Marjeta pretresla, jela jo-

kati in oklepati se maternih kolen. Ta nič ne spregovori, ni imela tolažljivih besed za tako terpljenje.

Proti večeru ste dospele v vas. Voz se ustavi pred hišo in Marjeto vzdignejo z voza, kar zagleda v sobi svoje svekerve okno na stežaj odperto. Skozi okna je berlela nenavadna luč. Marjeta se izterga iz rok, ki so jo deržale, in plane k oknu. Sred sobe, kjer je ona bivala v tistih srečnih časih, stoji mertvaški oder. Štiri sveče svetijo resno in slovesno na mirno Elvirino truplo. Bleda je kakor mertvaški pert, roke so sklenjene in na desnici njeni sloni palmova vejica, sveto znamenje devištva. Tako brez lišpa in kakor bi molila, leži katolška priprosta devica. Smert našemiti, kakor vелеvajo sedanji neumni časi, to je zdravi pameti nasprotno. Čemu jemati merliču visoko veličastnost, rudečiti mu zapovedljivo bledost, razkleniti roke, ki so bile poprej pobožno sklenjene, kakor da bi htele prositi milost božjo; čemu merzle in terde ude pokrivati s praznično obleko in v merzle in terde roke vtikati šopek pisanih cvetlic, znamenja veselja in slasti? Ali se vam smert tako lahka in vesela zdi, da vam je manj v čislih molitev za dušo kakor hvala telesu, ki je že kosilo za črve?

Na sprednjem koncu zapuščene izbe še ležé suha zelišča, ki so bila na jaslicih.

Na zadnjem koncu sedi Ana, blede in nepremakljiva kakor merlič.

Na eni strani stoji Peter, na drugi menih, ki je bil Peterčka spremil na morišče.

Epilog.

Mnogo let je preteklo po tej prigodbi, ko je markez *** nekaj časa bival na posestvu v Dos-Hermanas.

Neki večer, vernivši se v mraku od posestva necega žlahtnika, zapazi blizo neke olive mimo gredé, da se varh in oskerbnik, ki sta šla ž njim, odkrijeta. Ozre se tje in zagleda na olivi rudeč križ.

„Je-li bil na tem pokojnem mestu kdo umorjen?“ vpraša.

„Da, gospod!“ poterdi varh, „tukaj so ubili naj serčnejšega in zalšega mladenča, ki je bil kdaj v Dos-Hermanas.“

„In ubijavec,“ nadaljuje oskerbnik, „bil je najbolj pošten in spoštovan mož v tej vasi.“

„Kako se je to zgodilo?“ vpraša markez.

„Gospod,“ odgovori čuvaj, „vino in ženske, vir vsega zlega.“

Po poti sta pripovedovala vse prigodke na tanko, kakor smo je že sporočili.

„Je-li še kdo te rodbine v vasi?“ vpraša markez, kterega je povest kaj živo ganila.

„Nobenega ni, gospod!“ odgovorita oba, „stric Peter je umerl še tisto leto. Žena Peterč-

kova je hotela lakote umreti, ali menih, ki je pomagal njenemu možu, pregovoril jo je, naj živi za svoje otročiče, ker to je volja božja in njenega moža. Ker bi pa morala imeti jekleno serce, da bi bila ostala tukaj, kjer so vsi poznali in ljubili moža, šla je z materjo k žlahti v hribe. Nekdo, ki je bil prišel pretekle dni od nje in jo je vidil, pripoveduje, da ni več tista. Solze so ji razorale lica, suha je bolj ko smertna kosa in vedno boleha.“

„In mati?“ vpraša markez.

„Uboga teta Ana je umerla ravno pred večerašnjim. Nesrečna žena je bila kakor senca: sključena je hodila, kakor da bi bila iskala groba, kraja miru.“

Med tem pridejo v vas in ko mimo velike in terdne hiše korakajo, pravi oskerbnik:

„Ta je njegova hiša.“

Markez se ustavi, potem stopi noter.

Silno stara žena, žlahtnica ranjcemu, prebivala je sama v tem žalostnem in praznem zidovji, nad katerim se je ravno kar blede lunina luč razprosterla kakor mertvaški pert.

„Kako razdjane so te gredice!“ pravi markez.

„Ni bilo tako,“ odgovori stara ženica, „ko je še za-nje skerbela uboga dekle, ki je oči stisnila tisti dan, ko je zvedela smert bratovo, da jih ne bode nič več odperla bridkostim na

zemlji: polne grede je imela cvetlic, ki so rastle kakor otroci pod varstvom maternim.“

„Oj,“ vsklikne markez, „kako škoda! Velikanska pomeranča se je posušila!“

„Da, gospod, ta je bila stara kakor zemlja,“ pravi stara žena, „in vajena velike postrežbe in velike skerblijivosti. Od kar je uboga Ana izgubila svoje otroke, ne ona, ne kak drugi ni skerbil za-njo, torej je usahnila.“

„In ta-le pes?“ vpraša markez, ko zagleda starega, slepega psa v kotu.

„Ubogi Melampo! Od kar je izgubil gospoda, postal je žalosten in slep. Ana me je pred smertjo prosila, naj za-nj skerbim: to je bilo skoraj edino, kar je spregovorila borna žena, pa ne bode treba, zakaj ko so merliča odnesli, jel je tuliti in od takrat noče nič jesti.“

Markez stopi bliže.

Pes je bil mertev.

